

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

...ย บุญช่วย ปรีชาพันท์

ณ เมรุวัดสะแก อ.เมือง จ.นครราชสีมา

๗ มีนาคม ๒๕๑๓

อนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นาย บุญช่วย ปรีชานนท์
ณ เมรุวัดสะแก อ.เมือง จ.นครราชสีมา
๗ มีนาคม ๒๕๑๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์แพร่การช่าง ถนนเฟื่องนคร พระนคร
นายอำพัน ฉายางกูร ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๑๓

ขอขอบพระคุณท่านที่มาเป็นเกียรติในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายบุญช่วย ปรีชานันท์

๗ มีนาคม ๒๕๑๓

ขอขอบพระคุณ

เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดและ

คณะข้าราชการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา

ที่ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และร่วมจัดการในงาน

พระราชทานเพลิงศพ

นายบุญช่วย ปรีชานันท์

๗ มีนาคม ๒๕๑๓

นายบุญช่วย ปรีชานันท์

ชาตะ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๕๓

มรณะ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

ประวัติ

นายบุญช่วย ปรีชานันท์ เป็นบุตรนายปั้น—นางสัน ปรีชานันท์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๕๓ ที่ตำบลเนื่องเขต อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา คุณพ่อมีพี่น้องด้วยกัน ๗ คน คือ

(๑) นายกวย ปรีชานันท์

(๒) นายนิคม ปรีชานันท์

(๓) นายบุญช่วย ปรีชานันท์

(๔) นางทิพย์

(๕) นายบุญส่ง ปรีชานันท์ (ถึงแก่กรรม)

(๖) นายบุญชู ปรีชานันท์

(๗) นางแตงไท

ชีวิตของคุณพ่อในวัยเด็กไม่สู้จะราบรื่นนัก เนื่องมาจากฐานะของครอบครัว คุณพ่อจึงต้องอาศัยและเรียนหนังสือที่วัดเทวราชปฏิฐวราราม จังหวัดอ่างทอง จนจบชั้นประถมปีที่ ๓ จากนั้นคุณพ่อก็บวชเป็นสามเณรสอบได้นักธรรมโท และสอบไล่ชั้นมัธยมปีที่ ๖ ได้ เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีได้บวชเป็นพระจำพรรษาอยู่ที่วัดเทพากร จังหวัดธนบุรี สอบได้เปรียญ ๓ ประโยค แล้วลาสิกขามาเป็นครูประชาบาลจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๑ สอบเข้ารับราชการในกรมที่ดินได้ และรับราชการในกรมที่ดินตลอดมาจนถึงแก่กรรม

ประวัติการรับราชการ

พ.ศ. ๒๔๘๑—๒๔๘๒ รั้งเสมียน กองหนังสือสำคัญกรมที่ดินและโลหกิจ

พ.ศ. ๒๔๘๒—๒๔๘๖ เสมียนแผนกที่ดินอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๔๘๖—๒๔๘๗ พนักงานที่ดินอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๔๘๗—๒๔๙๗ พนักงานที่ดินอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๔๙๗—๒๕๐๔ เจ้าพนักงานที่ดินผู้ช่วย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๕๐๔—๒๕๑๒ เจ้าพนักงานที่ดินผู้ช่วยโท จังหวัดนครราชสีมา

คุณพ่อได้แต่งงานกับคุณแม่สมเมือง (ศุขภักดี) ปรีชานนท์ มีบุตรธิดา ๗ คน คือ

(๑) นายอุดม ปรีชานนท์

(๒) ร.ต. ชัชวาล ปรีชานนท์

(๓) น.ส. กาญจนา ปรีชานนท์

(๔) น.ส. สุมาลี ปรีชานนท์

(๕) ด.ญ. ศรีสมบุญ ปรีชานนท์

(๖) ด.ญ. สุนทรี ปรีชานนท์

(๗) ด.ช. สิทธิพงษ์ ปรีชานนท์

เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ คุณพ่อได้เดินทางไปจังหวัดสุรินทร์โดยทางรถยนต์ เพื่อต้องการจะไปดูความเป็นอยู่ของลูกชายซึ่ง

ข้าราชการสำนักงานที่ดิน จังหวัดนครราชสีมา

บุตรและธิดาทั้ง ๗ คน ของนายบุญช่วย ปรีชานันท์

รับราชการทหารอยู่ที่จังหวัดสุรินทร์ ขณะเดินทางรถยนต์ได้ประสบอุบัติเหตุ คุณพ่อได้รับบาดเจ็บ กระดูกบริเวณทรวงอกหักและเส้นเลือดใหญ่ในปอดขาด จึงเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากคุณพ่ออายุมากประกอบกับมีโรคไตแทรก คุณพ่อจึงได้จากไปอย่างสงบ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ เวลา ๒๐.๔๐ น. รวมอายุ ๕๘ ปี ๑๑ เดือน ๖ วัน.

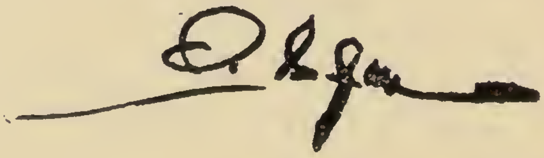
คำไว้อาลัย

ของ

อธิบดีกรมที่ดิน

คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ได้ถึงแก่กรรมหลังจากที่ข้าพเจ้ามารับราชการในกรมที่ดินไม่นานนัก ตามประวัติปรากฏว่า คุณบุญช่วยได้เริ่มรับราชการในกรมที่ดินมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ คุณบุญช่วยเป็นผู้ที่มีความมานะอดทน และพากเพียรในการปฏิบัติราชการเป็นอย่างดี จึงประสบความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการตลอดมา และเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยอันดีงาม เป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาและเป็นที่รักใคร่นับถือแก่มิตรสหายทั่วไป การที่กรมที่ดินต้องสูญเสียข้าราชการที่ดีไปคนหนึ่งโดยกระทันหันเช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจและเสียดายเป็นอย่างยิ่ง

ขอกรรมดีทั้งหลายที่คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ได้บำเพ็ญไว้ จงเป็นปัจจัยดลบรรดาลให้คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ประสบความสุขและหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ในสัมปรายภพชั่วกาลนานเทอญ.

(อรรถ วิสูตรโยธาภิบาล)

๑๓ ก.พ. ๑๓

แด่คุณบุญช่วย ปรีชาพันธ์.

คุณบุญช่วย ปรีชาพันธ์ ผู้ล่วงลับไปนี้ ข้าพเจ้ามิได้รู้จักชิดสนิทสนม. แต่ตามประวัติ และลิขิตลักษณ์ แสดงแก่เราผู้ที่มีตาตามช่อง หนังสืออยู่มาก. เป็นคนซื่อตรง. ใจดี, มีระเบียบ. ความจริงอยู่ในโลกที่จะ ต้องพบกันเป็นเรื่องกำเนิดที่ต้องตายในกาลที่สุด ข้าพเจ้ารู้สึกเพียงเสียดายในใจหลายคน. แต่ ใครต้องอยู่เรื่อยไปจะหาไม่เจอแน่นอน. ข้าพเจ้าเชื่อว่าหนังสือเล่มนี้ แสดงได้เป็นอย่างดี ที่จะให้รู้ว่าเป็นผู้มีคุณความดีชั้นเยี่ยมพอควร ที่สมควรนับถือ.

ขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จง ประสาทพรและสัมฤทธิ์ผลแด่วิญญาณของ คุณบุญช่วย จงประสบสุขในสัมปรายภพ. ให้มั่นคงเทอญ.

ส. ไทยวรรณ
๓๐ ม.ค. ๑๓
อธิบดีกรมราชทัณฑ์

แด่ คุณบุญช่วย ปรีชานันท์

เมื่อคุณบุญช่วย ปรีชานันท์ รับราชการเป็นชั้นตรี ประจำสำนักงานที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ข้าพเจ้าเป็นที่ดินภาค ๑ ไปประจำทำงานอยู่ที่สำนักงานแห่งนั้นด้วย เรารู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี คุณบุญช่วย เป็นคนอ่อนโยนต่อผู้ใหญ่ ผู้น้อย และคนทั่ว ๆ ไป มีความประพฤติดี ขยันขันแข็งในการงาน เจ้าพนักงานที่ดินก็ชมเชยให้ฟังเสมอ คุณบุญช่วยเคยปรารภว่ารู้สึกเป็นทุกข์ เนื่องจากกำลังถูกสอบสวนทางวินัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานบกพร่องบางประการ เมื่อครั้งรับราชการอยู่ที่อำเภอ โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะยังใหม่ต่องานในหน้าที่ มิได้มีความทุจริตหรือคอรัปชั่นประการใด ข้าพเจ้ารับปากว่ายินดีจะช่วยเหลือเท่าที่จะช่วยได้เมื่อมีโอกาส ในที่สุดด้วยความสุจริตของคุณบุญช่วย กรมที่ดินได้กรุณาพิจารณาทางวินัยตามสมควรแก่เหตุ แต่ก็ทำให้คุณบุญช่วยต้องล้าหลังกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันไปนาน คุณบุญช่วยก็ว่าพอใจแล้ว

ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานที่ดินโท จังหวัดนครราชสีมา ก็ยังคงติดต่อไปมาหาสู่กับข้าพเจ้าในทางส่วนตัวอยู่เสมอ ได้รับทราบจากเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดว่า คุณบุญช่วยเป็นผู้ใหญ่ที่ไว้ใจได้ ทั้งในด้านการปกครอง การงานในหน้าที่ และการติดต่อกับประชาชน ขยันขันแข็ง มีความซื่อสัตย์สุจริต สมควรได้

รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดได้ดี จังหวัดเคยเสนอความดีความชอบเป็นกรณีพิเศษแทบทุกปี แต่ไม่ค่อยได้ เพราะทางกรมที่ดินเห็นว่า ความรับผิดชอบต่าง ๆ ส่วนมากอยู่ที่ผู้เป็นหัวหน้า ความรับผิดชอบจึงควรเป็นของหัวหน้าเสียเป็นส่วนมาก ส่วนผู้ช่วยแม้จะทำดีเพียงใดก็ตาม ก็เพียงเสมอตัวเท่านั้น มีอยู่ปีหนึ่งข้าพเจ้าพยายามชี้แจงในที่ประชุมพิจารณาความดีความชอบว่า ผู้ช่วยบางคนต้องทำงานสารพัด ต้องรับผิดมากกว่าหัวหน้าเสียด้วยซ้ำ เช่น งานในหน้าที่เจ้าพนักงานที่ดินตามกฎหมาย ซึ่งตัวใครตัวมันจะรับผิดแทนกันไม่ได้ บางจังหวัดไม่แตะต้องงานนี้เสียเลย ปล่อยให้ผู้ช่วยต้องรับงานนี้แต่ผู้เดียว ถ้ามีการผิดพลั้งเกิดขึ้น แม้จะไม่เจตนา ก็อาจถูกฟ้อง ถูกร้อง หรือถูกกล่าวหาด้วยประการทั้งปวง ซึ่งหัวหน้าการไม่ต้องรับผิดร่วมด้วยเลย เผอิญในปีนั้น คุณบุญช่วย ได้รับการพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ เลื่อนขั้นเงินเดือน ๒ ขั้น ซึ่งนับว่าน้อยคนนักจะได้ นี่ก็เป็นการสนับสนุนอย่างดีว่า คุณบุญช่วยเป็นคนดีจริง ๆ

เมื่อถึงคราวมีการพิจารณา แต่งตั้ง เจ้าพนักงานที่ดิน จังหวัดโทในจังหวัดที่ว่างลง ตามปกติจะต้องพิจารณาจากผู้ช่วยโทก่อน คุณบุญช่วยเป็นผู้ช่วยโทอาวุโสคนหนึ่งที่อยู่ในข่ายได้รับการพิจารณา แต่ทุกครั้งคุณบุญช่วยเป็นต้องวิ่งมาหาข้าพเจ้าขอร้องว่าไม่อยากเป็น เพราะอายุมากแล้ว อีกไม่กี่ปีก็จะออก ขออยู่จังหวัดนครราชสีมาตามตำแหน่งเดิม โดยได้ตั้งหลักฐานอยู่ที่นั่นแล้ว ถ้าออกจากราชการก็

จะขออยู่ที่นั่น ข้าพเจ้าพยายามชี้แจงว่า ควรไปเป็นหัวหน้าเขาเสียบ้าง เพราะเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติสำหรับวงศ์ตระกูลและลูกหลาน ถึงคราวพิจารณาความดีความชอบก็มีภาษีกว่าการเป็นผู้ช่วย แต่คุณบุญช่วยก็ไม่ยอม ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า คุณบุญช่วย เป็นข้าราชการที่ดีได้คนหนึ่ง เพราะเป็นคนมีความมักน้อย ไม่โลภหลงในลาภยศ ซึ่งทางพระยกย่องว่าความ "สันโดษ" หรือมักน้อย คือความพอใจเท่าที่มีอยู่ตามฐานะของตน เป็นความดีอย่างยิ่งที่หายาก เมื่อมักน้อยเสียแล้ว ความโลภ ความทุจริต ความอิจฉาริษยา แก่งแย่งแข่งดี ตลอดจนคอรัปชั่นย่อมไม่มีในคนผู้นั้น

คุณบุญช่วย ด่วน มา จบชีวิต เสีย ก่อน ครบกำหนด เกษียณอายุราชการ จึงเป็นที่น่าเสียดายและอาลัยของบุตร ภรรยา ญาติ มิตร ตลอดจนทางราชการเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องเสียคนดีไปคนหนึ่ง คุณบุญช่วยได้อยู่จังหวัดนครราชสีมาสมตามความตั้งใจ อันความดีทั้งหลายที่คุณบุญช่วยได้ทำไว้ ขอให้เป็นผลตอบสนองให้ คุณบุญช่วยไปสู่ที่ดี มีความสุขในสัมปรายภพเทอญ.

(นายแสวง เปี่ยมศรี)
อดีตรองอธิบดีกรมที่ดิน

คำไว้อาลัย

แด่

คุณบุญช่วย ปรีชานันท์
ผู้ช่วยเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา

ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะมีโอกาสได้ร่วมรับราชการกับ คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ในระยะเวลาอันสั้น ก็รู้สึกว่า คุณบุญช่วย ฯ เป็นคนดีเข้าสังคมได้กับบุคคลทุกชั้น จึงขอให้คุณงามความดีดังกล่าวแล้วจงเกิดเป็นบุญกุศลส่งดวงวิญญาณของคุณบุญช่วย ฯ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพตลอดกาลเทอญ.

(นายสมชาย กลิ่นแก้ว)
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา

คำไว้อาลัย

คุณบุญช่วย ปริชานนท์ ได้เคยร่วมราชการกับข้าพเจ้าที่จังหวัดนครราชสีมา เป็นเวลา ๔ ปีเศษ ข้าพเจ้าไม่คิดเลยว่าจะเป็นผู้มีอายุสั้นต้องจากไปโดยยังไม่สมควรแก่เวลาเช่นนี้ เพราะโดยอุปนิสัยใจคอคุณบุญช่วย ปริชานนท์ เป็นคนชอบสนุกสนาน ชอบพูดจาให้ความสดชื่นขบขันแก่ตนเองและพรรคพวกเพื่อนฝูงอยู่เสมอ

ในการออกตรวจราชการเยี่ยมทุกข์สุขราษฎรในท้องที่ประจำปีของข้าพเจ้าที่นครราชสีมา คุณบุญช่วย ปริชานนท์ ได้ออกไปร่วมคณะในฐานะไปแทนเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดด้วยเสมอ และเป็นผู้นำในการพูดจาให้ความสนุกขบขัน ต้องยิ้มหัวกันตลอดเวลาเมื่อว่างงาน ทั้งขณะอยู่บนรถยนต์ระหว่างเดินทางและขณะพัก ณ ศาลาวัด หรือโรงเรียนประชาบาล ที่เราหยุดพักกลางวันหรือพักแรมกันในท้องที่ แม้จะเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียเพราะต้องเดินทางในถิ่นทุรกันดารห่างไกลและเดินทางกันหลายวันแล้วก็ตาม พอได้ฟังคุณบุญช่วย ปริชานนท์ คุยอะไรให้ฟังต่างก็หัวเราะกันได้ด้วยความสดชื่นและคลายความเหน็ดเหนื่อยลงได้อย่างประหลาด ข้าพเจ้าไม่แปลกใจเลยที่ได้เห็นพรรคพวกในคณะต่างไปรุมล้อมหรือนั่งอยู่ใกล้ ๆ คุณบุญช่วย ปริชานนท์ เสมอ ไม่ว่าคุณบุญช่วย ปริชานนท์ จะอยู่บนรถยนต์คันใดหรือนั่งที่ใด คุณบุญช่วย ปริชานนท์ มีเกร็ดความรู้ ชีวประวัติของบุคคล นิทานและนิยายต่าง ๆ

มาเล่าสู่เพื่อนฝูงมิตรสหายฟังได้มากมายไม่รู้จักหมด มีความจำดี สามารถกล่าวเป็นกลอนหรือโคลงให้ฟังได้ด้วย

คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ยังเป็นคนดีทุกประการ มีความประพฤติเรียบร้อย สามารถวางตัวได้เหมาะสมเข้าได้กับทุกคน ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยและประชาชน มีโอภาปราศรัยด้วยความโอบอ้อมเอื้อเฟื้อแก่ทุกคนที่มาติดต่อหรือพบปะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราชการและส่วนตัว ประสานงานติดต่อกับทุกฝ่ายได้เรียบร้อย ทั้งซื่อสัตย์สุจริตทำให้ราชการในหน้าที่ดำเนินไปด้วยดีและได้ผลดีสมความมุ่งหมายของทางราชการ ในด้านความเป็นอยู่ในครอบครัวก็มีความเรียบร้อยสงบสุขดี นับว่าเป็นบุคคลที่ข้าพเจ้าและญาติมิตรรักใคร่และนับถือมาก การจากไปของคุณบุญช่วย ปรีชานันท์ อย่างไม่คาดฝัน ยังความโศกสลดเสียใจและเสียดายอาลัยแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าหวังว่า ด้วยกุศลบุญราศีและผลแห่งความดีทั้งหลายที่คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ได้สร้างสมมา คงจะดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ไปสู่สุคติในสัมปรายิกภพเป็นแน่.

(นายสวัสดิ์วงศ์ ปฏิทัศน์)
ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ารู้จักกับคุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ มาเป็นเวลานานพอสมควร ตั้งแต่ครั้งที่คุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ เป็นเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอ[illegible] สำนักงานที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมที่ดินพร้อมคุณหลวง[illegible] กับ[illegible] จันทนสุข และก็ได้รับความกรุณาใจดีเป็นประจำเสมอมาตลอด! และครั้งสุดท้ายก็ได้พบกับคุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ อยู่เสมอ เพราะคุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ เป็นเจ้าพนักงานที่ดิน[illegible] จังหวัดนครราชสีมา ในระหว่างนั้น ข้าพเจ้ามีหลายหนที่ต้องไปราชการหลายครั้ง คุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ ก็ได้เอาใจใส่ให้ที่พักและช่วยเหลือในหน้าที่ของข้าพเจ้าลุล่วงไป

คุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ เป็นผู้มีอารมณ์เยือกเย็น สุขุม รอบคอบ เป็นที่รักใคร่ชอบพอแก่ผู้ที่รู้จักโดยทั่วไป เมื่อได้ทราบข่าวเศร้าว่าได้ถึงแก่กรรมโดยอุบัติเหตุจากรถยนต์ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ ย่อมทำความเศร้าสลดใจมาสู่บรรดาผู้รู้จักคุ้นเคย ตลอดจนตัวข้าพเจ้าเป็นอันมาก

ข้าพเจ้ามีความอาลัย และระลึกถึงคุณงามความดีของคุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ที่มีต่อทางราชการ และข้าพเจ้าอย่างสุดซึ้ง ทั้งจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของคุณบุญช่วย ปริศนพันธ์ จงประสบแต่ความสุข[illegible] และสุคติในสัมปรายภพโน้นทุกประการ.

ด้วยความอาลัยอย่างสุดซึ้ง จาก.

[illegible]

รองอธิบดีกรมที่ดิน

๑ มีนาคม ๒๕๒๗

คำไว้อาลัย

เมื่อ ข้าพเจ้าได้ ย้ายมา รับ ราชการ ที่ กรม ที่ดินได้ ไม่ นาน นัก ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบกับคุณบุญช่วย ปริชานันท์ ครั้งหนึ่ง จำไม่ได้แน่ว่าพบกันที่กรมที่ดินหรือที่บ้าน จำได้แต่เพียงว่า คุณบุญช่วยได้มาราชการที่กรมที่ดินและถือโอกาสมาเยี่ยมเยียนข้าพเจ้า ได้พูดคุยกันอยู่หลายเรื่อง รวมทั้งเรื่องชีวิตส่วนตัวของคุณบุญช่วยเองด้วย ทำให้ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ทราบว่า คุณบุญช่วยมีภาระต้องรับเลี้ยงดูบุตรอยู่หลายคน แต่ก็สามารถให้การศึกษาแก่บุตรได้เป็นอย่างดีทุกคน จนขณะนี้ได้สำเร็จการศึกษาขั้นสูงไปแล้ว โดยเฉพาะที่สำเร็จเป็นเนติบัณฑิตยกำลังรับราชการอยู่ในกรมที่ดินในขณะนี้ก็มี เมื่อข้าพเจ้าได้ให้ความเห็นว่า การสอบเนติบัณฑิตยได้ไม่ใช่ของง่าย และมีโอกาสที่จะก้าวไปข้างหน้าได้อีกไกลมาก การให้การศึกษาแก่บุตรเช่นนี้มีคุณค่ายิ่งกว่าให้ทรัพย์สินอื่นใดทั้งหมด เพราะผู้รับได้ใช้ไม่มีวันหมด คุณบุญช่วยเองก็เห็นด้วยกับข้าพเจ้า และรู้สึกว่า มีความปลาบปลื้มและภาคภูมิใจอยู่ไม่น้อย ที่สามารถส่งเสริมบุตรให้ได้รับความสำเร็จเช่นนี้ ไม่คิดเลยว่า การพบระหว่างข้าพเจ้ากับคุณบุญช่วยซึ่งเป็นการพบกันครั้งแรกนั้นจะเป็นการพบครั้งสุดท้ายด้วย เพราะในระยะต่อมาก็ไม่มีโอกาสได้พบกันอีกเลย จนกระทั่งได้รับทราบข่าวอันเป็นที่น่าเสียใจและเสียดายว่า คุณบุญช่วย ปริชานันท์ ได้ถึงแก่กรรมเนื่องจากอุบัติเหตุรถยนต์พลิกคว่ำ

แม้ว่า การจากไป ของ คุณบุญช่วย จะเป็นไป ตามกฎ แห่งกรรม ซึ่งเราทุกคนย่อมหลีกไม่ได้หนีไม่พ้นก็ตาม ก็ไม่อาจห้ามความรู้สึกเสียได้ ขอให้คุณความดีที่คุณบุญช่วยได้บำเพ็ญตลอดมานี้ จงเป็นอานิสงส์ บันดาลให้ คุณ บุญช่วยได้ ประสพแด่ความสุขในสัมปรายภพจงทุกประการ.

(นายโชติ เศวตรุนทร์)
กรมที่ดิน
๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

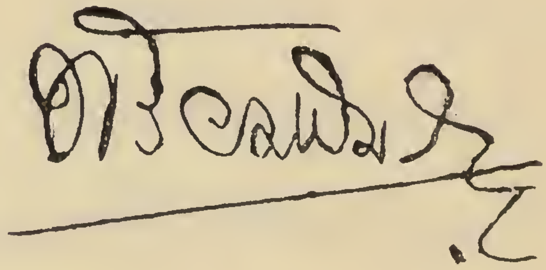
คำไว้อาลัยแด่คุณบุญช่วย ปรีชานันท์

วันนั้น . . . . . เป็นวันที่ข้าพเจ้าเดินทางไปเพื่อร่วมในงานวิวาห์ของเพื่อนข้าราชการกองหนังสือสำคัญคนหนึ่งที่อำเภอพิมาย เมื่อไปถึงจังหวัดนครราชสีมา ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่า คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ เจ้าพนักงานที่ดินผู้ช่วยโท จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นผู้ที่ข้าพเจ้ารักใคร่คุ้นเคยและนับถือเหมือนพี่ชาย ต้องประสพอุบัติเหตุรถยนต์คว่ำและได้ รักษาตัว อยู่ที่ โรง พยาบาล ฯ ฟังดู ก็ว่า อาการ ไม่น่า วิตกนัก ข้าพเจ้าจึงเลยไปอำเภอพิมายเสียก่อน และตั้งใจว่าเมื่อเสร็จจากงานนั้นจึงจะกลับมาเยี่ยมที่โรงพยาบาล

ในตอนค่ำ แห่งคืนนั้น ข้าพเจ้าได้ไป ขอเยี่ยม คุณบุญช่วยที่โรง-พยาบาล แต่อนิจจา . . . . . ข้าพเจ้าได้รับแจ้งว่าคุณบุญช่วยได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ตั้งศพอยู่ที่วัด แทนที่จะได้เห็นใจเป็นครั้งสุดท้าย กลับได้แต่เพียงไปเยี่ยมคำนับศพเท่านั้น ในปีสองปีที่ผ่านมานี้ มันเป็นชะตากรรม ของกรม ที่ดิน ที่ต้อง สูญเสีย ข้าราชการ ที่ดีทั้ง ผู้ใหญ่และผู้น้อยทยอยตายจากกันไปหลายคน ข้าพเจ้าต้องเสียน้ำตาโศกเศร้าและอาลัยรักอยู่ติด ๆ กันบ่อยครั้ง จนแทบจะชินชา แต่วันนี้สุดที่จะหักห้ามความโศกเศร้าอาลัยรักได้ มันเป็นการเศร้าเสียใจของข้าพเจ้าเท่าเทียมกับเมื่อครั้งข้าพเจ้าต้องสูญเสียท่านรองศวง ยารสเอก ผู้เป็นทั้งนาย ทั้งเพื่อน ทั้งพี่และทั้งครูของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องร้องไห้อีก

ครั้งเพราะคุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ผู้จากไปอีกคนหนึ่ง เป็นผู้มีคุณงามความดี เป็นทั้งเพื่อนที่ข้าพเจ้ารักเหมือนพี่

เมื่อครั้งข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจราชการเขตสามนี้ ทุกครั้งที่ข้าพเจ้ามาราชการที่จังหวัดนครราชสีมา คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ จะต้อนรับขับสู้ ให้ความเอื้อเฟื้ออำนวยความสุข ความสะดวกทุก ๆ ประการด้วยความจริงใจ ยามงานคุณบุญช่วยมีความละมุนละม่อมละเมียดละไม และเมื่อหมดงานคุณบุญช่วยมีความเป็นกันเอง เปิดเผย สนุกสนาน และโอบอ้อมอารี เรานิสัยต้องกันเราจึงรักกัน แต่.... บัดนี้ความตายได้แยกเราจากกันเสียแล้ว เหลือแต่คุณงามความดี ที่ยังให้มีความอาลัยรักระลึกถึงอยู่เสมอ ขอดวงวิญญาณของคุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ผู้มีแต่ความดีงาม จงไปสู่สรวงสวรรค์ชั้นฟ้าอันเต็มไปด้วยความสุขสงบเถิด.

(นายพร้อม พิมพ์สวัสดิ์)

กองหนังสือสำคัญ กรมที่ดิน.

ไว้อาลัย

แด่

คุณบุญช่วย ปรีชานันท์

พระพุทธองค์ตรัสว่า สิ่งที่แน่นอนของปุถุชนในโลกนี้ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย แต่คนส่วนมากก็หาได้สนใจในความจริงในข้อนี้ไม่ ทั้งที่ไม่มีใครจะอยู่จนค้ำฟ้า จนกว่าโลกสลาย แต่ก็คงจะมีใครไม่กี่คน ที่คิดว่าเราจะมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกสักกี่ปี

สมมติว่า คนเราจะมีอายุได้อย่างมากโดยเฉลี่ยไม่เกิน ๗๐ ปี แล้วลองทบทวนดูว่า ขณะนี้เราอายุได้เท่าไร ถ้าเอาจำนวนอายุในขณะนี้ไปลบ ๗๐ ปี จะเหลือกี่ปี ผลลัพธ์นั่นแหละ คือเวลาอย่างมากที่เราจะมีชีวิตอยู่ได้ในโลกนี้ต่อไปอีก ไม่ขาดไม่เกินเท่าใดนัก

เมื่อถึงเวลานั้น คนที่เราเคยเห็นเคยพบ เคยใกล้ชิดกัน ก็จะหายหน้าไปสู่ปรโลกกันเกือบหมดแล้ว คนหน้าใหม่ ๆ ก็จะมาแทนที่กันอยู่เรื่อย ๆ

เกือบจะไม่มีเลยที่มีผู้คิดว่า อีกประเดี๋ยวเราจะตาย หรืออีก ๒—๓ เดือน ๒—๓ ปี ข้างหน้าเราอาจจะตาย จะรู้ได้ก็ต่อเมื่อเราจวนจะตายในเวลาอันใกล้ ๆ นี้แล้ว หรืออาจไม่ทันจะรู้เลยก็ได้ใครจะทราบ

คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ เป็นมิตรผู้หนึ่งที่ข้าพเจ้ารู้จักมานาน มีความรักและนับถือต่อกันเสมือนญาติสนิท เป็นมิตรที่มีความเอื้อเฟื้อ มีจิตใจไมตรีโอบอ้อมอารีอย่างที่สุด มิได้เคยทำสิ่งใดให้เป็นการขุ่นเคืองขัดใจกันแม้แต่น้อย และต่อบุคคลอื่น คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ก็ปฏิบัติเยี่ยงนี้เช่นกัน อัธยาศัยอันดีของคุณบุญช่วยต่อญาติมิตรทั้งหลายรวมทั้งข้าพเจ้าย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่า คุณบุญช่วย เป็นผู้หนึ่งที่ประพฤติตนดี กระทำแต่ความดี การจากไปของคุณบุญช่วย จึงเป็นการสูญเสียที่ทำให้ผู้สนิทชิดชอบเป็นอันมากรู้สึกอาลัยเป็นอย่างยิ่งสุดจะพรรณนา

วันที่คุณบุญช่วยจะจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ข้าพเจ้าพร้อมด้วยภริยาได้ไปพบคุณบุญช่วยเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อตอนบ่ายโมงเศษ ที่โรงพยาบาลนครราชสีมา ทั้งคุณบุญช่วยและข้าพเจ้าพร้อมทั้งภริยาก็มิได้คิดเลยว่า คุณบุญช่วยจะจากไปในตอนดึกของคืนวันนั้น ข้าพเจ้าได้รับความกรุณาจากคุณยงยศ ณ ถลาง ที่ดินจังหวัดนครราชสีมาโทรศัพท์ทางไกลมาหาข้าพเจ้าในตอนเช้าวันรุ่งขึ้นว่า คุณบุญช่วยจากพวกเราไปเสียแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกหวิวในใจ และอ่อนระโหยโรยแรงไปทั่วตัว

เราได้สูญเสียคนดีคนหนึ่งที่รักใคร่ และนับถือ ไปเสียแล้ว "ความตาย" ที่เราไม่ใคร่จะได้นึกถึงกันนั้นได้มาพรากคุณบุญช่วยจากพวกเราไปอย่างไม่มีวันจะได้พบหน้ากันอีกต่อไป ซึ่งทุกคนไม่มี

โอกาสจะหลีกเลี่ยงพ้นไปได้ แต่ "ความดี" ของคุณบุญช่วยยังคงอยู่ตราบชั่วฟ้าดินสลาย

ขออำนาจแห่งคุณความดีทั้งหลายที่คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ได้บำเพ็ญไว้จงเป็นปัจจัยหนุนนำให้ดวงวิญญาณของคุณบุญช่วย ปรีชานันท์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้น เทอญ.

(นายโสภณ ชัยสุวรรณ)
กองวิชาการ กรมที่ดิน

อาลัยคุณบุญช่วย ปรีชานันท์

ข้าพเจ้ารู้จักคุณบุญช่วยมานาน ตั้งแต่ครั้งอยู่อยุธยา คุณบุญช่วยเคยทำงานมาหลายตำแหน่งหน้าที่ มีชีวิตราชการราบรื่นมาด้วยดีโดยตลอด เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยรู้จักหน้าที่ จึงเป็นที่รักใคร่ของผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาตลอดผู้ที่ได้คบหาสมาคมโดยทั่วไป

คุณบุญช่วย เคยรับราชการในตำแหน่งเจ้าพนักงานที่ดินผู้ช่วยโทมากับเจ้าพนักงานที่ดินหลายคนหลายสมัย งานตำแหน่งนี้เป็นงานแม่บ้าน เป็นงานหนักต้องมีการประสานงานทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย แต่ด้วยความสามารถและความเป็นผู้รู้จักหน้าที่ จึงเป็นผลให้การงานสำเร็จลุล่วงด้วยความเรียบร้อยเสมอมา

ความจริงนั้น คุณบุญช่วยเป็นผู้มีอาวุโสสูงกว่าเจ้าพนักงานที่ดินผู้ช่วยด้วยกันและทางการได้เสนอที่จะเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ให้เป็นเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดมาแล้วหลายครั้ง แต่เพราะความเป็นห่วงกังวลต่อบุตรที่กำลังศึกษา เพราะถ้าได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานที่ดินแล้วจะต้องย้ายไปอยู่จังหวัดห่างไกล ประกอบกับคุณบุญช่วยเป็นผู้มีสันโดษมีความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ จึงได้ปฏิเสธไม่ขอรับตำแหน่งสูงขึ้น เมื่อข้าพเจ้าได้รับข่าวมรณกรรมของคุณบุญช่วยครั้งนี้รู้สึกมีความเสียดายและอาลัยอย่างยิ่งขอให้ความดีความบริสุทธิ์ที่คุณบุญช่วยกระทำมาจงส่งผลดลบันดาลให้ไปสู่สัมปรายภพอันสงบ เทอญ.

(นายวิภัช แสงดอกไม้)

สำนักงานเลขานุการกรม กรมที่ดิน

อาลัยคุณลุงฤทธิ์ชอบ.

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ทางชีวิตแห่งครอบครัวเราทั้งสองได้หมุนมาบรรจบพบกันที่อยุธยา จุดเริ่มแห่งความสัมพันธ์สนิทสนมที่รักนับถือกันเสมือนเป็น "ครอบครัวแฝด" ซึ่งเกิดขึ้นมาแต่บัดนั้นผูกพันสนิทแน่น ยิ่งต่างเผชิญกับความปรวนแปรของชีวิตแบบลุ่มๆ ดอนๆ ขึ้นๆ ลงๆ ตามอัตภาพ คุณลุงฤทธิ์ชอบก็เป็นที่ปรึกษา เพื่อนทุกข์และช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนร่วมกันตลอดมา. คุณลุงฤทธิ์ชอบเป็นที่รักและเคารพของหลานๆ แม้ตอนหลังจะไปอยู่ต่างจังหวัด คุณลุงก็ยังกรุณาเรียกพวกหลานๆ ไปอยู่ด้วยและสนุกสนานตามประสาเด็กๆ ในระยะโรงเรียนปิดเทอม. หลานๆ อยู่กับคุณลุงได้เป็นเดือนๆ เหมือนอยู่กับพ่อแม่ คุณลุงฤทธิ์ชอบเป็นบุคคลที่มีจิตใจเปี่ยมล้นด้วยความรัก รักต่อทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นคนที่ไม่เคยแสดงออกให้ปรากฏว่าเป็นทุกข์ร้อนไม่ว่าเรื่องใดๆ พร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นสุดความสามารถที่จะช่วยได้. ไม่เคยทำให้ผู้ใดผิดหวังในเรื่อง "ทำได้" แม้คุณลุงจะจากไปอยู่คนละภพ ไม่มีโอกาสที่จะได้มาพบปะร่วมสุขกันเหมือนเช่นเคยมา. แต่ความรู้สึกของทุกคนในครอบครัวเรา ยังคิดและรำลึกอยู่เสมอว่า คุณลุงฤทธิ์ชอบ ยังอยู่กับเรา และจะอยู่ในใจพวกเราตลอดกาลนิจนิรันดร์.

ขออธิษฐานให้ดวงวิญญาณของคุณลุงฤทธิ์ชอบ จงสถิตเป็นสุขในภพใหม่ตลอดไป.

ครอบครัว สุวรรณศรี.

คำไว้อาลัย

เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ เป็นวันมงคลสมรส ระหว่างพี่และน้อง และได้จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายแต่วันนั้น

พี่และน้องได้เป็นสามี—ภรรยา คู่ทุกข์คู่ยากคู่สร้างคู่สมกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ซึ่งนับแต่วันที่อยู่ร่วมกับพี่มาจนถึงวันที่ได้จากลูก ๆ และน้องไปเป็นเวลา ๒๘ ปีบริบูรณ์ และได้เกิดบุตรด้วยกัน ๗ คน เป็นชาย ๓ คน หญิง ๔ คน

พี่เป็นคนมีมานะอดทนต่อสู้ทุกอย่าง ซึ่งจะเกิดความลำบากขึ้นในครอบครัวหรือญาติพี่น้องก็ตาม เพราะความเป็นอยู่ของเราทั้งสองไม่ได้เกิดมาในตระกูลที่มั่งคั่งร่ำรวยเลย มีฐานะพอปานกลางเท่านั้น และสอนให้ลูกทุกคนมีความมานะอดทนพึ่งตนของตนเอง และให้เป็นคนสุจริตต่อหน้าที่ พี่เป็นคนรักลูกแลภรรยามาก ลูกและภรรยาอยากได้อะไร จะทำอะไรในทางที่ถูกแล้ว จะต้องทำให้หาให้ลูกและภรรยาจนได้ ในสิ่งที่ไม่เกินความสามารถ ให้ความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ลูกและภรรยาทุก ๆ อย่าง ให้ความเป็นธรรมแก่คนทั่วไป มีนิสัยโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป เมื่อเห็นคนทุกข์ยากถึงแม้จะเป็นญาติหรือไม่ก็ตาม มาปรึกษาหารือ จะต้องช่วยเป็นธุระทั้งนั้น โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและประโยชน์อันใดทั้งสิ้น บางครั้งนอนจับไข้อยู่ก็ยังต้องตื่นขึ้นมา ในเมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือ เป็นคนไม่ทะเยอทะยานในสิ่งที่ควรจะได้ อยู่ง่าย กินง่าย พอใจในสิ่งของที่เรามีอยู่ ซึ่งความดีทั้งหลายเหล่านี้ ลูกและภรรยาจะจารึกไว้จนชั่วอวสานต์

น้องเสียใจมากที่ได้สูญเสียคนที่น่าเคารพและบูชาน้ำใจยิ่งนัก ในการที่เรามาจากกันกระทันหันเช่นนี้ และน้องก็ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษาพยาบาลการเจ็บไข้เลยแม้แต่เล็กน้อย ก็เพราะเราทั้งสองล้มป่วยพร้อมกันโดยกระทันหัน เมื่อน้องทราบข่าวการจากไปของพี่เมื่ออาการป่วยทุเลาแล้ว ทำให้น้องตื่นตันใจที่สุด แทบใจจะขาดไปเดี๋ยวนั้น บุญของพี่ช่างน้อยเหลือเกิน ถ้าชาติหน้ามีจริงขอให้เราได้ไปพบกันชาติหน้าอีก ชาตินี้เรามีกรรมกันทั้งคู่ จึงได้พลัดพรากจากกันเช่นนี้ พี่จากไปโดยไม่มีวันกลับมาอีก ทิ้งความรัก ความอาลัยไว้ให้น้องและลูก ๆ น้องขอให้ดวงวิญญาณของพี่จงไปสู่สุคติเถิด.

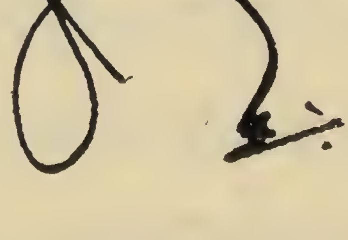
สมเมือง ปรีชานันท์

คำไว้อาลัยแด่ พี่บุญช่วย ปรีชานันท์

ข้าพเจ้าเหยียบย่างขึ้นบนสำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๐๖ ก็ได้พบ คุณบุญช่วย ปรีชานันท์ นั่งอยู่โต๊ะกลาง ผมเดินเข้าไปพบยกมือคารวะ และแนะนำตัวเองว่าผมเพิ่งเดินทางมาถึง และจะมารายงานตัวเพื่อเข้ารับหน้าที่หัวหน้าช่างแผนที่ ประจำสำนักงานที่ดินแห่งนี้ พอแนะนำเสร็จ คุณบุญช่วยก็จับมือข้าพเจ้า แสดงความยินดีที่ได้มาร่วมงานในสำนักงานเดียวกัน แววตาที่ผมสังเกตดูคุณบุญช่วย ในขณะนั้นบ่งถึงความมีน้ำใจดี เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพ จากนั้นมาข้าพเจ้ากับคุณบุญช่วย ก็สนิทชิดชอบ มีอะไรที่ข้องใจเกี่ยวกับงานและเรื่องส่วนตัว เรามักหาเวลาคุยและปรับความเข้าใจกันอยู่เสมอ จึงทำให้บรรยากาศแห่งมิตรภาพในฐานะเพื่อนร่วมงานกลายเป็นพี่เป็นน้อง เห็นอกเห็นใจกัน เพราะแต่แรกเราเรียกว่าผู้ช่วย ๆ แต่อยู่ร่วมกันมานานเข้า ๆ ข้าพเจ้าเรียกว่า "พี่ช่วย" ปกติข้าพเจ้าเรียกสรรพนามว่า "พี่" นี้ยากมากโดยปกติแล้วข้าพเจ้าต้องไตร่ตรอง คิดอย่างรอบคอบ เห็นความรู้ ความสามารถ และอาวุโสและต้องใช้เวลาศึกษาชีวิตของผู้ที่จะเรียก "พี่" นานพอสมควร เมื่อพี่ช่วยมีทุกอย่างที่ข้าพเจ้าได้วางแนวไว้ทำไมข้าพเจ้าจะเรียก "พี่ช่วย" ไม่ได้ บางครั้งเราเคยโดนมรสุมร่วมกัน แต่พี่ช่วยหาทางช่วยตัวเองได้อย่างดีเยี่ยม ส่วนข้าพเจ้าถ้าอยู่ชายทะเลก็ถูกลมกวาดตกไปแล้ว แต่ดียังไม่ถึงคาดมือไปคว้าต้นมะพร้าวไว้ทัน ไม่ยังงั้นก็คงไม่ได้อยู่ดูใจกันจนนาทีสุดท้าย พูดถึงความรู้ พี่ช่วยเป็น

คนขยันหมั่นเพียร ศึกษาหาความรู้และประสพการณ์จากของจริง ที่ตนเองเคยประสบและตัวอย่างที่เคยมีตลอดจนกฎหมายแพ่ง ระเบียบแบบแผน ตำรับตำรารวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ สงสัยอะไรค้นหาเปิดได้ทันที จนได้รับเกียรติจากบรรดาท่านทนายความในโคราชนี้ยกเป็นพี่และตั้งเป็น "ที่ปรึกษากฎหมายที่ดิน" ข้าพเจ้าเห็นทนายบางคนพอมีเรื่องที่ดิน ก็รีบมาหาหรือขอคำแนะนำ พี่ช่วยก็แนะนำให้ไปในทางที่ถูกศีลถูกธรรม เพราะถือว่าตัวเป็นเจ้าหน้าที่ ถ้าหากแนะนำผิดก็ไม่พ้นพยานศาล ในด้านความสามารถ พี่ช่วยมีความสามารถนั่งได้นานและคุยได้นานเป็นพิเศษ (นอกเวลาราชการ) แม้อายุปาเข้าไป ๕๘ – ๕๙ ปี ยังแข็งแรงออกตรวจงานในท้องที่อำเภอต่าง ๆ และออกเยี่ยมเยียนราษฎรพร้อมกับท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ฯ (สวัสดิ์วงศ์ ปฏิทัศน์) และนายกเหล่ากาชาดจังหวัด ฯ (สารภี ปฏิทัศน์) ซึ่งท่านทั้งสองรักใคร่พี่ช่วยมาก ถึงกับบางครั้งปรารภว่า ถ้าขาดคุณบุญช่วย คงหมดสนุกและเหงาพิลึก เหตุที่หมดสนุกและเหงาก็เพราะว่าพี่ช่วยเป็นเจ้าตำรับนิทานและพุทธภาษิต พี่ช่วยมีเรื่องเล่าตลอดเวลาทำให้ท่านที่ร่วมคณะสนุกสนานคลายเหงาไปได้ ตลอดจนมีคำคมเหน็บแนมพรรคพวกได้อย่างนิ่มนวล โดยอีกฝ่ายต้องหัวเราะแทนที่จะโกรธเคือง ในด้านการงานพี่ช่วยก็ปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาโดยใจเป็นธรรม ที่บ่นที่ด่าก็เพื่อหวังให้มีความละเอียดรอบคอบมีความจำดี เพื่อลูกน้องจะได้มีความรู้ความสามารถสอบเลื่อนชั้นเลื่อนฐานะ เรื่องนี้บรรดาข้าราชการในสำนักงานและที่ดินอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดนครราชสีมาทราบดี และต่างต้องยกนิ้วให้ในความสามารถของพี่ช่วย

การที่พี่ช่วย ปริชานันท์ มาด่วนจากข้าพเจ้าไปโดยมิได้คาดคิดมาก่อน ย่อมนำความสลดใจและเสียใจอย่างสุดซึ้งแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าถึงกับตะลึงงัน เมื่อท่านที่ดินจังหวัด (นายยงยศ ณ ถลาง) โทรศัพท์บอกข้าพเจ้าว่างดเข้ากรุงเทพ ฯ เถอะ เพราะผู้ช่วยรถคว่ำสาหัส ข้าพเจ้าทราบเท่านั้น ก็บอกพวกบ้านงดเข้ากรุงเทพ ฯ และรีบไปเยี่ยมพี่ช่วยที่โรงพยาบาลทันที พอเห็นหน้าข้าพเจ้า พี่ช่วยก็พูดว่า "ไม่รู้มีกรรมมีเวรอะไร" ข้าพเจ้าก็ปลอบใจบอกพี่ช่วยไม่เจ็บมากหรอก ไม่กี่วันก็หาย พี่สมเมืองและตู่ ก็ไม่เป็นอะไรมาก พักผ่อนมากหน่อยพี่ช่วยจะหายเร็ว ๆ ในขณะที่เยี่ยมเยียนข้าพเจ้าอาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในพิภพ และผลบุญของข้าพเจ้าที่เคยทำไว้โปรดช่วยชีวิต พี่ช่วยที่เคารพนับถือให้คงมีชีวิตอยู่ชมบุญ น้องนุ่ง ลูกหลาน แต่ในที่สุดไม่มีใครสามารถที่จะหยุดยั้งมัจจุราชได้ พี่ช่วยก็ถึงแก่มรณกรรมอย่างสงบ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ เวลาประมาณ ๒ ทุ่ม พี่ช่วยจากไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับคงทิ้งไว้แต่คุณธรรมและความดีให้ปรากฏแก่ผู้บังคับบัญชา เพื่อนฝูงและมิตรสหาย ลูกหลานที่สืบสกุลต่อไป ขอดวงวิญญาณของพี่ช่วยจงเป็นสุขในสรวงสวรรค์เทอญ.

(พยิน ขยันสำรวจ)
ช่างโท หัวหน้าช่างแผนที่
สำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา

คำไว้อาลัย

แด่ท่านเจ้าพนักงานที่ดินผู้ช่วยโท

"บุญช่วย ปรีชานันท์"

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ เป็นวันที่พวกเราข้าราชการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา ต้องเศร้าสลดใจอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากได้สูญเสียบุคคลผู้เป็นที่เคารพรักพวกเราไป คือ นายบุญช่วย ปรีชานันท์ เจ้าพนักงานที่ดินผู้ช่วยโท ฯ ซึ่งประสบอุบัติ-เหตุทางรถยนต์ แต่วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

ท่านผู้ช่วย "บุญช่วย ปรีชานันท์" เป็นผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่ราชการได้ผลอย่างดียิ่ง เป็นที่เชื่อถือของผู้ใหญ่และเป็นหลักให้แก่ผู้น้อย ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่เคยมีพวกเราผู้ใดเกลียดชังท่าน มีแต่รักใคร่นับถือท่านทุกคน ท่านเป็นผู้มีความจำดีเยี่ยม คำสั่งหรือระเบียบการปฏิบัติงานใดที่เคยผ่านสายตาท่านแล้วท่านจำได้เสมอ เมื่อพวกเราผู้ใดมีปัญหาท่านจึงแนะนำได้ทุกเรื่อง ท่านมีอุปนิสัยโอบอ้อมอารีให้เกียรติแก่ผู้ร่วมงานทุกคน ช่วยเหลือต่อผู้อื่นในทุกทางที่ช่วยได้ แต่ในขณะเดียวกันท่านไม่เคยออกปากขอความช่วยเหลือจากผู้ใดเลย พวกเราเคยเชื่อกันว่าท่านจะต้องมีอายุยืนยาวกว่านี้ เพราะท่านเป็นผู้มีอารมณ์ขันอยู่เป็นนิจ และคนมีอารมณ์ขันนั้นอายุมักยืนทุกคน แต่อุบัติเหตุเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้นเมื่อสูญเสียท่านไปแล้วพวก

เราทุกคนจึงได้แต่อาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้ง-หลายรวมกับคุณงามความดีที่ท่านได้สร้างสมไว้ จงดลบันดาลให้วิญญาณท่านผู้ช่วย "บุญช่วย ปรีชานันท์" จงไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพเบื้องหน้านั้นเทอญ.

ท่านเป็นคนดี ท่านเป็นผู้นำเรา ท่านเป็นผู้ที่เรานับถือ
ท่านช่วยเหลือเรา ท่านมีเรื่องเล่าให้เราฟัง ท่านทำให้เราหัวเราะ
ท่านไม่ถือตัว ท่านเข้ากับเราได้และ—ท่านเป็นที่รักของเราทุกคน

จาก

ข้าราชการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา

พิธีการจัดงานศพและการทำบุญบ้าน

ที่เราเรียกกันว่าศพก็หมายถึงร่างกายของคนที่ปราศจากวิญญาณ ซึ่งได้แก่คนที่ตายแล้ว และก่อนที่คนจะตาย ตามปกติก็มีอาการป่วยเกิดขึ้น และเมื่อได้ป่วยหนักจนแน่ชัดว่า ผู้ป่วยจะต้องถึงแก่ความตายแน่แล้ว ผู้ที่อยู่ดูแลคนป่วยก็ควรจัดการนิมนต์พระสงฆ์ หรือนำพระพุทธรูปมาตั้งไว้ให้คนป่วยได้แลเห็น และจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่กรวยใบตองให้ผู้ป่วยนั้นประนมมือถือไว้ แล้วก็บอกผู้ป่วยให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และบอกหนทางให้แก่ผู้ป่วยว่า พระอรหัง พระอรหังให้ผู้ป่วยนั้นได้ยิน เมื่อผู้ป่วยได้สิ้นใจลงแล้วจะได้ไปเกิดในทางที่ดีที่ชอบได้แก่ทางที่มีความสุข

เมื่อได้มีการตายเกิดขึ้นในสถานที่ใด ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือผู้เป็นทายาทของสถานที่นั้น ก็ต้องรีบจัดการเกี่ยวกับศพของผู้ตายให้เป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีได้ถือปฏิบัติ และเคยกระทำกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

การจัดศพผู้ถึงแก่กรรม เป็นพิธีการอันหนึ่งซึ่งจะต้องจัดให้เป็นไปตามขนบธรรมเนียม ให้เป็นไปตามระเบียบที่ดีงามตามคตินิยมที่ประชาชนทั่วไปถือว่าเป็นการกระทำที่ดีและถูกต้อง เช่น มีการแสดงความเคารพศพ อาบน้ำศพ รดน้ำศพ ตลอดจนการบำเพ็ญกุศลและการกระทำฌาปนกิจศพ ซึ่งได้กระทำกันอยู่ทุกวันนี้ก็โดยที่ถือกันว่า ผู้ถึงแก่กรรมนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากการต่อสู้ของวิถีชีวิต

สิ้นเวรสิ้นกรรมที่จะต้องเผชิญกับโชคชะตาในอนาคตของโลกมนุษย์อีกต่อไป และการที่ได้ล่วงพ้นจากโลกนี้ไปแล้ว ก็เป็นการไปอย่างไม่มีวันกลับ ด้วยเหตุนี้เอง ผู้ที่อยู่จึงจำต้องแสดงคารวะเป็นการไว้อาลัย และเป็นการส่งเสริมวิญญาณของผู้ตายให้ไปสู่สุคติในทางที่ดีที่ชอบ ซึ่งการกระทำเหล่านั้นจะต้องจัดการให้เป็นไปโดยถูกต้องตามวัฒนธรรม และเป็นระเบียบเรียบร้อย

เป็นที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปว่า เมื่อมีผู้ถึงแก่กรรมลง หัวหน้าครอบครัวก็ดี ทายาทของครอบครัวก็ดี ต่างไม่เข้าใจว่าจะจัดการแก่ศพนั้นสถานใด เพราะบุคคลโดยทั่วไปไม่มีหน้าที่เกี่ยวแก่การจัดศพ ถึงแม้บางท่านจะเคยได้จัดการมาบ้าง แต่ก็เป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้น เมื่อถึงเวลาเข้าอีกก็งงงันไปหมด บางคนถึงกับไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร ต่อเมื่อพอจะนึกได้ หรือมีผู้แนะนำให้ก็เป็นการล่าช้า ทำให้เสียเวลา และดำเนินการไปได้โดยขลุกขลัก

การจัดศพของผู้ตาย เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องรีบจัดโดยด่วน เช่น รีบไปหาซื้อหีบที่จะบรรจุศพพร้อมด้วยเครื่องประกอบ ซื้อเครื่องตราสังศพ, ไปแจ้งแพทย์มาทำการชันสูตรศพ และแจ้งเทศบาลออกใบมรณบัตร จัดการอาบน้ำศพ ไปติดต่อกับวัดและสัปเหร่อให้มาทำตราสัง และบรรจุศพลงหีบ และนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรม ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น เมื่อได้ทราบหลักเกณฑ์ และหัวข้อที่จะต้องจัดการเช่นนั้นแล้ว ก็จะจัดการไปได้โดยสะดวก

การจัดศพในชั้นต้น

เมื่อมีผู้ถึงแก่กรรมเกิดขึ้น ผู้เป็นเจ้าภาพควรจะได้จัดการแก่ศพตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. ใช้ผ้าคลุมศพตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า

๒. จัดกระถางธูป เชิงเทียน จุดธูปเทียนกระทำสักการะศพ และจุดตะเกียง หรือจุดเทียนตั้งไว้ทางศีรษะของผู้ตาย ๑ ดวง

๓. นิมนต์พระสงฆ์ ๑ รูปมาบังสุกุลศพของผู้ตาย โดยมีผ้าทอดไว้ที่ศพ ๑ ผืน จะเป็นผ้าสะบง หรือผ้าอาบก็ได้

การนิมนต์พระสงฆ์ ก็ควรนิมนต์พระภิกษุที่มีอาวุโส เพื่อท่านจะได้ช่วยแนะนำเกี่ยวแก่การจัดการศพให้ด้วย

๔. ไปติดต่อเจ้าอาวาสหรือเจ้าหน้าที่ของวัด ที่ต้องการจะนำศพไปจัดการที่วัดนั้น เพื่อนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดพระอภิธรรม และให้สัปเหร่อมาจัดการตราสังศพ และบรรจุศพลงหีบ

๕. แจ้งนายแพทย์แผนปัจจุบัน ขอให้มาทำการชันสูตรศพ และจดบันทึกรับรองการถึงแก่กรรม เพื่อนำใบรับรองนั้นไปแจ้งต่อเจ้าหน้าที่เทศบาลท้องถิ่น

ข้อนี้หมายถึงแต่การตายตามปกติ เช่นเป็นไข้ตาย หรือตายด้วยโรคชรา หรือถ้าเป็นเรื่องฆ่าตัวตาย หรือถูกผู้อื่นทำให้ตาย ก่อนจะจัดการอย่างหนึ่งอย่างใด เจ้าบ้านต้องแจ้งสถานีตำรวจท้องที่ให้ทราบ เพื่อตำรวจได้แจ้งให้นายแพทย์ของโรงพยาบาลตำรวจ หรือนายแพทย์สุขศาลามาทำการชันสูตรศพตามระเบียบ

๖. แจ้งเทศบาลท้องถิ่น โดยนำใบรับรองของนายแพทย์ ไปติดต่อขอให้นายทะเบียนท้องถิ่นออกใบมรณบัตรให้ เพื่อนำใบมรณบัตรมอบเจ้าหน้าที่ของวัดที่จะนำศพไปจัดการ

ใบมรณบัตรนั้น ถ้าผู้ตายเป็นข้าราชการหรือได้เอาประกันชีวิตไว้ต่อบริษัท ฯ จะต้องมีสำเนาไว้หลาย ๆ ใบ เพื่อใช้เกี่ยวแก่การเบิกจ่ายเงินด้วย

การแจ้งต่อนายทะเบียนท้องถิ่นนั้น ต้องแจ้งภายใน ๒๔ ชั่วโมง เป็นหน้าที่ของเจ้าบ้าน หรือผู้ที่ได้พบเห็นการตายเป็นผู้แจ้ง

เมื่อได้จัดการตามที่กล่าวข้างต้นนั้นแล้ว ก็จำเป็นจะต้องรีบจัดเตรียมสิ่งของที่จะต้องใช้ในการจัดศพต่อไป

สิ่งของใช้ในการจัดศพ

การจัดศพในชั้นต้น จะต้องจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. หีบไม้สัก หรือไม้ยาง ตามแต่จะใช้ ๑ หีบ

๒. กระดาษฟางสำหรับปูรองก้นหีบ และกรุข้างฝาหีบ ๔ พับ

๓. ด้ายดิบสำหรับมัดตราสังศพ ๑ เข็ด

๔. ผ้าขาวสำหรับห่อศพ ๑ ผืน (ใช้ผ้าแป้งชนิดหน้ากว้าง ขนาดยาว ๒.๐๐ เมตร)

๕. เสื้อผ้าสำหรับแต่งตัวศพ ๑ ชุด

๖. ดอกบัว ๑ ดอก ธูป ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม สำหรับใส่ในมือศพ

๗. เย็บถุงเล็ก ๆ ใส่เงินเหรียญบาท หรือของมีค่าใส่ในปากศพ

ของที่ใส่ในปากศพนี้ เมื่อถึงคราวจะปลงศพ สัปเหร่อจะแจ้งให้เจ้าภาพถ่ายของนั้นคืนไป เจ้าภาพจะใช้ธนบัตรถ่ายคืนสักเท่าใดก็ได้

นอกจากที่กล่าวข้างต้น บางรายใช้แผ่นทอง หรือขี้ผึ้งปิดทอง หรือขี้ผึ้งล้วน ๆ ทำแผ่นปิดหน้าศพด้วย

การใช้ของใส่ปากศพ และใช้แผ่นทอง หรือขี้ผึ้งปิดหน้าศพนั้นในปัจจุบันนี้ไม่มีผู้ใดจัดทำกันแล้ว

อาบน้ำศพ

การอาบน้ำศพ เป็นงานภายในเกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติที่สนิทไม่มีการเชิญแขก ถ้าเป็นศพที่ตายผิดปกติ ซึ่งเรียกว่าตายโหง เช่น ฆ่าตัวตาย หรือถูกทำร้ายตาย ศพเหล่านี้ไม่มีการอาบน้ำ เป็นแต่ชำระล้างบาดแผล หรือโลหิตที่เปรอะเปื้อนให้สะอาดเรียบร้อยเท่านั้น แต่ถ้าเป็นการตายตามปกติ เช่น ตายด้วยโรคชรา หรือหัวใจวาย ศพนั้นก็ต้องได้รับการอาบน้ำตามประเพณี และการอาบน้ำให้แก่ศพนั้นจะต้องจัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ต้มน้ำไว้อาบศพ น้ำที่จะต้มให้เก็บใบไม้สดใส่ลงต้มด้วยสุดแต่จะเป็นใบไม้อะไรก็ได้ เมื่อต้มน้ำเดือดแล้วตั้งพักไว้ หรือเติมน้ำเย็นพอให้อาบได้ อาบน้ำศพด้วยน้ำร้อนก่อน แล้วจึงอาบด้วยน้ำเย็น

ฟอกสบู่ชำระล้างสิ่งโสโครกให้สะอาดทั่วร่างศพ แล้วใช้ผ้าเช็ดตัวเช็ดตามร่างกายของศพให้แห้ง (หากไม่สะดวกที่จะต้มน้ำก็ใช้น้ำธรรมดาอาบให้)

๒. ใช้ขมิ้นชันสด กับผิวมะกรูดสด ตำคั้นเอาแต่น้ำใส่ถ้วยหรือชามไว้ทาศพในเมื่ออาบน้ำศพเสร็จแล้ว โดยทาตามร่างกายของศพให้ทั่วตั้งแต่หน้าลงไปตลอดทั้งฝ่ามือและฝ่าเท้า

ถ้าผู้ตายเป็นบิดามารดา หรืออาจารย์ที่เคารพ ก็ควรใช้ผ้าขาวขนาดเท่าผ้าเช็ดหน้าผืนเล็ก ๆ ซับที่หน้า ฝ่ามือ ฝ่าเท้า ถอนเอารอยรูป แจกให้แก่ลูกหลาน หรือศิษย์เพื่อเก็บไว้เป็นที่เคารพสักการะต่อไป

แต่งตัวศพ

เมื่อได้อาบน้ำเสร็จแล้ว ก็จัดการแต่งตัวให้แก่ศพ โดยนำเครื่องแต่งกายที่จัดเตรียมไว้ ได้แก่ เสื้อ ผ้านุ่ง หรือกางเกง ถุงเท้ารองเท้า ซึ่งเป็นของที่ผู้ตายชอบใช้และเคยแต่งเช่นนั้นมาก่อน มาจัดการแต่งกายให้แก่ศพ เสร็จแล้วใช้น้ำอบไทย หรือน้ำหอมประพรมให้แก่ศพ (ถ้าผู้ตายไม่มีเสื้อผ้าใหม่ ๆ ไว้ใช้ ก่อนที่จะอาบน้ำให้ควรไปจัดซื้อเสื้อผ้าใหม่ ๆ มาเตรียมไว้ก่อน) เมื่อได้จัดการแต่งกายให้แก่ศพเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จัดการรดน้ำศพต่อไป

รดน้ำศพ

การรดน้ำศพจะต้องจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. จัดเตียงสำหรับวางศพ มีที่นอน ผ้าปูที่นอน หมอนหนุนศีรษะ

๒. ขันน้ำพานรอง สำหรับรองรับน้ำจากมือศพ

๓. น้ำอบไทยใส่ขวดแก้ว พร้อมด้วยโต๊ะและผ้าปูโต๊ะสำหรับขวดน้ำอบ

๔. เชิญแขกซึ่งเป็นผู้มีเกียรติ และเป็นผู้คุ้นเคยนับถือกัน ขอให้มารดน้ำศพ เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

การรดน้ำศพนั้น เวลารดควรนึกขอขมาโทษผู้ตาย โดยกล่าวในใจว่า **อิทัง มะตะ สะรีรัง อุทะกัง วิยะ อโหสิกัมมัง** แปลว่า น้ำที่รดลงสู่สรีระร่างกายของผู้ตายนี้ จงเป็นอโหสิกรรม

ถ้ามีการรับน้ำพระราชทานแก่ศพ เมื่อรดน้ำพระราชทานแล้ว ผู้อื่นเป็นอันงดไม่ต้องรดอีก

เมื่อได้จัดการรดน้ำศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะทำการตราสังศพ ก็ควรจะต้องกระทำการป้องกันไม่ให้มีกลิ่นเหม็น โดยใช้น้ำยาหรือเครื่องอุปกรณ์บางอย่างตามแต่จะเห็นสมควร

ตราสังศพ

เมื่อได้จัดการรดน้ำศพ และทำการป้องกันไม่ให้ศพมีกลิ่นเหม็นเสร็จแล้ว ก่อนที่จะทำการตราสังศพ ในตอนนี้ก็จะต้องมีการแต่งตัวให้แก่ศพอีกชั้นหนึ่ง คราวนี้จะใช้ผ้าขาว ๒ ชุด เป็นผ้านุ่ง ๒ ผืน ผ้าห่ม ๒ ผืน นุ่งเอาชายพกไว้ข้างหลัง และห่มเฉลียงบ่าไปข้างหลัง แล้วนุ่งห่มทับนอกอีก ๑ ชุด ชุดหลังนี้เอาชายพกไว้ข้างหน้า ห่มผ้าเฉลียงบ่าไว้ข้างหน้า เสร็จแล้วก็หวีผมให้แก่ศพ วิธีหวี แบ่ง

ผมหวีกลับมาข้างหน้าครั้งหนึ่ง หวีกลับไปข้างหลังครั้งหนึ่ง เมื่อหวีเสร็จแล้วให้หักหวีออกเป็น ๒ ท่อนทิ้งลงไว้ในหีบศพ ผู้ที่จะหวีผมต้องเป็นผู้มีอายุสูงกว่าผู้ตายหรือมีบรรดาศักดิ์สูงกว่า บางทีก็ให้บุตรชายคนหัวปีเป็นผู้หวีให้ การแต่งกายให้แก่ศพ ดังที่กล่าวมานี้ เป็นพิธีโบราณ แต่ในสมัยนี้นิยมแต่งกายให้แก่ศพตามอาชีพ หรือตามความเป็นอยู่ของผู้ตาย ดังเช่นที่กล่าวไว้ในตอนอาบน้ำศพเท่านั้น

การตราสังศพ หรือเรียกกันว่ามัดศพนั้น สัปเหร่อจะใช้ด้ายดิบที่เจ้าภาพจัดหามาให้ จัดทำเป็นบ่วงสวมคอศพ กล่าวคาถาในตอนนี้ว่า ปุตโต คีเว แปลว่า ห่วงลูกผูกคอ แล้วโยงด้ายดิบไปรัดหัวแม่เท้าและข้อเท้าทั้ง ๒ ข้างให้ติดกัน กล่าวคาถาว่า ธนัง ปาเท แปลว่าห่วงทรัพย์ผูกเท้า แล้วโยงมารัดหัวแม่มือ และข้อมือทั้งสองข้างให้ติดกันประนมไว้ที่หน้าอกกล่าวคาถาว่า ภริยา หัตเถ แปลว่าห่วงภรรยาผูกข้อมือ และในขณะที่ผูกข้อมือนั้น สัปเหร่อก็เอาดอกไม้ธูปเทียนที่จัดไว้ใส่ในมือศพ ให้ถือไปเพื่อจะได้ไหว้พระจุฬามณี เมื่อได้จัดการเช่นนั้นเสร็จแล้ว จึงใช้ผ้าขาวห่อศพ บนศีรษะของศพใช้ผ้าขาวที่ห่อนั้นขมวดเป็นก้นหอยแล้วมัดด้วยด้ายดิบอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้มัดเป็นตอน ๆ โดยมัดตรงหน้าขาตอนหนึ่ง ที่ลำตัวอีกตอนหนึ่ง รัดให้แน่นเพื่อกันไม่ให้ศพเบ่งขยายตัวเมื่อเวลาขึ้น แล้วเอาด้ายดิบนั้นรัดกับผ้าที่ขมวดเป็นก้นหอยบนศีรษะเหลือชายเส้นด้ายที่มัดปลายไว้เป็นสายยาวออกมานอกโลง หรือนอกหีบศพ เพื่อต่อกับด้ายสายสิญจน์หรือผ้าภูษาโยง

การเบิกโลง

ก่อนที่จะทำการบรรจุศพลงหีบ จะต้องทำพิธีเบิกโลงเสียก่อน การเบิกโลงนั้น สัปเหร่อผู้จัดการจะต้องมีเครื่องเบิกโลงดังต่อไปนี้

๑. ไม้ไผ่ ยาว ๑ วา (๒ เมตร)	๑ ท่อน
๒. ใบตองสด ชนิดใบไม่แตก	๓ ยอด
๓. กระทงเล็ก สำหรับใส่เครื่องเซ่น	๘ กระทง
๔. เทียนขี้ผึ้งเล่มเล็ก	๘ เล่ม
๕. ขันน้ำ สำหรับทำน้ำมนต์	๑ ขัน
๖. ดอกไม้ธูปเทียน กับเงิน ๖ สลึง หรือ ๖ บาท	

วิธีเบิกโลง สัปเหร่อผู้เป็นหัวหน้าจะเริ่มทำน้ำมนต์ก่อน แล้วใช้น้ำมนต์ประพรมที่หีบศพ แล้วใช้เทียนทั้ง ๘ เล่ม จุดปักตามหีบศพ กับใช้เครื่องเซ่นที่ใส่กระทงทั้ง ๘ กระทง วางไว้ในหีบศพตรงกับเทียนที่จุดไว้ แล้วใช้มีดหมอสับลงที่ปากหีบศพแต่เพียงเบา ๆ และถามว่าโลงนี้เป็นของใคร เจ้าภาพหรือผู้ที่อยู่ในที่นั้น จะต้องบอกออกชื่อว่าเป็นของผู้ตาย แล้วสัปเหร่อก็เลื่อนที่สับต่อไป และถามเช่นนั้นอีก ผู้บอกต้องบอกซ้ำอีกครบ ๓ หน แล้วสัปเหร่อก็เก็บเครื่องเซ่นโยนทิ้งไป เป็นอันเสร็จพิธีเบิกโลงแต่เพียงเท่านี้

เมื่อเสร็จพิธีการเบิกโลงแล้ว ก่อนที่จะบรรจุศพลงในโลงหรือหรือหีบ ถ้าศพนั้นไม่ได้ฉีดยาป้องกัน จะต้องใช้ปูนขาว หรือขี้เลื่อยใส่ลงไว้ที่พื้นของหีบหรือโลงศพ สำหรับรับน้ำเหลือง เสร็จแล้วจึงใช้ฟากหรือเฝือก วางไว้ชั้นบน แล้วจึงใช้ใบตอง ๓ ยอดปูทับลงอีกชั้น

หนึ่ง แล้วใช้เสื่อหรือที่นอนของศพปูลงบนใบตอง แล้วจึงยกศพวางลงบนที่นอนนั้น เสร็จแล้วก็ผนึกฝาหีบโดยใช้ตาปูตอก และยาด้วยชันผสมน้ำมันยาง (ใช้น้ำมันก๊าดผสมแทนน้ำมันยางก็ได้) เสร็จแล้วก็ทำบันไดเล็ก ๆ ใช้ไม้ไผ่ผูกทำเป็นขั้น ๆ วางไว้บนหลังโลงหรือหีบศพนั้นด้วย การใช้ฟากหรือเฝือกและใบตอง ตลอดถึงการทำบันไดไว้บนฝาหีบศพนั้น ส่วนมากใช้กันตามชนบทต่าง ๆ เท่านั้น และถ้าศพนั้นได้ใช้น้ำยาป้องกันไม่ให้ศพเน่าเปื่อย ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นนั้นแล้ว ก็ไม่ต้องใช้ปูนขาว หรือขี้เลื่อยใส่ในโลงหรือหีบศพ

การเบิกโลงตามที่กล่าวข้างต้นนั้น ในจังหวัดพระนคร—ธนบุรี ส่วนมากไม่ได้ทำพิธีเบิกโลง การที่ไม่ได้ทำพิธีเบิกโลงได้ความว่า หีบศพที่ซื้อมาจากร้านขาย ไม่ใช่โลงศพจึงไม่ต้องทำพิธีเบิกโลง ที่เรียกว่าเบิกโลงนั้น ใช้ไม้กระดานต่อทำขึ้นเอง จึงเรียกว่าโลงเมื่อเป็นโลงก็ต้องทำพิธีเบิก

การที่จะทำพิธีเบิกโลงหรือไม่ เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ เมื่อสัปเหร่อต้องการทำพิธีเบิกโลง และจะต้องใช้ของในการนั้นอย่างไร เจ้าภาพก็ควรจัดหาให้

จัดที่ตั้งศพ

การจัดที่สำหรับตั้งศพนั้น เมื่อศพอยู่ที่บ้านใด ตามธรรมดาก็จัดที่ตั้งศพขึ้นที่บ้านนั้น และจะต้องจัดเครื่องตั้งศพ ดังต่อไปนี้

๑. ตั้งโต๊ะหมู่ จะเป็นโต๊ะมุข หรือโต๊ะลายทอง ก็แล้วแต่จะหาได้

๒. แจกันปักดอกไม้ สำหรับตั้งบนโต๊ะหมู่ โต๊ะละ ๒ แจกัน

๓. กระถางธูป และเชิงเทียนสำหรับตั้งหน้าศพ

๔. เครื่องทองน้อย มีพุ่มดอกไม้เล็ก ๆ ๓ พุ่ม หรือ ๕ พุ่ม ๑ ที่

๕. ภาชนะสำหรับใส่ธูปเทียนที่จะจุดบูชาศพ

๖. กระโถนสำหรับใส่ก้านไม้ขีดไฟ

๗. ตะเกียงเล็ก ๆ สำหรับจุดธูปไหว้ศพ ๑ ดวง

๘. ขาหยั่งสำหรับตั้งกรอบรูปของผู้ตาย จัดพวงดอกไม้สด มีโบว์ดำผูกประดับที่กรอบรูปของศพ

๙. เครื่องเซ่นสำหรับศพ มีอาหารคาว—หวาน และน้ำ ๑ ที่

เครื่องทองน้อยนั้น ถ้าจัดเป็น ๓ พุ่ม ก็ตั้งเป็นรูป ๓ เหลี่ยม มีเชิงเทียน ๑ คู่ ใช้ปักเทียนข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งปักธูป (ใช้ธูปไม้ระกำ) ตั้งหลังพุ่มดอกไม้ ตั้งเชิงเทียนที่ปักธูปไว้ซ้ายมือในเมื่อหันด้านดอกไม้ออก รวมใส่พานตั้งไว้หน้าศพ ๑ ที่ อีก ๑ ที่ ตั้งไว้สำหรับเจ้าภาพจัดบูชาพระธรรม

การบูชาศพ ให้หันด้านดอกไม้เข้าหาศพ ถ้าจะให้ศพบูชาพระตั้งหันด้านดอกไม้ออกหาพระ การจุดเครื่องทองน้อย หรือเครื่องห้าเพื่อบูชาศพจุดธูปก่อน แล้วจึงจุดเทียน ส่วนการจุดเครื่องบูชาพระจุดเทียนก่อนแล้วจุดธูป

การจัดที่ตั้งศพ มีโต๊ะหมู่และเครื่องประกอบดังได้กล่าวมานั้นตามปกติสิ่งเหล่านี้จะต้องติดต่อขอยืมมาจากวัด พร้อมด้วยหีบกรอบทอง

รองนอกมาประกอบเข้ากับหีบศพ การตั้งหีบศพจะต้องให้ศีรษะของศพหันไปสู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นทิศของผู้ตาย หากจะตั้งให้ตรงทิศตะวันตกโดยตรงไม่ได้ก็ควรตั้งให้เฉียงไปทางตะวันตกให้มากที่สุด แต่ถ้าสถานที่ไม่อำนวยให้ทำเช่นนั้นได้ ก็จัดตั้งไปตามที่ทำได้ แต่ต้องเป็นการตั้งไว้ชั่วคราว หากจะตั้งไว้นานจะต้องจัดตั้งให้ตรงตามทิศของคนตาย จึงจะนับว่าถูกต้อง และหีบศพนั้นจะต้องมีโต๊ะรองให้สูงขึ้นตามสมควร เมื่อได้ยกหีบศพให้สูงจากพื้นแล้ว จึงจะใช้โต๊ะหมู่ประกอบเข้าไป หากไม่มีโต๊ะรองหีบศพให้สูงจากพื้น หรือสถานที่ไม่อำนวยที่จะให้จัดเช่นนั้นได้ ก็คงใช้แต่ฐานหีบประกอบกับกรอบทองรองนอกซึ่งยืมมาจากวัดตั้งรองรับหีบศพนั้นบนพื้นเรือน มีพรมหรือเสื่อปูไว้ที่หน้าหีบศพ มีโต๊ะตั้งเครื่องบูชาตามสมควรแต่ถ้ามีโต๊ะรองหีบศพให้สูงขึ้น การจัดที่สำหรับพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ก็ต้องมีโต๊ะให้ท่านนั่งสูงจากพื้นให้เหมาะสมกันด้วย เมื่อจัดที่ตั้งศพเสร็จแล้ว ก็นำเครื่องเซ่นไปตั้งวางไว้ข้างหีบศพ และเคาะหีบบอกให้ผู้ตายรับประทาน เครื่องเซ่นนั้นต้องจัดเปลี่ยนให้ทุก ๆ เวลา แต่ในปัจจุบันนี้นิยมนำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดเพราะเป็นการสะดวกต่อการจัดการ

จัดที่สำหรับสวดพระอภิธรรม

การจัดที่สำหรับพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม จะต้องจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

๑. โต๊ะ สำหรับตั้งตู้พระธรรม ๑ โต๊ะ

๒. ตู้พระธรรม (มีพระธรรมบรรจุอยู่ในตู้) ๑ ตู้

๓. เครื่องบูชา ได้แก่ แจกัน เชิงเทียน และกระถางธูป พร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียน ๑ ชุด

๔. พรม หรือผ้าอาสนะ สำหรับพระสงฆ์นั่ง ๔ ผืน

๕. หมอนอิง สำหรับพระสงฆ์ ๔ ใบ

จัดของถวายพระสวด

นอกจากนี้ยังต้องจัดของสำหรับพระสวด เช่น หมากพลู บุหรี่ น้ำชากาแฟ น้ำอัดลมและจัดเครื่องไทยธรรมสำหรับถวายพระอีก ๔ ชุดด้วย แต่ละชุดมีดอกไม้ธูปเทียนพร้อมด้วยสิ่งของบางอย่างเช่น บุหรี่ ไม้ขีดไฟ ใบชา ผ้าสบงหรือผ้าอาบ หรือผ้าเช็ดตัว กับใบปวารณาบอกจำนวนเงินที่ถวายใส่ซอง ๆ ละ ๑ ใบ รวมใส่ถาดจัดเตรียมไว้เพื่อถวายเมื่อสวดพระอภิธรรมจบลง

การจัดที่สำหรับสวดพระอภิธรรมนั้น ถ้าผู้ตายถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาล การจัดที่ตั้งศพก็ต้องนำไปจัดตั้งที่วัด เพราะถือกันว่าไม่ควรนำศพเข้าบ้าน และได้ถือปฏิบัติเช่นนั้นโดยทั่วไป แต่มีบางรายได้นำศพจากโรงพยาบาลมาตั้งสวดพระอภิธรรมที่บ้านก็มีบ้างเหมือนกัน แต่ส่วนมากมักนำไปจัดการที่วัด เมื่อได้ติดต่อทางวัดและนำศพไปถึงวัดแล้วก็เป็นหน้าที่ของทางวัดจะจัดตั้งศพตลอดจนที่สวดพระอภิธรรมด้วย เจ้าภาพไม่ต้องเกี่ยวข้องแก่การจัดดังกล่าวนั้นแต่อย่างใด

การสวดพระอภิธรรม

ตามปกติจะเริ่มแต่เวลา ๑๙.๐๐ น. และจะจบลงในเวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น. พระสงฆ์ที่สวดพระอภิธรรม มีชุดละ ๔ องค์ ตามปกติก็สวดกันเพียงชุดเดียว แต่ถ้าเป็นงานใหญ่ ๆ จะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเป็น ๒ ชุดก็ได้ บางรายได้หาแม่ชีมาสวดสลับกับพระสงฆ์ด้วย

ก่อนที่จะมีการสวดพระอภิธรรม เจ้าภาพจะต้องเป็นผู้จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย เสร็จแล้วก็อาราธนาศีล การอาราธนาศีลนั้นหากตั้งสวดที่วัด จะมีเจ้าหน้าที่ของวัดเป็นผู้กล่าวคำอาราธนา แต่ถ้าตั้งสวดที่บ้านทางฝ่ายเจ้าภาพก็อาราธนาเอง

การรับศีลก่อนฟังพระสวด ก็เพื่อจะให้ผู้ฟังได้ชำระจิตใจให้สะอาดหมดจด กระทำใจให้สดใสแล้วจึงฟังพระสวด แล้วดำเนินการบำเพ็ญกุศลต่อไป ในขณะที่กล่าวคำอาราธนาศีล เจ้าภาพหรือคนหนึ่งคนใดจะต้องใช้มือเคาะที่หีบศพ แต่เพียงเบา ๆ บอกว่ารับศีล การรับศีลนั้นตามปกติก็รับกันแต่เพียงศีล ๕ เท่านั้น เมื่ออาราธนาศีลจบลง พระสงฆ์ผู้อาวุโสก็ให้ศีล ผู้รับจะต้องออกเสียงรับ ให้เสียงของตนออกจากปากพอสมควร เพื่อพระท่านจะได้ยิน และทราบว่าผู้ที่อยู่ในที่นั้นได้มีการรับศีลตามที่ขอ เมื่อพระให้ศีลเสร็จแล้ว ก็เริ่มสวดพระอภิธรรม เจ้าภาพและผู้ฟังก็ประนมมือฟังด้วยความเคารพ กล่าวคือ สำรวมกิริยาให้สงบเสงี่ยมเรียบร้อยตลอดจนจบ

เมื่อพระสวดครบ ๔ จบแล้ว เจ้าภาพจะต้องประเคนด้ายสายสิญจน์แด่พระสงฆ์เพื่อสวดบังสุกุล แต่ถ้าเจ้าภาพได้จัดผ้าสำหรับทอดบังสุกุลไว้ ก็นำผ้าพร้อมด้วยใบปวารณาวางลงบนด้ายสายสิญจน์ หรือผ้าภูษาโยงที่เจ้าหน้าที่ของวัดจะจัดให้ หากไม่ได้จัดผ้าสำหรับทอดจะใช้ใบปวารณาที่ใส่ซองไว้วางแทนก็ได้ การวางผ้าก็ดี ซองใบปวารณาก็ดี ให้วางลงตรงหน้าของพระสงฆ์แต่ละรูป โดยไม่ต้องประเคน เมื่อวางเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์จะชักบังสุกุล เสร็จแล้วเจ้าภาพก็ประเคนเครื่องไทยธรรมที่จัดไว้สำหรับถวาย เมื่อถวายของเสร็จแล้ว พระสงฆ์ผู้อาวุโสก็จะกล่าวคำ ยถา วาริวหา ฯลฯ เจ้าภาพก็จัดการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย

ผ้าที่จะทอดบังสุกุลนั้น หากได้จัดเตรียมใส่ถาดไว้สำหรับถวายพระมีอยู่แล้ว ก็ใช้ผ้าที่จัดไว้นั้น โดยชักออกจากถาดนำมาใช้ทอดบังสุกุล

การตั้งศพสวดพระอภิธรรม จะตั้งสวดสัก ๓ คืน หรือ ๗ คืนก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสม ถ้าเป็นศพบิดามารดา สามีหรือภรรยา ก็ควรตั้งศพสวดอย่างน้อยสัก ๓ คืน แต่ถ้าศพนั้นเป็นผู้อยู่ในปกครอง จะตั้งสวดสัก ๑ คืน แล้วจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปก็ได้ หากเป็นศพเด็กเล็กก็ไม่จำเป็นต้องสวด

การตั้งศพสวดพระอภิธรรมที่บ้าน เมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม เสร็จแล้ว ในระยะแรกของวันที่ตั้งสวดเจ้าภาพจะต้องหาคนมาอยู่เป็นเพื่อน เรียกว่าเป็นเพื่อนศพ เพื่อกันความเงียบเหงา และเพื่อดูแล

จุดเทียนไว้ตลอดเวลา เจ้าภาพจะต้องหากระดานหมากรุก หรือเครื่องเกมกีฬาอย่างอื่นให้ผู้อยู่เป็นเพื่อนและต้องเลี้ยงดูตามสมควร ถ้านำศพไปตั้งสวดที่วัด เจ้าภาพก็ต้องจัดหาอาหารซึ่งตามปกติก็ใช้ข้าวต้มปลาหรือหมู เลี้ยงแขกที่ไปในงานเช่นเดียวกัน เมื่อเสร็จจากการสวดแล้วเจ้าภาพก็กลับบ้าน ส่วนศพนั้นก็เป็นหน้าที่ของทางวัดจะต้องควบคุมดูแลให้

การตั้งศพบำเพ็ญกุศล

ถ้าจะตั้งศพไว้ที่บ้านถึง ๗ วัน หรือเกินกว่า ๗ ขึ้นไป โดยเห็นว่าศพนั้นเป็นบิดามารดา หรือปู่ย่าตายาย ซึ่งเป็นศพผู้ใหญ่ชั้นสูงของตระกูล ยังไม่ต้องการจะรวบรัดจัดการ หรือยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการให้เสร็จไปในขณะนั้นได้ จำต้องตั้งศพบำเพ็ญกุศลไปพลางก่อน ศพนั้นจะต้องตั้งสวดตั้งแต่วันแรกที่ถึงแก่กรรมไปจนครบ ๘ คืน เมื่อสวดพระอภิธรรมครบ ๗ คืนแล้ว ก็ทำบุญเลี้ยงพระ ๕ รูป ๗ รูป หรือ ๑๐ รูปก็ได้ เสร็จแล้วก็ปิดศพ คำว่าปิดศพหมายความว่า งดการสวดพระอภิธรรมเสียตอนหนึ่ง ถ้ายังไม่นำศพออกจากบ้าน เมื่อวันถึงแก่กรรมได้เวียนมาบรรจบครบ ๗ วันเข้าอีก ก็นิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมอีก แล้วก็งดไปจนกว่าจะถึง ๗ วัน จึงนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมอีก กระทำเช่นนี้ไปจนถึง ๕๐ วัน เมื่อครบ ๕๐ วัน แล้วก็ทำบุญเลี้ยงพระอีก และเมื่อครบกำหนดวันที่ถึงแก่กรรม ก็นิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรมอีกทุก ๆ ๗ วัน จนกว่าจะครบ ๑๐๐ วัน เมื่อครบ

๑๐๐ วันแล้ว ก็ทำบุญเลี้ยงพระอีก การเลี้ยงพระคราวนี้เป็นครั้งสุดท้ายของการตั้งศพ ต่อจากนั้นจะเก็บศพไว้ที่บ้านต่อไป หรือจะนำศพไปฝากเก็บไว้ หรือจะทำการปลงศพให้เป็นการเสร็จไป ก็สุดแต่เจ้าภาพจะเห็นสมควร

การตั้งศพไว้ดังได้กล่าวข้างต้นนี้ เจ้าภาพจะต้องมีกำลังคน กำลังทรัพย์และสถานที่พอที่จะจัดการเช่นนั้นได้ หากอย่างหนึ่งอย่างใดไม่สะดวก ก็จัดทำตามที่เห็นสมควร แต่ถ้าจะตั้งศพไว้ไม่เกิน ๗ วันแล้วจะทำการฌาปนกิจ จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลโดยการสวดพระอภิธรรมเต็มทั้ง ๗ คืน หรือจะตั้งสวดเพียง ๓ คืน แล้วรุ่งขึ้นจะทำการฌาปนกิจศพให้เสร็จสิ้นไปเลยก็ได้ แต่ในวันที่จะทำการฌาปนกิจนั้นควรจะนิมนต์พระมาฉันภัตตาหาร ซึ่งเรียกว่าฉันหน้าศพ จะนิมนต์พระสักกี่รูปก็ได้ แต่การกระทำเช่นนี้เป็นระยะเวลากระชั้นชิด ก่อนที่จะตกลงใจ เจ้าภาพจะต้องการติดต่อกับวัดที่จะนำศพไปจัดการ เมื่อได้ทำความตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงจะจัดการตามความประสงค์นั้นได้ หรือถ้าจะเก็บศพไว้ ยังไม่ทำการฌาปนกิจ เพราะจะต้องรอญาติ หรือยังไม่พร้อมที่จะจัดการ เมื่อตั้งศพบำเพ็ญกุศลเสร็จแล้ว รุ่งขึ้นก็จัดการนำศพไปฝากเก็บไว้ยังวัดใดวัดหนึ่งตามที่ได้ทำความตกลงกับวัดนั้นไว้แล้วก็ได้ การจัดทำตามที่กล่าวในข้อนี้ ได้มีผู้จัดทำกันเป็นส่วนมาก เพราะมีโอกาสได้เตรียมตัวในอันที่จะคิดอ่านจัดการในโอกาสต่อไปได้สะดวก แต่ถ้าสามารถจะจัดการฌาปนกิจให้เสร็จสิ้นไประยะ ๗ วัน นั้นได้ ก็ดีเหมือนกัน เพราะจะได้หมดห่วงไม่ต้องกังวลต่อไปอีก

การนำศพไปวัด

การนำศพไปวัด จะนำไปตั้งสวดพระอภิธรรม หรือสวดพระอภิธรรมจากบ้านเสร็จแล้วจะนำศพไปเก็บที่วัด หรือจะนำไปกระทำการฌาปนกิจยังฌาปนสถาน เพื่อทำการปลงศพที่วัดใดวัดหนึ่งก็ตาม การนำศพไปวัดก็ต้องมีวิธีบ้างตามสมควร กล่าวคือ

๑. จัดรถรับศพไปวัด โดยติดต่อขอให้ทางวัดจัดรถไปรับศพ แต่ถ้าวัดที่จะนำศพไปไม่มีรถสำหรับรับศพ ก็ต้องติดต่อขอจ้างรถจากวัดใดวัดหนึ่ง หรือสำนักงานที่จัดรถไว้สำหรับรับจ้างเกี่ยวแก่การส่งศพ เพื่อให้จัดรถไปรับศพตามสถานที่ที่จะเคลื่อนศพไปยังวัด และถ้าวัดที่จะนำศพไปมีรถรับศพที่จะจัดไปได้ก็จะมีเจ้าหน้าที่สัปเหร่อร่วมมากับรถด้วย ๔ คน แต่ถ้าวัดที่จะนำศพไปตั้งไม่มีรถรับศพ แต่มีสัปเหร่อจัดการอยู่แล้ว ก็ต้องแจ้งให้ทางวัดที่จัดรถไปได้ทราบไว้จะได้ไม่จัดสัปเหร่อไปซ้ำกัน

๒. นิมนต์พระสงฆ์มาชักศพที่จะเคลื่อนไปสู่วัดที่จะนำศพไปไว้

๓. บรรดาญาติของผู้ตายจะต้องตามไปส่งศพให้ถึงวัดด้วย

ศพออกจากบ้าน

การที่จะนำศพออกจากบ้านนั้น แต่ก่อนได้มีวิธีการดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

๑. จัดเตรียมกิ่งไม้สดที่มีใบไม้มาก ๆ ขนาดสูงพอท่วมถึงประตูบ้าน ๒ กิ่ง มาปักพิงไว้ริมประตูหรือรั้วบ้านข้างละ ๑ กิ่ง ให้ปลายของกิ่งไม้จดกัน เรียกว่าประตูป่า

๒. จัดหม้อใหม่ชนิดหม้อดินขนาดย่อม ๆ ๓ หม้อ สำหรับใส่น้ำวางไว้ที่ข้างประตูบ้าน บางแห่งก็ว่าใช้หม้อดิน ๕ หม้อ หม้อหนึ่งใส่ไฟ อีก ๔ หม้อใส่น้ำ ใช้ไม้ไผ่โค้งรัดคอหม้อ รวบปลายไม้ไผ่สำหรับถือ มีผู้ถือหม้อไฟนำหน้าหม้อน้ำตามหลังศพ

เมื่อศพเคลื่อนออกจากบ้าน หรือรั้วบ้าน จะมีคนถือไม้คอยคุมเชิงอยู่คนหนึ่ง อีกคนหนึ่งคอยคุมกิ่งไม้ที่ปักไว้ริมประตู ซึ่งเป็นทางที่จะนำศพออกไป เพื่อเจ้าหน้าที่ยกหีบศพผ่านพ้นออกจากประตูคนในบ้านก็ปิดบานประตูทันที และทันใดนั้นคนที่ถือไม้ก็จะใช้ไม้ตีหม้อทั้งหมดนั้น โดยตีต้อนให้ตามไปกับศพ (ไม้ที่ตีหม้อนั้นให้หักทิ้งเสีย) ส่วนคนที่คอยคุมกิ่งไม้ก็ถอนกิ่งไม้มา ปักทับปิด ประตูบ้านไว้ จนกว่าศพนั้นจะผ่านพ้นไป

การกระทำเช่นนี้เข้าใจว่า กิ่งไม้นั้นเพื่อปิดบังประตูบ้าน เมื่อวิญญาณของผู้ตายจะมาเข้าบ้าน จะได้เข้าบ้านไม่ถูก เพราะจำบ้านไม่ได้ ส่วนหม้อที่ใส่น้ำทั้ง ๓ ใบนั้นมีคำอธิบายไว้ว่า ได้แก่วัยทั้งสาม คือ ปฐมวัย ๑ มัชฌิมวัย ๑ ปัจฉิมวัย ๑ เหตุด้วยสัตว์ที่เกิดมาจะต้องดับทำลายไปในวัยทั้งสาม ในวัยใดวัยหนึ่ง ซึ่งการกระทำเช่นนี้เรียกว่าปัญหาธรรม แต่ที่บางแห่งใช้หม้อ ๕ ใบนั้น ไม่มีอรรถา

อธิบายไว้ในเรื่องการใช้กิ่งไม้ และหม้อดินตามที่กล่าวข้างต้นนั้น ในปัจจุบันนี้ ไม่ใคร่มีใครจัดทำเช่นว่านั้นแล้ว

การเก็บศพ

การเก็บศพหมายถึงการที่นำศพไปฝากเก็บไว้ในที่เก็บของวัด ซึ่งได้ตกลงกับทางวัดไว้แล้ว ก่อนที่จะถึงกำหนดวันเก็บศพ หรือเรียกว่าบรรจุศพ เจ้าภาพจะต้องเตรียมการดังต่อไปนี้

๑. นิมนต์พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

๒. นิมนต์พระสงฆ์สวดมาติกา และบังสุกุล ตามกำลังศรัทธา

๓. นิมนต์พระสงฆ์ชักบังสุกุล ปากหีบศพ

๔. จัดเตรียมลูกดินเพื่อใช้วางในที่เก็บศพเท่าจำนวนแขกที่เชิญ

ลูกดินที่กล่าวนี้ ใช้ทำด้วยดินเหนียวผสมน้ำพอปั้นได้ทำเป็นรูปก้นถังมีสัณฐานกลม ขนาดกว้างประมาณ ๒ ๑/๒ เซนติเมตร สูง ๓ เซนติเมตร ใช้กระดาษสีดำห่อลูกดินนั้นให้มีชายบนเหลืออยู่ประมาณ ๕ เซนติเมตร ตัดกระดาษชายบนให้เป็นฝอยหรือเป็นริ้ว ทางส่วนล่างของลูกดินใช้กระดาษที่ห่อปิดให้มิดพอดี ใช้มือบีดส่วนที่เป็นริ้วกดให้อยู่กับที่จัดทำลูกดินที่กล่าวนี้ให้มีจำนวนเท่ากับแขกที่จะเชิญมาในพิธีบรรจุศพแต่เพื่อความสวยงามและเป็นเกียรติแก่ศพอาจใช้กระดาษสีทองหรือเงิน

๕. ออกบัตรเชิญ เชิญท่านที่เคารพนับถือและผู้ที่คุ้นเคยมาในพิธีบรรจุศพ เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

เมื่อได้ออกบัตรเชิญและจัดทำของสำหรับให้แขกใช้ในการบรรจุศพเสร็จแล้ว ถึงวันและเวลาที่จะบรรจุศพ ก็นำของที่จัดทำไว้ใส่ภาชนะไปตั้งวางไว้ที่หน้าห้องเก็บศพ เมื่อถึงเวลาแล้วก็เชิญแขกชั้นผู้ใหญ่โดยนำลูกดินที่จัดไว้ ใส่พานไปเชื้อเชิญเช่นเดียวกับการเชิญท่านผู้ใหญ่เข้าจุดไฟ เมื่อผู้เป็นประธานในงานนั้น ได้เข้าไปทำการเคารพศพ และวางลูกดินลงไว้บนหีบศพนั้นแล้ว แขกคนอื่น ๆ ก็ทยอยกันไปจนถึงที่สุดก็เป็นอันเสร็จพิธีการบรรจุศพ ซึ่งสมมุติว่าเป็นการฝังศพ หรือให้ที่อยู่แก่ศพ

ชั้นแรกเมื่อเวลานำศพเข้าในที่เก็บ เจ้าภาพจะต้องโยนสตางค์เข้าไปในที่เก็บ โดยบอกกับผู้เป็นเจ้าของที่นั้นว่า ยายกะลี ตากะลาขอซื้อที่ให้ (ออกชื่อผู้ตาย) อยู่ด้วย สตางค์ที่จะโยนเข้าไปในที่เก็บจะใช้เหรียญสลึง สองสลึง หรือสตางค์ ๕ สตางค์ ๑๐ ก็ได้ แต่บางรายนิยมใช้สตางค์ ๓๒ สตางค์

ก่อนหน้าที่ จะนำศพ เข้าบรรจุใน ที่เก็บ เจ้าภาพ จะต้องจุดธูป จุดเทียนเคารพศพ และบอกให้ทราบว่าจะนำศพมาเก็บฝากไว้ก่อน เมื่อมีโอกาสและถึงกำหนดแล้ว ก็จะได้จัดการปลงศพให้

การบรรจุศพตามพิธีที่กล่าวมานั้น เป็นศพท่านผู้ใหญ่ที่มีเกียรติยศ หรือเป็นคหบดี จึงกระทำเช่นนั้น ตามปกติธรรมดาแล้ว

ก็เก็บกันอย่างง่าย ๆ กล่าวคือ เมื่อนิมนต์พระมาชักบังสุกุลเสร็จแล้ว สัปเหร่อก็นำหีบศพเข้าที่เก็บ แล้วเขียนชื่อผู้ตายติดไว้ที่หน้าห้องเก็บ เท่านั้นเป็นเสร็จการ

การถวายสังฆทาน

เมื่อผู้ถึงแก่กรรมได้ถึงแก่กรรมไปในระหว่าง ๓ วันถึง ๗ วัน ผู้เป็นบิดามารดา หรือทายาทของผู้ตาย จะถวายสังฆทานแด่พระสงฆ์ โดย นิมนต์พระสงฆ์มารับสังฆทาน ที่บ้าน จะเป็นพระสงฆ์เพียงรูปเดียว หรือ ๓ รูป หรือ ๕ รูปก็ได้ สุดแต่ความเหมาะสมและความสะดวก ของผู้ที่จะจัดถวาย เมื่อตกลงใจจะถวายสังฆทานแด่พระสงฆ์กี่รูปแล้ว ก็จัดเตรียม สิ่งของที่จะถวายให้พอกับ จำนวนพระสงฆ์ ที่จะนิมนต์มารับสังฆทาน

การถวายสังฆทานนั้น สำหรับผู้มีรายได้น้อย หรือไม่มีเวลาที่จะทำบุญเลี้ยงพระ ก็จัดการถวายสังฆทาน แทนการทำบุญ ๗ วัน แต่ถ้ามีโอกาสจะทำได้ ก็ถวายสังฆทานในเมื่อผู้ตายได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ๓ วัน และเมื่อถึง ๗ วัน ก็ทำบุญเลี้ยงพระอีกครั้งหนึ่ง และการถวายสังฆทานนี้ มิใช่จะทำสำหรับผู้ตายเท่านั้น เมื่อผู้ใดต้องการจะถวายสังฆทานเป็นการบำเพ็ญกุศลสำหรับตนเองก็ทำได้ แต่การกล่าวคำถวายเท่านั้นที่แตกต่างกันกับคำถวายเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย

การถวายสังฆทาน จะต้องจัดสิ่งของสำหรับถวายพระดังนี้

๑. อาหารคาว–หวาน ได้แก่ข้าวสุก กับข้าว และของหวาน หรือผลไม้ใส่ภาชนะเป็นสำรับ หรือใส่ปิ่นโต (จะใช้ใบตองเย็บเป็นกระทงโดยใช้กระทงใบใหญ่ใส่ข้าวสุก ส่วนกระทงใบย่อม ๆ ใส่ของคาวของหวานรวมตั้งไว้ในกระทงข้าวนั้นก็ได้) พร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียน เท่าจำนวนพระสงฆ์

๒. ตั้งที่บูชา มีพระพุทธรูป แจกัน กระถางธูป และเชิงเทียน พร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียนครบชุด

๓. จัดที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ที่จะมารับสังฆทาน มีพรมปู มีน้ำฉัน จะเป็นน้ำชา หรือน้ำเย็น หรือน้ำอัดลมก็ได้ พร้อมด้วยหมากพลู บุหรี่ ไม้ขีดไฟ

๔. ไปติดต่อกับเจ้าอาวาสวัดที่อยู่ใกล้เคียง โดยบอกนิมนต์พระสงฆ์เท่าจำนวนที่ต้องการ ให้มารับสังฆทานที่บ้าน เมื่อถึงวันที่จะถวายสังฆทาน จะจัดรถไปรับพระที่จะมารับสังฆทานแล้วนำส่งกลับวัดได้ ก็จะสะดวกแก่พระที่มารับสังฆทาน ถ้าจะจัดรถไปรับก็ควรแจ้งให้ท่านทราบล่วงหน้า เพื่อพระท่านจะได้คอยตามที่นัดหมาย

การถวายสังฆทาน ตามคตินิยมไม่ให้เจาะจงเลือกสงฆ์รูปหนึ่งรูปใดตามปกติให้ไปคอยนิมนต์พระสงฆ์ที่มาบิณฑบาตรตามละแวกบ้าน หรือตามถนนหนทางในชนบท เมื่อพบพระสงฆ์รูปใดก็ให้นิมนต์รูปนั้นมา โดยไม่ต้องเลือกว่าจะเป็นพระที่รู้จักคุ้นเคยกันหรือไม่ แต่ที่แนะนำให้ไปนิมนต์พระจากวัด ก็เนื่องจากพระสงฆ์บางรูปเพิ่งบวชใหม่ อาจไม่เข้าใจในวิธีรับสังฆทาน ท่านอาจไม่รับ ถ้าเป็นเช่นนั้น

ผู้ที่จะถวายสังฆทานอาจนิมนต์พระไม่ได้ตามความประสงค์ เพื่อตัดปัญหาข้อนี้ จึงควรที่จะไปนิมนต์จากท่านเจ้าอาวาส ขอให้จัดพระสงฆ์มารับสังฆทาน โดยมิได้เจาะจงว่าจะนิมนต์ว่าพระสงฆ์รูปใด ท่านเจ้าอาวาสย่อมทราบดีว่าพระสงฆ์รูปใดที่สมควรจะจัดไป ท่านก็จะจัดให้ไปตามที่เห็นสมควร

เมื่อ พระสงฆ์ มา ถึงบ้าน และได้ นิมนต์ ให้นั่งบน อาสนะที่ จัด ไว้ ถวายน้ำฉันเสร็จแล้ว เจ้าภาพก็เริ่มจุดเทียน และจุดธูปบูชาพระ แล้วอาราธนาศีล ๕ เมื่อพระสงฆ์ให้ศีลเสร็จแล้ว เจ้าภาพก็ตั้งนะโม ๓ จบแล้วก็กล่าวคำถวายสังฆทานว่า อิมานิ ฯ ล ฯ (มีคำถวายอยู่ตอนท้าย) เมื่อกล่าวคำถวายเสร็จแล้ว พระสงฆ์จะรับว่า สาธุ แล้วเจ้าภาพก็นำของที่จัดไว้ประเคนแด่พระสงฆ์ โดยนำอาหารใส่ลงในบาตร ถ้าใส่ปิ่นโต ก็ยกถวายไปทั้งเถา ส่วนดอกไม้ธูปเทียน ก็ประเคนอีกส่วนหนึ่ง เมื่อพระสงฆ์รับ ประเคนเสร็จ แล้ว ก็กล่าวคำ อนุโมทนา ยถาวาริวหา ฯ ล ฯ เจ้าภาพก็จัดการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ก็เป็นอันเสร็จ พิธีถวายสังฆทานแต่เพียงเท่านี้

การทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน

ซึ่งเรียกว่าสัตตมวาร ปัญญาสมวาร และกุศลสตมวาร นั้นได้แก่การบำเพ็ญกุศล เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายในระยะ ๗ วัน และ ๑๐๐ วัน เมื่อผู้ตายได้ถึงแก่กรรมไปได้ถึง ๗ วัน เช่นถึงแก่กรรมในวันจันทร์ครบกำหนด ๗ วันในวันอาทิตย์ เจ้าภาพก็นิมนต์พระสงฆ์มารับ

ภัตตาหารที่บ้าน หรือถ้าได้นำศพไปฝากเก็บไว้ที่วัดแล้ว จะนำอาหารไปเลี้ยงพระที่วัดซึ่งนำศพไปฝากเก็บไว้นั้นก็ได้ หรือถ้าหากวัดนั้นอยู่ห่างไกลจากบ้านที่อยู่ ไม่สะดวกแก่การที่จะนำอาหารไปจัดการที่วัดนั้นได้ หรือที่บ้านคับแคบ หรือมีอุปสรรคอย่างหนึ่งอย่างใด จะนิมนต์พระมารับภัตตาหารที่บ้านไม่ได้ จะนำอาหารไปจัดการเลี้ยงพระที่วัดใดวัดหนึ่งก็ได้

นอกจากทำบุญ ๗ วันแล้ว เมื่อยังไม่ได้ทำการปลงศพ หากครบกำหนด ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ก็ต้องจัดการเลี้ยงพระเช่นเดียวกับการทำบุญ ๗ วันนั้นอีก แต่ถ้าได้จัดการปลงศพเสร็จแล้วตั้งแต่ชั้นต้น การทำบุญเลี้ยงพระก็ยุติลงแต่เพียงเท่านั้น

การทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน โดยยังไม่ได้ทำการฌาปนกิจศพนั้น หากศพยังตั้งอยู่ในบ้าน การสวดมนต์ไม่ต้องอาราธนาพระปริตร์ไม่ต้องใช้ด้ายสายสิญจน์วงรอบบ้าน และไม่ต้องตั้งบาตรน้ำมนต์เพราะถือว่าเป็นงานอวมงคลและบางรายถึงแม้ว่าจะได้นำศพออกจากบ้านไปฝากไว้ยังที่เก็บของวัดแล้วก็ตาม การทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ก็ไม่นิยมวงด้ายสายสิญจน์รอบบ้าน เพราะถือว่าด้ายสายสิญจน์เป็นสิ่งที่คุ้มกันภูตผีปีศาจ ถ้าหากได้วงไว้รอบบ้านแล้วจะเป็นการป้องกันไม่ให้วิญญาณของผู้ที่ตายกลับเข้าบ้าน เมื่อศพนั้นยังไม่ได้เผา วิญญาณของผู้ตายอาจวนเวียนมาเข้าบ้าน และเมื่อมาเจอด้ายสายสิญจน์เข้า วิญญาณนั้นก็อาจเข้าบ้านไม่ได้ เป็นที่เข้าใจเช่นนี้การทำบุญชนิดนี้ จึงไม่มีการวงด้ายสายสิญจน์รอบบ้าน แต่บางราย

ถือว่าเมื่อนำศพออกจากบ้านไปแล้ว แม้ยังไม่ได้เผาก็ควรทำบุญบ้านเสียเลย หากต้องการเช่นนี้ ก็ต้องตั้งบาตรน้ำมนต์อาราธนาพระปริตและวงด้ายสายสิญจน์ตามระเบียบ

ส่วนการอาราธนาพระปริตร์ก่อนพระสวดนั้น แม้จะไม่ได้วงด้ายสายสิญจน์ ไม่ได้ตั้งบาตรน้ำมนต์ ซึ่งเป็นการสวดหน้าศพ บางแห่งพระท่านก็บอกให้อาราธนาพระปริต เมื่อท่านบอกให้อาราธนาก็อาราธนาไปตามท่านบอก แต่โดยทั่วไปแล้ว การสวดหน้าศพไม่มีการอาราธนาพระปริต

การทำบุญเลี้ยงพระในระยะ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน นั้น หากเลี้ยงพระที่วัดก็มักจะจัดอาหารไปถวายพระทั้งวัด หรือนิมนต์ตามจำนวนที่พอจะจัดการเลี้ยงได้ เช่น ๗ รูป หรือ ๑๐ รูป ส่วนการนิมนต์พระไปฉันที่บ้าน ก็เป็นการแน่นอนว่าจะต้องนิมนต์ไปตามจำนวนที่จำกัดไว้เช่น ๕ รูป ๗ รูป หรือ ๙ รูป เมื่อนิมนต์พระสงฆ์มาฉันโดยมีจำนวนจำกัดเช่นนี้ ก็ต้องมีเครื่องไทยธรรมถวายพระตามจำนวนนั้นด้วยได้แก่ดอกไม้ธูปเทียน พร้อมด้วยใบปวารณากับสิ่งของอย่างอื่นเช่น หมากพลู บุหรี่ ไม้ขีดไฟและใบชา เป็นต้น

ก่อนที่จะถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ หากศพยังตั้งอยู่เจ้าภาพจะต้องประเคนด้ายสายสิญจน์ที่โยงกับหีบศพ เมื่อพระสงฆ์จะได้สวดบังสุกุล ในตอนนี้ถ้าจะมีผ้าทอด ก็นำผ้า (สะบงหรือผ้าอาบ) พร้อมกับใบปวารณา มาวางลงบนด้ายสายสิญจน์ตรงหน้าพระสงฆ์แต่ละรูปหากไม่มีผ้า ก็ใช้ซองที่ใส่ใบปวารณาวางแทนผ้า เมื่อพระ

สงฆ์ชักบังสุกุลเสร็จแล้ว ก็นำของเข้าประเคนถวาย และจัดการกรวดน้ำต่อไป

การกรวดน้ำ ก็ใช้กล่าวด้วยบทอิมินา ฯ หรือยังกิญจิ ฯ สุดแต่ผู้ใดถนัดบทใด ก็ว่าบทนั้น แต่ถ้าจะว่าบทหนึ่งบทใดไม่ได้ เพราะไม่เคยว่ามาก่อน จะใช้กรวดน้ำโดยข้อความสั้น ๆ ว่า อิทัง โน ญาตีนัง โหตุ หรือจะกล่าวขอให้วิญญาณของผู้ล่วงลับไป (ออกชื่อผู้ตาย) จงได้รับผลแห่งความสุขในสัมปรายภพโน้น เท่านี้ก็ได้ เมื่อกรวดน้ำเสร็จแล้วก็นำน้ำนั้นไปหลั่งลงที่พื้นดิน ซึ่งเป็นที่ไม่มีสิ่งโสโครก และค่อย ๆ รินลงไปทีละน้อย ๆ จนกว่าจะหมด

กำหนดวันปลงศพ

เมื่อการทำบุญตาม ที่กล่าว ข้างต้นนั้น ได้ผ่านไป แล้ว เจ้าภาพก็ต้องกำหนดวันที่จะทำการปลงศพให้เป็นการเสร็จไป แต่ก่อนที่จะตกลงกำหนดแน่นอนวันใด เจ้าภาพจะต้องไปทำความตกลงกับเจ้าหน้าที่ของวัดที่จะกระทำการปลงศพนั้นก่อน ถ้าเป็นวัดในจังหวัดพระนคร จะต้องติดต่อล่วงหน้าประมาณ ๒ เดือน เพื่อเลือกวันที่ต้องการ เป็นการจองไว้ก่อน ทั้งนี้ เพราะวัดต่าง ๆ ในจังหวัดพระนครมีศพมาก จึงต้องติดต่อล่วงหน้าไว้แต่เนิ่น ๆ

วันปลงศพหรือที่เรียกว่าเผาศพนั้น กล่าวกันว่า ข้างขึ้นห้ามเผาวันคู่ ข้างแรมห้ามเผาวันคี่ เพราะถือว่าเป็นอัปมงคล เรียกว่า ผีเผาคน ต้องใช้วันที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ ข้างขึ้นเผาวันคี่ ข้างแรมเผาวัน

คู่ เรียกว่าคนเผาผี นอกจากนี้ยังห้ามเผาศพในวันศุกร์ วันพฤหัสและวันพระ เพราะถือกันว่า เผาผีวันศุกร์ให้ทุกแก่ญาติ ส่วนวันพฤหัสเป็นวันครูไม่ควรเผา สำหรับวันพระนั้น อาจทำให้สัตว์เล็กสัตว์น้อยที่อาศัยอยู่กับศพ หรือที่หีบของศพจะต้องพลอยถูกเผาไปด้วย จึงถือว่าไม่ควรเผาศพในวันพระ แต่ใสมัยนี้ไม่ได้ถือเคร่งครัดเหมือนแต่ก่อน ถือเอาความสะดวกเป็นใหญ่ เมื่อตกลงใจกำหนดวันใดเป็นวันเผาแน่นอน และได้แจ้งกับเจ้าหน้าที่ทางวัดเป็นที่ตกลงกันแล้ว เจ้าภาพก็ตระเตรียมสิ่งของที่จะต้องใช้ในงานเผาศพนั้นได้

สิ่งของที่ต้องใช้ในงานปลงศพ

เมื่อได้กำหนดวันที่จะทำการปลงศพไว้แล้ว เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. จัดพิมพ์หนังสือเป็นธรรมบรรณาการ หรือหาของชำร่วยอย่างอื่น เช่นผ้าเช็ดหน้า

๒. ปักพัด ปักย่าม ปักหมอน สำหรับเป็นเครื่องกัณเทศน์

๓. จัดหาผ้าไตร สำหรับทอดบังสุกุล

๔. ดอกไม้จันทน์ ธูปเทียน ใช้ในการเผาศพ

๕. ดอกพิกุลทำด้วยเงิน หรือทอง นาก หรือสตางค์เงินสตางค์ทองสำหรับใช้ในการเก็บอัฐิและโปรยทาน

๖. จัดพิมพ์บัตรเชิญ เพื่อเชิญแขกไปในงานปลงศพ

สิ่งของตามรายการที่ ๑ นั้น จะใช้แต่อย่างหนึ่งอย่างใด หรือทั้ง ๒ อย่างก็ได้ หนังสือที่จะพิมพ์แจกโดยมากเจ้าภาพได้ติดต่อขอพิมพ์จากต้นฉบับของผู้อื่นที่จัดพิมพ์ หรือเรียบเรียงไว้ ส่วนผ้าเช็ดหน้าใช้พับเป็นตัวสัตว์ ซึ่งเป็นปีเกิดของผู้ตายหรือพับจีบเป็นผืน ๆ

รายการที่ ๒ การปักพัด ปักย่าม และปักหมอน ก็ปักเป็นรูปสัตว์ปีเกิดของผู้ตาย และปักเป็นข้อความบอกอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายด้วย

รายการที่ ๓ ผ้าไตรที่จะใช้เป็นเครื่องกัณฑ์เทศน์ ควรจัดซื้อของใหม่ ส่วนที่จะใช้ทอดบังสุกุล จะใช้ผ้าไตรที่ขอเช่าจากวัดก็ได้

รายการที่ ๔ ดอกไม้ธูปเทียนที่จะใช้ในการเผาศพ ถ้าจะทำการฌาปนกิจศพในจังหวัดพระนครธนบุรี ตามปกติทางวัดเป็นผู้จัดหาให้ท่านผู้ใหญ่ บางรายนิยมใช้ธูปเทียนของท่านนำติดตัวไปด้วย

รายการที่ ๕ ดอกพิกุลทำด้วยเงินหรือทองหรือนาก ใช้โปรยลงบนอัฐิก่อนที่จะทำการเก็บ ส่วนสตางค์ใช้ในการโปรยทานที่สุสานในขณะทำการเผาศพหรือโปรยทานในขณะที่นำอัฐิถึงบ้าน

รายการที่ ๖ บัตรเชิญแขก นิยมแจกก่อนถึงกำหนดงานในระยะ ๗ — ๑๕ วัน

นอกจากนี้ เจ้าภาพยังจัดหาเครื่องดื่มไว้รับรองแขกและถวายพระด้วย เช่น น้ำชา น้ำยาอุทัย น้ำอัดลม และน้ำแข็งเป็นต้น

การฌาปนกิจ

การกระทำฌาปนกิจ ได้แก่การปลงศพ หรือเผาศพ จะเป็นศพที่เพิ่งถึงแก่กรรมเพียง ๔ – ๕ วัน หรือศพที่เก็บไว้ชั่วคราว หรือที่เก็บค้างไว้หลายปีก็ตาม ศพเหล่านี้ย่อมได้มีการสวดพระอภิธรรมมาก่อนแล้วแต่เมื่อถึงคราวจะทำฌาปนกิจ ก็ต้องนำศพมาตั้งสวดพระอภิธรรมอีกวาระหนึ่ง รุ่งขึ้นจึงจะกระทำฌาปนกิจ แต่บางรายก็ไม่ได้ตั้งสวดอีก เพียงแต่ยกศพขึ้นตั้งในตอนเช้า ตอนกลางวันเลี้ยงพระ ตอนบ่ายมีพระธรรมเทศนา และจัดการปลงศพในตอนเย็น การกระทำเช่นนี้เรียกว่าตั้งเช้าเผาเย็น แต่ถ้าศพนั้นเป็นชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นบุพพการี หรือสามีภรรยา ก็ควรตั้งศพสวดอีกคืนหนึ่งก่อน ทั้งนี้ เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้วายชนม์ โดยบำเพ็ญกุศลเพิ่มเติมให้อีก

การเคลื่อนศพมาตั้งเพื่อจะกระทำฌาปนกิจนั้น เจ้าภาพควรจัดให้มีปี่พาทย์ประโคมให้แก่ศพด้วย การจัดหาปี่พาทย์สุดแต่เจ้าภาพจะต้องการชนิดเครื่องห้าหรือเครื่องคู่ ผู้มีทุนทรัพย์น้อยก็ใช้ปี่พาทย์เครื่องห้า ส่วนผู้มีทุนทรัพย์มากก็ใช้เครื่องคู่ เมื่อต้องการชนิดไหนก็ตกลงว่าจ้างตามที่ต้องการ การหาปี่พาทย์นั้นถ้าจัดการศพในจังหวัดพระนครจะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของวัดขอให้ช่วยจัดหาให้ก็ได้ เพราะวัดที่มีสถานฌาปนกิจย่อมติดต่อกับคณะปี่พาทย์เป็นประจำ นอกจากมีปี่พาทย์ประโคมแล้ว ถ้าเป็นศพชั้นผู้ใหญ่หรือคหบดี ก็มีการตั้งพุ่มดอกไม้ไฟ สำหรับจุดไฟในเวลากลางคืน และจุดพลุในเวลาเผา นอกนั้นก็มีการมหรสพตามสมควรแก่ฐานะ

การมีพระธรรมเทศนา

การมีพระธรรมเทศนา ได้แก่การนิมนต์พระสงฆ์แสดงธรรมในวันที่จะบรรจุศพ หรือวันที่จะกระทำฌาปนกิจ ซึ่งตามปกติมักจะจัดขึ้นในตอนบ่าย โดยในตอนเช้าเจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมอาหารเลี้ยงพระเมื่อเวลาเพล (เวลา ๑๑.๐๐ น.) เสร็จจากการเลี้ยงพระแล้ว ตกถึงตอนบ่ายก็มีการแสดงพระธรรมเทศนา ถ้าเป็นพิธีบรรจุศพก็เป็นพระธรรมเทศนาบอกอานิสงส์ แต่ถ้าเป็นการฌาปนกิจจะมีพระธรรมเทศนาสังคายนา หรือพระธรรมสังคหะ หรือพระธรรมเทศนาบอกอานิสงส์ก็ได้

การมีพระธรรมเทศนาสังคายนา จะต้องมีองค์แสดงธรรม ๓ รูป ซึ่งเรียกกันว่าเทศน์ ๓ ธรรมาสน์ หรือจะมีองค์แสดงธรรมแต่เพียงรูปเดียวก็ได้ ประกอบด้วยพระสงฆ์สวดรับเทศน์ หรือที่เรียกว่าพระอันดับสวดแจง ๒๕ รูป ส่วนพระธรรมสังคหะนั้น มีพระสงฆ์นั่งอันดับสวดรับเทศน์ ๔ รูป พระธรรมเทศนาบอกอานิสงส์ไม่ต้องมีพระสวดรับเทศน์ จะมีเทศนาชนิดใด ก็สุดแต่เจ้าภาพจะต้องการ

ในสมัยก่อน การมีพระธรรมเทศนาสังคายนา ซึ่งเรียกกันว่าเทศน์แจงนั้นมักจะมีองค์แสดง ๓ ธรรมาสน์ มีพระนั่งอันดับสวดแจง ๕๐๐ รูป เป็นอย่างสูง ๒๕ รูป เป็นอย่างต่ำ ต่อมาในสมัยปัจจุบันการมีพระธรรมเทศนาสังคายนา มักจะใช้วิธีรวบรัด กล่าวคือ มีพระสงฆ์แสดงธรรมแต่เพียงธรรมาสน์เดียว ส่วนพระสงฆ์นั่งอันดับแจงต้องมี ๒๕ รูป เป็นอย่างต่ำ บางรายก็จัดให้มีพระธรรมสังคหะในตอนเช้า

(ก่อนเลี้ยงเพล) ในตอนบ่ายก็มีพระธรรมบอกอานิสงส์อีกกัณฑ์หนึ่ง แต่โดยปกติ ก็มักจะมีเพียง พระธรรมเทศนา บอกอานิสงส์ ในตอนบ่าย เพียงกัณฑ์เดียวเท่านั้น เมื่อเจ้าภาพตกลงใจอย่างไรก็เตรียมจัดการ ให้เป็นไปตามที่ตนประสงค์ แล้วนิมนต์พระให้ทราบล่วงหน้าตามที่ต้องการ

เครื่องกัณฑ์เทศน์

เครื่องไทยธรรมสำหรับถวายพระสงฆ์ที่แสดงธรรม ซึ่งเรียกว่าเครื่องกัณฑ์เทศน์นั้น ประกอบด้วยสิ่งของดังต่อไปนี้

๑. ผ้าไตร ๑ ไตร (จะใช้จีวร หรือสบง หรือผ้าอาบ อย่างหนึ่งอย่างใดแทนก็ได้)

๒. เครื่องบริโภคต่าง ๆ ได้แก่ หมากพลู บุหรี่ ไม้ขีดไฟ ใบชา ยารักษาโรค เช่นยาหอมแก้ลม และยาธาตุเป็นต้น พร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียน

๓. เสื่อหรือพรม ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ ผ้าห่มนอน ๑ ผืน ร่ม ๑ คัน รองเท้า ๑ คู่ และย่าม ๑ ใบ

ในสมัยก่อนงานใหญ่ ๆ มีผู้ถวายเครื่องสังเค็ด ได้แก่ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ และเครื่องใช้ในครัวเรือน นำมาถวายเป็นเครื่องกัณฑ์ด้วย

เครื่องกัณฑ์จัดสำหรับถวายพระที่แสดงธรรมเทศนานั้น หาก นิมนต์พระเทศน์แจง ๓ ธรรมาสน์ ก็ต้องจัดเครื่องกัณฑ์เป็น ๓ ที่ มีเงินติดเทียนโดยใช้ธนบัตรเสียบไม้ปักไว้ที่ต้นเทียน (เทียนสำหรับ

ติดกัณฑ์เทศน์) เมื่อเจ้าภาพติดเทียนเป็นเดิมพันไว้แล้ว ผู้ที่มาร่วมฟังธรรมก็จะออกเงินติดเทียนเพิ่มเติมขึ้นอีก เมื่อพระแสดงธรรมจบลงแล้วเจ้าภาพหรือเจ้าหน้าที่ก็เก็บธนบัตรรวมกันนับได้เป็นจำนวนเท่าใดก็เขียนจำนวนเงินลงไว้ในใบปวารณา เพื่อถวายพระที่แสดงธรรมส่วนตัวเงิน ก็มอบหมายให้ไวยาวัจกรเป็นผู้รับแทน

ของสำหรับถวายพระสวดแจง หรือพระสวดมาติกา และบังสุกุล ตามปกติก็ใช้ดอกไม้ธูปเทียน บุหรี่ ไม้ขีด และของใช้เบ็ดเตล็ดตามที่เห็นสมควร ของเหล่านี้ใช้ผ้าเช็ดหน้าห่อเป็นห่อ ๆ พร้อมด้วยใบปวารณาเท่าจำนวนพระที่สวดแจง

การนิมนต์พระบังสุกุลในตอนนี้ จะใช้ผ้าสบง หรือผ้าอาบพร้อมกับใบปวารณาทอดถวาย หรือจะใช้แต่เพียงใบปวารณาใส่ซองวางถวายก็ใช้ได้ ไม่บังคับว่าจะต้องมีผ้าทอดเสมอไป แต่ถ้าประสงค์จะใช้ผ้าทอดให้พระชักบังสุกุล ก็จัดเตรียมผ้าไว้ โดยจัดซื้อมาหรือจะขอเช่าผ้าจากวัดนั้นก็ได้ เมื่อเสร็จจากการบังสุกุลแล้ว ก็ถวายของที่จัดเตรียมไว้ในขณะที่นิมนต์พระมาสวดแจง หรือสวดมาติกาและบังสุกุลนั้น เจ้าภาพจะต้องจัดหมากพลู บุหรี่ และน้ำอัดลมถวายพระด้วย

พระสงฆ์ที่จะสวดมาติกา และบังสุกุลนั้น ถ้ามีพระอันดับแจงเมื่อสวดแจงจบแล้ว ก็นิมนต์ให้สวดมาติกาและบังสุกุลด้วย ถ้าไม่มีพระอันดับแจง เจ้าภาพต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมาติกาและบังสุกุลจะนิมนต์พระสัก ๑๐ รูป หรือมากกว่านั้นก็แล้วแต่เจ้าภาพจะเห็น

สมควร เมื่อได้มีการสวดมาติกาและบังสุกุลเสร็จแล้วก็เตรียมเคลื่อนศพไปสู่เมรุเพื่อจัดการในขั้นต่อไป

เคลื่อนศพไปสู่เมรุ

การเคลื่อนศพไปตั้งยังเมรุที่จะกระทำฌาปนกิจนั้น บางแห่งได้จัดการ เคลื่อนศพ ขึ้นไปตั้ง บนเมรุ แล้วจึงจะ มีการสวด มาติกาและบังสุกุล แต่บางแห่งได้นิมนต์พระมาสวดมาติกาและบังสุกุลเสร็จแล้วจึงเคลื่อนศพไปสู่เมรุ ทั้งนี้ แล้วแต่ผู้จัดการของสถานฌาปนกิจแห่งนั้นอำนวยความสะดวกให้ จะจัดการก่อนหลังอย่างใดก็ใช้ได้เหมือนกัน

การเคลื่อนศพต้องนิมนต์พระสงฆ์ ๑ รูป เป็นผู้นำศพเวียนรอบเมรุ ๓ รอบ การเวียนต้องเวียนจากขวาไปซ้าย เจ้าภาพและญาติของผู้ตายต้องเดินเข้าขบวนตามศพเวียนรอบเมรุด้วย ถ้าศพนั้นมีรูปถ่ายของผู้ตาย ซึ่งนำไปตั้งไว้ในที่บำเพ็ญกุศล ก็ต้องมีผู้ถือรูปถ่ายนำหน้าศพไปในขบวน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ มีคนถือเครื่องทองน้อย หรือกระถางธูปนำหน้าศพ เมื่อได้นำศพเวียนรอบเมรุ ๓ ครบรอบแล้ว ก็นำศพขึ้นตั้งบนเมรุ

การเคลื่อนศพเวียนรอบเมรุ ๓ รอบนั้น หมายความว่า เมื่อแรกเกิดมาเป็นเด็กแล้วก็เป็นหนุ่มสาว แล้วก็ต้องผันแปรไปจนถึงชราอันได้แก่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่สถานฌาปนกิจบางแห่งเมื่อเคลื่อนศพจากที่ตั้งสวด ก็นำไปตั้งบนเมรุโดยไม่ได้เวียนรอบเมรุก่อน ทั้งนี้

เข้าใจว่า เป็นเพราะ สถานฌาปนกิจ แห่งนั้นไม่ สะดวกแก่การ ที่จะเวียนรอบเมรุ

เมื่อได้เคลื่อนศพไปตั้งบนเมรุเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จัดสิ่งของที่จะต้องใช้ ในขั้นต่อไปมาตั้งเตรียมไว้ เช่น ดอกไม้จันทน์ และธูปเทียนใส่ภาชนะตั้งไว้ที่เชิงบันไดทางขึ้นเมรุ ส่วนของชำร่วยจัดตั้งไว้ ที่เชิงบันไดทางลงจากเมรุ จัดเจ้าหน้าที่ประจำคอยแจกดอกไม้ธูปเทียนฝ่ายหนึ่งคอยแจกของชำร่วยอีกฝ่ายหนึ่ง และจัดเจ้าหน้าที่ให้ถือพานใส่ผ้าไตรไว้คอยเชิญแขกชั้นผู้ใหญ่ด้วย

ในระยะนี้ ต้องนิมนต์ พระสงฆ์ สำหรับชัก มหาบังสุกุล เท่ากับจำนวนผ้าไตรที่จัดเตรียมไว้ และนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป สำหรับสวดหน้าไฟ การสวดหน้าไฟ ควรนิมนต์พระสวดตอนเผาหลอกตลอดทั้งตอนเผาจริงด้วย

การทอดผ้าบังสุกุล

การทอดผ้าบังสุกุลนั้น เจ้าภาพจะต้องพิจารณาว่า แขกผู้มีเกียรติชั้นผู้ใหญ่ที่เชิญไว้มีจำนวนเท่าใด ก็จัดผ้าไตรเท่าจำนวนแขกชั้นผู้ใหญ่ เช่น ๓ ไตร หรือ ๗ ไตร เป็นอย่างมาก การที่จะใช้ผ้าไตรสำหรับทอดผ้าบังสุกุลมากน้อยเพียงใด ควรให้เป็นไปตามความเหมาะสม แต่ถ้างานใดมีผู้นำผ้าไตรมาช่วยมาก ก็จำเป็นต้องทอดผ้านั้นเกินกว่าที่กำหนดไว้ ถ้าเป็นเช่นนั้นก็ต้องรีบจัดการทอดผ้าก่อนที่จะถึงกำหนดเวลาเผา โดยเจ้าภาพกันผ้าไตรไว้สำหรับแขกชั้นผู้ใหญ่

ซึ่งจะมาเป็นประธานในงานนี้ไว้ ๑ ไตร แล้วเชิญแขกทอดผ้าให้เสร็จตามเวลาและเมื่อท่านผู้เป็นประธานมาถึงก็เชิญทอดผ้าและจุดไฟเป็นอันดับสุดท้าย ทั้งนี้ เพื่อจะให้เวลาที่กำหนดไว้ไม่คลาดเคลื่อนไปมาก

ผ้าไตรสำหรับทอดผ้าบังสุกุลนั้น เจ้าภาพควรจัดซื้อของใหม่ ๆ มาใช้ แต่ถ้าจำเป็นจะต้องใช้มาก ก็ควรขอเช่าผ้าไตรจากวัด ซึ่งเรียกกันว่า ไตรโยน การขอเช่าผ้าไตรจากวัด เจ้าภาพจะถวายเงินค่าเช่าผ้าไตรให้แก่วัดเป็นเงินเท่าใดก็ได้ แต่ต้องไม่น้อยเกินไป เช่นอย่างต่ำก็ไตรละ ๒๐ บาท หรือ ๓๐ บาท

การเชิญแขกขึ้นทอดผ้า เจ้าภาพจะต้องพิจารณาว่า ท่านผู้ใดเป็นผู้ที่อาวุโสสูงกว่า ก็ยกย่องให้ท่านผู้นั้นเป็นประธานของบรรดาแขกที่มาทั้งหมด โดยเชิญท่านผู้นั้นเป็นผู้ทอดผ้าและจุดไฟให้แก่ศพ ซึ่งจะทำได้ ๒ วิธี ดังนี้คือ

๑. ถ้าผู้เป็นประธานเป็นผู้มีเกียรติชั้นสูง เช่น เป็นชั้นรัฐมนตรี หรือเป็นผู้ที่มีอายุสูงอยู่ในวัยชรา ก็กันเอาผ้าไตรสำหรับประธานไว้เพื่อเชิญให้ทอดผ้าในตอนสุดท้าย พร้อมกับนำดอกไม้ธูปเทียนสำหรับจุดไฟส่งมอบแก่ประธานหลังจากการทอดผ้านั้นด้วย

๒. ถ้าผ้าที่จะทอดบังสุกุลมีจำนวนน้อย และมีแขกไม่ถึงขนาดตามข้อ ๑ ก็ไม่ต้องกันผ้าไตรไว้ทอดในตอนสุดท้าย โดยเชิญท่านผู้เป็นประธานขึ้นทอดผ้าเป็นอันดับแรก และเชิญท่านผู้มีอาวุโสรองลงไปทอดผ้าเป็นอันดับสองตามลำดับ

เมื่อทอดผ้าและชักมหาบังสุกุลเสร็จแล้ว เจ้าภาพก็นำดอกไม้ธูปเทียนที่จัดไว้ไปเชิญแขกผู้เป็นประธานให้จุดไฟต่อไปอีกคำรบหนึ่ง

การทอดผ้าตามข้อ ๒ นี้ เห็นว่าเป็นการเหมาะสมดี เพราะผู้เป็นประธาน ควรได้รับเกียรติก่อนผู้อื่น จึงควรเชิญประธานให้ทอดผ้าเป็นอันดับแรกก่อน แล้วจึงเชิญจุดไฟอีกครั้งหนึ่ง จึงจะสมกับที่ยกย่องว่าเป็นประธาน การที่กันผ้าไตรไว้ให้ประธานทอดในตอนสุดท้ายพร้อมกับการจุดไฟนั้นควรจะกระทำในเมื่อเข้าหลักเกณฑ์ตามข้อ ๑ เท่านั้น

แต่สถานฌาปนกิจบางแห่ง วางระเบียบไว้ว่าเมื่อเจ้าภาพจะเชิญผู้ใดจุดไฟเป็นคนแรก ซึ่งจะเป็นบุคคลชั้นไหนก็ตาม ก็ให้กันผ้าไตรไว้สำหรับผู้นั้นในฐานะเป็นประธาน เมื่อได้เชิญแขกขึ้นทอดผ้าเสร็จแล้วจึงเชิญผู้เป็นประธานขึ้นทอดผ้า และจุดไฟเป็นอันดับสุดท้าย การปฏิบัติเช่นนี้มีบ่อยครั้งที่ทำให้ผู้รับเชิญบอกบิด โดยชี้แจงให้เจ้าภาพเชื้อเชิญผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่า เจ้าภาพต้องชี้แจงว่า เอาไว้เชิญทีหลัง ผู้ถูกเชิญจึงรับเชิญและไปทอดผ้า ซึ่งนับว่าออกจะเป็นการไม่เรียบร้อยอยู่บ้าง แต่เมื่อฌาปนสถานแห่งใดได้วางระเบียบไว้เช่นนั้น เจ้าภาพก็ควรอนุโลมตาม เช่นอย่างที่กล่าวกันว่า "เมื่อลงเรือแป๊ะก็ต้องตามใจแป๊ะ"

การเชิญแขกผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้า เจ้าภาพจะต้องไปเชิญด้วยตนเอง โดยมีผู้ถือพานใส่ผ้าไตรเดินตามเจ้าภาพไปด้วย เมื่อแขกผู้รับเชิญลุกจากที่นั่ง เจ้าภาพและผู้ถือพานผ้าไตรก็เดินตามแขกผู้นั้นไป เมื่อขึ้นบันไดเมรุแล้วก็ส่งมอบผ้าไตรให้ ผู้ทอดผ้าก็จะรับผ้าไตรนำไป

วางผ้าไตรนั้นลงบนหีบศพ แล้วผู้ทอดผ้าก็คอยอยู่จนกว่าพระสงฆ์จะมาชักมหาบังสุกุล

นอกจากเจ้าภาพจะนำผ้าไตรไปเชิญแขกด้วยตนเองแล้ว ดอกไม้ธูปเทียนที่จัดไว้สำหรับประธาน เจ้าภาพก็ต้องนำไปเชื้อเชิญด้วยตนเองด้วย

ถ้างานใดมีหลายศพกระทำพร้อมกัน ก็ต้องจัดดอกไม้ธูปเทียนให้ครบถ้วนตามจำนวนศพนั้น การแจกดอกไม้จันทน์และธูปเทียน เจ้าภาพจะต้องจัดเจ้าหน้าที่ไว้หลาย ๆ คน เพื่อคอยแจกดอกไม้ธูปเทียนให้แก่ท่านที่มาจุดศพได้ทั่วถึงกัน

การที่จะพิจารณาเชิญท่านผู้เป็นประธานขึ้นทอดผ้า และจุดไฟตามที่กล่าวข้างต้นนั้น ถ้าเกิดมีท่านผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสสูงเท่ากันสองท่าน เจ้าภาพก็ควรพิจารณาเชื้อเชิญให้ท่านเป็นประธานคนละฝ่าย กล่าวคือ ท่านหนึ่งเชิญให้เป็นประธานทอดผ้า โดยเชิญให้ท่านทอดผ้าเป็นอันดับแรก แล้วเชิญท่านผู้ใหญ่รองลงมาให้ทอดผ้าเป็นอันดับต่อไป ส่วนอีกท่านหนึ่งเชิญให้เป็นประธานการจุดไฟ โดยกันผ้าไตรไว้ เชิญท่านทอดผ้าเป็นอันดับสุดท้าย แล้วเชิญท่านจุดไฟต่อไปด้วย ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าให้เป็นไปตามความเหมาะสม

เมื่อได้กำหนดไว้แน่นอนแล้วว่า จะเชิญท่านผู้ใดเป็นประธานในการทอดผ้า และได้นิมนต์พระสงฆ์ไว้ชักมหาบังสุกุลตามจำนวนผ้าที่จะทอดนั้นแล้ว เมื่อใกล้จะถึงเวลาทอดผ้า เจ้าภาพควรซักซ้อมหรือนัดหมายในเรื่องพระสงฆ์ที่จะชักมหาบังสุกุล โดยขอให้พระสงฆ์เตรียม

พร้อมที่จะชักมหาสุกุลได้ทันที ในเมื่อท่านผู้มีเกียรติได้นำผ้าขึ้นทอดบนเมรุหรือที่หีบศพ ทั้งนี้ เพื่อให้การทอดผ้าและชักมหาบังสุกุลได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย จะได้ไม่ชักช้าและเสียเวลารอคอย

การขอพระราชทานเพลิงศพ

ถ้าผู้ถึงแก่กรรมเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ก็มีสิทธิ์ที่จะขอพระราชทานเพลิงศพได้ โดยเจ้าภาพจัดทำหนังสือแจ้งความประสงค์ไปยังหน่วยงานที่ผู้นั้นเคยรับราชการ ขอให้ติดต่อไปยังสำนักพระราชวังขอพระราชทานเพลิงศพให้ ถึงแม้ว่าผู้ถึงแก่กรรมได้ออกราชการเป็นข้าราชการบำนาญไปแล้ว ก็ยื่นเรื่องราวติดต่อไปยังหน่วยงานนั้นได้เมื่อหน่วยงานแห่งนั้นได้รับเรื่องราวไว้แล้ว ก็จัดการดำเนินเรื่องไปตามลำดับชั้นจนถึงสำนักพระราชวัง

สำนักพระราชวังมีระเบียบที่ต้องการทราบ เพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลดังต่อไปนี้ คือ

๑. ผู้วายชนม์ มียศชั้นใด มีบรรดาศักดิ์หรือไม่ ถ้ามีต้องแจ้งนามเดิม นามสกุล ตำแหน่งหน้าที่ราชการครั้งสุดท้าย ป่วยเป็นโรคอะไร แต่วันเดือนปีใด ถึงแก่กรรมที่ใด เมื่อใด อายุเท่าใด

๒. แจ้งกำหนดวันเดือนปี และเวลาที่ขอพระราชทานเพลิงศพ วัดไหน ท้องที่ ตำบล อำเภอ จังหวัดใด ผู้ใดเป็นเจ้าภาพ และเกี่ยวข้องเป็นอะไรกับผู้วายชนม์

การขอพระราชทานเพลิงศพนั้น การวายชนม์ต้องไม่เกิดจากการประพฤติชั่วของผู้วายชนม์ สำหรับจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ต้องทำหนังสือติดต่อขอพระราชทานเพลิงศพ ไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน จังหวัดอื่น ๆ นอกจากจังหวัดพระนครและธนบุรี ต้องติดต่อก่อนวันกำหนดพระราชทานเพลิงศพไม่น้อยกว่า ๖๐ วัน

เมื่อได้ขอพระราชทานเพลิงศพไปแล้ว ใกล้จะถึงเวลาปลงศพ พนักงานเจ้าหน้าที่ ๔ นาย ก็จะเชิญไฟหลวงมายังสถานฌาปนกิจตามที่ขอไว้ ไฟหลวงนั้นทำเป็นโคมกระจก ๔ เหลี่ยม ภายในโคมมีเทียนขี้ผึ้งแท้สีขาวขนาดเขื่องจุดปักอยู่ตรงกลางโคม เมื่อถึงเวลาพระราชทานเพลิงศพ เจ้าภาพได้เชิญผู้เป็นประธานขึ้นจุดไฟให้แก่ศพ เจ้าหน้าที่ไฟหลวงจะเปิดประตูโคมให้ประธานใช้ดอกไม้จันทน์และธูปเทียนจุดไฟหลวงต่อจากนั้นประธานก็แสดงความเคารพศพและวางเครื่องบูชากับไฟที่จัดลงไว้ที่ใต้หีบศพเป็นพิธี

การขอพระราชทานเพลิงศพนั้น เมื่อกำหนดเวลาไว้เท่าใดก็ต้องรอให้ถึงกำหนดเวลาที่ขอพระราชทานไว้ จึงจะจุดเพลิงพระราชทานนั้นได้ แต่ถ้าเลยเวลาไปบ้างก็ไม่เป็นไร และเมื่อประธานได้จุดไฟหลวงที่พระราชทานมาแล้ว แขกที่ไปในงานนั้นไม่ต้องจุดไฟเป็นแต่นำดอกไม้ธูปเทียนไปวางเพื่อทำการเผาศพเท่านั้น ในการนำเพลิงพระราชทานมานี้ เจ้าภาพจะจ่ายเงินเป็นรางวัลให้แก่พนักงานเหล่านั้นตามธรรมดาคนละ ๑๐ บาท (รวมทั้งคนขับรถด้วย) จะจ่ายเป็นรายบุคคลหรือจะใส่ซองมอบให้ไปแบ่งจ่ายกันเองก็ได้

ก่อนจุดไฟเผาศพ

เจ้าภาพจะต้องจัดหามะพร้าวแก่ปอกเปลือกขัดเกลาให้เรียบร้อย ๑ ผล นำไปเตรียมไว้ เมื่อถึงเวลาจุดไฟจริง เจ้าหน้าที่ของวัดหรือสัปเหร่อก็เคลื่อนศพจากที่ตั้งแล้วเปิดฝาหีบออกให้เจ้าภาพดูศพ แล้วใช้สันมีดทุบมะพร้าวเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าให้แก่ศพ ถือว่าน้ำมะพร้าวเป็นของบริสุทธิ์ ใช้ล้างหน้าศพเป็นปัญหาธรรมว่า สิ่งสะอาดย่อมล้างสิ่งโสโครก คือกุศลธรรมย่อมล้างอกุศลธรรม แต่ในสมัยนี้เท่าที่ทำการเผาศพกัน โดยเฉพาะในจังหวัดพระนคร สถานฌาปนกิจบางแห่ง ถ้าเจ้าภาพไม่ได้นำมะพร้าวมามอบให้สัปเหร่อ และไม่ได้ขอร้องให้เปิดหีบก็จะไม่มีการเปิดหีบศพ และไม่ได้ใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ แต่สถาน ฌาปนกิจ บางแห่ง สัปเหร่อ ก็ยังรักษา ธรรมเนียม เดิมอยู่นั้น กล่าวคือ เจ้าภาพจะขอร้องให้เปิดหีบศพหรือไม่ก็ตาม สัปเหร่อก็จะเปิดฝาหีบออก ให้เจ้าภาพได้ดูศพและใช้น้ำอาบน้ำหอมประพรมลงที่ศพแล้ว เจ้าหน้าที่จึงจะจัดการนำศพเข้าสู่ที่เผา และเจ้าภาพก็ใช้สตางค์ ๓๒ สตางค์ สำหรับซื้อที่ ยายกะลี ตากะลา ทิ้งลงในที่เผาศพนั้น แล้วก็ลงมือจุดไฟพร้อมด้วยบรรดาญาติมิตรของผู้ตาย และจัดการโปรยทานต่อไป

การจุดไฟเผาศพ

เจ้าหน้าที่สถานฌาปนกิจจะจุดไฟไว้ให้ ๑ ดวง บางแห่งมีน้ำมันก๊าดให้จุ่มธูปด้วย ผู้ที่ไปเผาศพก็ใช้ธูปเทียน และดอกไม้จันทน์จุดจากไฟที่เขาจัดไว้ให้ สำหรับผู้เกี่ยวข้องแก่ผู้ตายไม่ว่าในทางใด ๆ

อาจมีเรื่องขุ่นข้องหมองใจกันบ้าง เมื่อถึงคราวจุดไฟเผาศพ ผู้จุดจะต้องขอขมาศพโดยกล่าวว่า กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ขออโหสิกรรม พร้อมกับบอกกล่าวขอให้วิญญาณของผู้ตายจงไปสู่สุคติในทางที่ดีที่ชอบ เมื่อได้กล่าวคำขออโหสิกรรมต่อหน้าศพแล้ว ก็ใช้ดอกไม้ธูปเทียนที่จุดไว้วางลงไปที่หีบศพ สำหรับผู้ที่ไม่รู้จักคุ้นเคยกับผู้ตาย ก็ควรกล่าวคำที่เป็นมงคลให้แก่ศพ เช่นใช้คำว่า อัคคีปุบผัง มรณัง จุตติ แปลว่าด้วยดอกไม้ไฟนี้ เมื่อตายไปแล้วก็ขอให้ไปเกิด หรือใช้คำว่า ขอให้วิญญาณของผู้ตายจงไปสู่สุคติในภพหน้าโน้น หรือจงไปสู่ที่ชอบ ๆ เช่นนี้ก็ได้

ในสมัยก่อน เมื่อได้จุดไฟเผาศพเสร็จแล้ว ผู้ที่จุดไฟเผาศพจะต้องใช้น้ำล้างหน้า เพื่อไม่ให้สิ่งที่แลเห็นนั้นติดตาอยู่ ทั้งนี้ เพราะแต่ก่อนการเผาศพทั่ว ๆ ไป ไม่มีที่เผาศพเหมือนในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้เผาจะต้องแลเห็นศพในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการไม่น่าดู จึงล้างหน้าเพื่อให้สิ่งที่แลเห็นได้หลุดพ้นหมดไป แต่ในสมัยนี้โดยเฉพาะในจังหวัดพระนคร ธนบุรี ได้มีที่เผาศพอย่างทันสมัยเป็นที่เรียบร้อยผู้เผาศพจะไม่แลเห็นศพ นอกจากเจ้าภาพจะต้องการดูศพเท่านั้น ฉะนั้น ผู้ที่เผาศพจึงไม่ต้องล้างหน้าเหมือนในสมัยก่อน

อานิสงส์ของการเผาศพ

ท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ได้รวบรวมคัมภีร์พระธรรมเทศนาว่าด้วยอานิสงส์ของการทำบุญ ซึ่งมีอานิสงส์ของการเผาศพพร้อมอยู่ด้วย มีข้อความเกี่ยวกับการเผาศพดังต่อไปนี้

การทำฌาปนกิจ เผาสรีร ร่างกาย ที่เน่าเหม็น เป็นที่อุจาดให้ย่อยยับไปกับไฟนั้น สมเด็จพระบรมสุคตตรัสเทศนาว่า เป็นมหานิสังสผล อำนวยให้ประสบสุขสมบัติอันโอฬารยิ่งนัก ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกขเว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ใดเผาสรีรร่างกายของคนอนาถาที่มีแต่ร่างกระดูก ผู้นั้นจะบริบูรณ์ด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ ศฤงคารและบริวาร แต่ถ้าซากนั้นยังมีเลือดเนื้ออยู่ ผู้ที่เผาซากศพนั้นก็จะได้รับผลเป็นผู้มียศศักดิ์และบริวารยิ่งขึ้นอีก ถ้าเผาซากศพญาติมิตร สหาย บุตร และทารก จะอำนวยผลให้ผู้นั้นสมบูรณ์ด้วยยศศักดิ์ สมบัติบริวารยิ่งขึ้นไปอีก และถ้าบุคคลใดได้กระทำฌาปนกิจศพบิดามารดา จะได้เสวยผลานิสงส์อันเป็นทิพย์ ยศศักดิ์ สมบัติบริวารสูงยิ่ง และถ้าผู้ใดได้เผาสรีรร่างกายของภิกษุสงฆ์ จะได้รับผลานิสงส์ยศศักดิ์ สมบัติบริวารสูงยิ่งขึ้นไปอีก แม้แต่เผาซากศพนกที่ตกอยู่บนพื้นปฐพีด้วยใจยินดีเลื่อมใสศรัทธา ก็จะได้ผลานิสงส์จากการกระทำนั้นด้วย เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การเผาศพจะได้ผลานิสงส์ตามลำดับดังต่อไปนี้

เผาศพ	ภิกษุสงฆ์	จะได้ผลานิสงส์เป็นอันดับที่	๑
,,	บิดามารดา	,, ที่	๒
,,	ญาติมิตรสหาย บุตร และทารก	,, ที่	๓
,,	คนแก่เฒ่าชรา	,, ที่	๔
,,	คนอนาถา	,, ที่	๕
เผาซากศพของสัตว์ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา		,, ที่	๖

โดยเฉพาะของคนอนาถา ถ้าซากศพนั้นยังมีเลือดเนื้ออยู่ ผู้ที่เผาซากศพนั้นจะได้รับผลานิสงส์ยิ่งกว่าคนอนาถาที่มีแต่ร่างกระดูก

ผลานิสงส์ที่กล่าวข้างต้นนี้ ท่านว่าผู้ที่เผาซากศพนั้นจะได้รับผลก็ต่อเมื่อตนเองได้ทำลายขันธ์ไปสู่ปรโลกหน้าโน้น

การบวชหน้าไฟ

บางรายได้ให้บุตรหลานของผู้ตายบวชเป็นสามเณรในวันที่เผาศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เรียกว่า บวชหน้าไฟ การบวชหน้าไฟนี้จะบวชสัก ๓ วัน หรือ ๗ วัน หรือจะบวชอยู่จนตลอดไปก็ได้ แต่เท่าที่มีการบวชหน้าไฟมาแล้ว จะอยู่เพียง ๓ หรือ ๗ วัน ก็จะต้องลาสิกขาบทออกไป นัยว่าการบวชหน้าไฟนี้ เมื่อครบ ๓ หรือ ๗ วันแล้วผู้บวชจะรู้สึกกลุ้มใจจนทนอยู่ไม่ไหว และต้องลาสิกออกจากเพศบรรพชาในระยะ ๓ วัน หรือ ๗ วันนั้นเอง

การจะจัดให้บุตรหลานบวชหน้าไฟ จะต้องตกลงใจล่วงหน้าไว้ก่อน เพราะต้องเตรียมเครื่องบวช และผู้ที่จะบวชนั้นควรให้มีอายุพอสมควร มีความอดทนและรู้จักสิ่งที่ควรและไม่ควร หากเอาเด็กที่มีอายุน้อย ๆ ไปบวชอาจกระทำสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้น เมื่อได้ผู้ที่จะบวชเรียบร้อยแล้ว ก็ต้องแจ้งหรือนิมนต์ท่านเจ้าอาวาสของวัดที่จะทำการเผาศพให้จัดการบวชบุตรหลานของผู้ตายตามที่ตนประสงค์

การทำบุญสามหาบ

คนที่จะหาบของและถือผ้าไตรต้องเป็นบุตรหรือหลานของผู้ถึงแก่กรรม การแต่งกายของผู้ที่จะเดินสามหาบ ต้องสรวมเสื้อผ้าสีขาว คนถือผ้าไตรเดินนำหน้า คนหาบเดินตามหลัง เดินไปเป็นชุด ชุดละ ๒ คน รวมของ ๓ หาบ ก็เป็น ๓ ชุด เวียนรอบเมรุหรือเชิงตะกอนที่เผาศพ เมื่อคนถือผ้าไตรและคนหาบของชุดที่ ๑ ออกเดินแล้ว ชุดที่ ๒ และที่ ๓ ก็ออกเดินเวียนรอบเมรุเช่นเดียวกัน ขณะที่เดินเวียนรอบเมรุนั้น คนหนึ่งในจำนวนชุดที่ ๑ จะออกเสียงร้องกู่ว่า วู้ อีกคนหนึ่งในชุดที่ ๒ ก็ร้องกู่ตอบว่า วู้ และเมื่อเดินเวียนไปได้รอบหนึ่งแล้ว คนหนึ่งในชุดที่ ๓ ก็จะร้องกู่ว่า วู้ และคนที่ ๑ ของชุดที่ ๑ ก็ร้องตอบว่า วู้ เช่นนั้นต่อ ๆ กันไปจนกว่าจะครบ ๓ รอบ

เมื่อได้หาบเวียนครบ ๓ รอบแล้ว แต่ละชุดก็เดินออกจากเมรุหรือเชิงตะกอนตรงไปหาพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพบพระสงฆ์องค์ใด ก็นำผ้าไตรและหาบของนั้นไปถวาย การถวายของสามหาบแก่พระสงฆ์นั้นเพื่อสะดวกแก่การถวาย เจ้าภาพก็จะนิมนต์พระสงฆ์คอยรับถวายของนั้นองค์ละหนึ่งหาบ และเนื่องจากของในหาบนั้นเป็นอาหารเครื่องขบฉันจึงต้องกระทำเช่นนั้นในตอนเช้า เพื่อพระสงฆ์จะได้รับประเคนได้

เครื่องใช้ในการทำบุญสามหาบ

๑.	ผ้าไตร	๓ ชุด
๒.	เครื่องหุงต้มสำหรับประกอบอาหาร	๓ ชุด

๓. อาหารคาว – หวาน ๓ ชุด

๔. สาแหรกและไม้คาน ๓ ชุด

๕. ดอกไม้ธูปเทียนและใบปวารณา ๓ ชุด

เครื่องหุงต้มนั้น ได้แก่ หม้อข้าว เตาไฟ (เตาอั้งโล่) กับของเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น หัวหอม กระเทียม พริก กะปิ น้ำปลา เป็นต้น ส่วนอาหารได้แก่ข้าวสุก และของคาว ของหวาน ใส่ภาชนะรวมไว้ในสาแหรกข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งใส่เครื่องหุงต้ม และเครื่องประกอบอาหารจัดเช่นนี้เหมือนกันทั้งสามหาย สาแหรกและไม้คานตลอดจนเครื่องหุงต้มต่าง ๆ เช่น หม้อข้าว เตาไฟ กับของใช้ต่าง ๆ ใช้ดินสอพองละลายน้ำทาให้เป็นสีขาวทั้งหมด สายของสาแหรกก็ใช้ผ้าขาวชนิดผ้าแข็งทำเป็นริ้วเล็ก ๆ พันให้รอบตลอดจนไม้คานก็ใช้ผ้าขาวพันตลอดถึงปลายคาน ไม้คานใช้ชนิดที่มีปลายงอนยาวออกมาทั้งสองข้าง

การทำบุญสามหายนี้ บางรายไม่มีผ้าไตร คงมีแต่เครื่องใช้สำหรับสามหายเท่านั้น

การเก็บอัฐิ

ก่อนที่จะทำการเก็บอัฐิ เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. โกศสำหรับใส่อัฐิ ๑ โกฐ

๒. ผ้าเช็ดหน้าหรือผ้าขาวผืนเล็ก ๆ (เนื้อบาง) ๑ ผืน

๓. ผ้าขาวขนาดกว้าง ๑ เมตร ๓ เหลี่ยม ๑ ผืน

๔. น้ำอบไทย หรือน้ำหอม ๑ ขวด

๕. ดอกพิกุลทำด้วยเงินหรือทอง, นาก หรือสตางค์ ๑ จำนวน

๖. ดอกไม้ธูปเทียนกับใบปวารณาสำหรับถวายพระ ๔ ชุด

๗. ธูปเทียน สำหรับจุดเคารพอัฐิ ๑ ชุด

สิ่งของตามที่กล่าวนี้ โดยเฉพาะโกศสำหรับใส่อัฐินั้น สุดแต่เจ้าภาพจะพิจารณาว่าจะควรใช้โกศชนิดใด จะใช้โกศทองที่ทำด้วยไม้ หรือจะใช้โกศเงิน หรือโกศกาไหล่ทอง และต้องการขนาดกลาง ขนาดเล็ก หรือขนาดใหญ่ เพียงใด ก็แล้วแต่จะเห็นสมควร เมื่อตกลงจะใช้โกศชนิดใด ขนาดใด ก็จะซื้อมาตามที่ต้องการ ผ้าเช็ดหน้าหรือผ้าขาวผืนเล็กนั้น สำหรับห่อกระดูกที่เหลือเก็บเพื่อใส่ในโกศ (ถ้าเป็นโกศขนาดเล็ก ก็ไม่ต้องใช้ผ้าทั้งผืน เพียงแต่ใช้รองส่วนล่างภายในโกศเท่านั้น) ส่วนผ้าขาวสี่เหลี่ยมผืนใหญ่สำหรับห่อกระดูกที่เหลือจากการเก็บ

การเก็บอัฐินั้นสุดแต่เจ้าภาพจะต้องการเก็บในวันที่ปลงศพ หรือจะเก็บในวันรุ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าจะทำบุญสามหาบก็ต้องเก็บอัฐิในตอนเช้า เมื่อเจ้าภาพจะเก็บวันใดก็ต้องแจ้งความประสงค์ให้เจ้าหน้าที่ของวัดทราบและเมื่อถึงเวลาเก็บอัฐิ ก็นำส่งของดังกล่าวข้างต้นไปจัดการ โดยนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป มาบังสุกุลอัฐิ เรียกว่าแปรรูป หรือแปรธาตุ

ก่อนที่จะทำการบังสุกุลอัฐิบางรายก็นิมนต์พระสงฆ์ทำน้ำมนต์มาประพรมดับธาตุเสียก่อน แล้วจึงนิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุลอัฐิ การแปรรูป หรือแปรธาตุนั้น ชั้นต้นเจ้าหน้าที่สัปเหร่อจะได้นำอัฐิที่เสร็จ

จากการเผาแล้วใส่ภาชนะ (ที่สำหรับใส่อัฐิ) มาวางไว้ จัดให้กระดูกรวมกันเป็นส่วน ๆ ตามรูปของร่างกาย เช่น กระดูกศีรษะก็จัดรวมไว้ตอนบนรองลงมาก็เป็นกระดูกคอ และไหล่ กระดูกโครง และสันหลัง แขน และขา หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก เจ้าภาพก็จุดธูปเคารพอัฐิ และบอกว่า จะทำการเก็บอัฐิไปไว้ที่บ้าน และพร้อมกันนั้นก็ใช้ดอกพิกุลเงินพิกุลทองหรือสตางค์ที่เตรียมไว้เอาวางลงบนอัฐิ กระจายไปตามส่วนต่าง ๆ ให้ทั่วทั้งร่างของอัฐิ เรียกว่ากระดูกเงินกระดูกทอง แล้วใช้น้ำอบ หรือน้ำหอมประพรมลงบนอัฐิ ต่อจากนั้นก็ใช้ผ้าสบง หรือผ้าอาบ หรือใช้ใบปวารณาใส่ซองวางลงบนด้ายสายสิญจน์ที่วางพาดอยู่บนอัฐิ พระสงฆ์ก็สวดบังสุกุล (เรียกว่าบังสุกุลตาย) เสร็จแล้วสัปเหร่อก็หันอัฐินั้นให้ศีรษะไปทางทิศตะวันออก แล้วพระสงฆ์ก็สวดบังสุกุล (เรียกว่าบังสุกุลเป็น) หมายความว่า ตายแล้วไปเกิด เสร็จแล้วเจ้าภาพก็ถวายดอกไม้ธูปเทียนแก่พระสงฆ์ แล้วก็ลงมือเก็บอัฐิต่อไป

แต่ก่อนที่จะลงมือเก็บอัฐิ เจ้าภาพจะต้องเก็บดอกพิกุลเงิน พิกุลทองและนาคหรือสตางค์ที่กระจายอยู่ตามร่างของอัฐินั้นก่อน การเก็บดอกพิกุลหรือสตางค์ที่กระจายอยู่ตามร่างของอัฐิ ผู้เก็บจะต้องทำใจให้สดชื่นและตั้งใจอธิษฐาน เพื่อให้เกิดลาภเกิดผลแก่ตนเอง เช่น ดอกพิกุลเงินพิกุลทอง หรือสตางค์ที่เก็บขึ้นนี้ ขอให้เป็นหลักทรัพย์ในอันที่จะชักจูงทรัพย์สินเงินทองให้ไหลมาเทมา จะทำการค้าขาย หรือจะทำการใด ๆ ก็ขอให้ร่ำรวย ให้ได้เงินได้ทองเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ เมื่อได้ตั้งใจอธิษฐานดีแล้ว ก็ลงมือเก็บดอกพิกุลเงินพิกุลทอง หรือสตางค์

เหล่านั้น การเก็บก็ควรเริ่มตั้งแต่ตอนบนศีรษะลงไปจนถึงปลายเท้า เมื่อเก็บเสร็จแล้วก็รวบรวมเอาไว้ในที่เก็บเงิน เรียกว่า เงินก้นถุง หรือ สมบัติประจำเงินถุง

การเก็บอัฐิก็ลงมือเลือกเก็บตั้งแต่ศีรษะลงไปถึงปลายเท้าเช่นเดียวกัน โดยเลือกเก็บเอาแต่ส่วนละเล็กละน้อยใส่ลงในผ้าเช็ดหน้า หรือผ้าขาวผืนเล็กที่เตรียมไว้เสร็จก็รวมกันรวบชายผ้าที่ห่ออัฐินั้นใส่ลงไปในโกศ แล้วประพรมน้ำอบ หรือน้ำหอมอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วก็นำโกศนั้นใส่พานนำมาไว้ยังบ้านที่อยู่ของตนเพื่อเป็นที่ระลึกและกระทำการสักการะต่อไป

ก่อนที่จะนำอัฐิมายังบ้าน ทางบ้านควรตั้งโต๊ะบูชา และออกทุกข์เมื่ออัฐิถึงบ้าน ถ้ามีอัฐิของบรรพบุรุษอยู่ในบ้าน ต้องเชิญออกมารับอัฐิที่มาเข้าบ้านใหม่ เมื่อขึ้นบ้านแล้ว ก็โปรยสตางค์ทิ้งทานเรื่อยไปจนถึงโต๊ะบูชา แล้วจุดธูปเทียนบูชาอัฐินั้น

การนำอัฐิมายังบ้าน เจ้าหน้าที่สัปเหร่อจะแนะนำว่า เมื่อจะนำอัฐิออกจากที่นั้นมา เจ้าภาพหรือผู้ไปรับอัฐินั้น จะต้องนำออกมาโดยไม่ให้เหลียวไปมองข้างหลัง และต้องคอยบอกไว้ในใจ เช่น จะลงบันไดก็บอกว่าลงบันได เมื่อจะขึ้นรถก็บอกว่าขึ้นรถ เมื่อจะลงรถก็บอกว่าลงรถ เมื่อจะเข้าบ้านก็บอกว่าเข้าบ้าน เมื่อจะขึ้นบันไดก็บอกว่าขึ้นบันได ต้องคอยบอกจนกว่าจะถึงที่ที่นำโกศไปตั้งไว้

ส่วนกระดูกหรืออัฐิที่เหลืออยู่ ก็รวบรวมใส่ผ้าขาวที่เตรียมนำไปด้วย เมื่อใส่กระดูกลงในผ้าขาวเรียบร้อยแล้ว ก็ผูกมัดเป็นห่อไว้

ใช้หมึกเขียนชื่อผู้ตายที่ชายห่อผ้า แล้วมอบฝากไว้กับสัปเหร่อซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของวัดเป็นการฝากไว้ชั่วคราว เพื่อจะได้จัดการบรรจุ หรือจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดในโอกาสต่อไป

การบรรจุอัฐิ

อัฐิที่เหลือจากการเก็บใส่โกศ ซึ่งได้รวบรวมใส่ห่อผ้าไว้นั้นเจ้าภาพบางรายก็จัดซื้อเจดีย์มาบรรจุไว้ที่วัด บางรายก็บรรจุไว้ในเจดีย์หรือพระปรางค์ ซึ่งภายในองค์เจดีย์หรือพระปรางค์นั้นได้ทำไว้เป็นช่อง ๆ ขนาดพอเหมาะกับอัฐิที่เหลือจากการเก็บ ช่องที่ทำไว้มีตั้งแต่ชั้นสูงลงมาถึงชั้นต่ำ บางวัดก็ทำที่สำหรับบรรจุอัฐิไว้ตามผนังระเบียงของวิหารหรือโบสถ์โดยเจาะผนังระเบียงทำไว้เป็นช่อง ๆ เมื่อผู้ใดต้องการจะขอบรรจุช่องใดที่ยังมีว่างอยู่ ทางวัดก็จะจัดการให้ การบรรจุไว้เช่นนั้น เจ้าภาพจะต้องเสียเงินค่าบำรุงให้แก่วัดตามอัตราของชั้น ซึ่งทางวัดได้กำหนดไว้ แต่เจ้าภาพบางรายก็นำอัฐิที่เหลืออยู่ (หรือทั้งหมด) เอาไปลอยลงในแม่น้ำ บางรายก็นำไปลอยทะเล การลอยอัฐิลงแม่น้ำก็ดี ลอยลงทะเลก็ดี เจ้าภาพจะต้องจัดการด้วยตนเอง และกระทำด้วยความเคารพ ก่อนจะทำการลอยอัฐิจะต้องจุดธูปเทียนบูชาแล้วจึงหย่อนอังคารนั้นลงพร้อมทั้งวางดอกไม้ตามลงไปในที่ลอยนั้นด้วยความคารวะ การกระทำเช่นนี้หมายถึงว่าผู้ตายจะได้เย็นสบายดี หรือว่าเจ้าภาพจะได้รับความเย็นใจก็อาจเป็นได้ทั้งสองอย่าง แต่ผลสุดท้ายก็เพื่อให้เป็นการเสร็จสิ้นไป จะได้ไม่ต้องเป็นห่วงเป็นใยในอันที่จะต้อง

เก็บรักษากระดูกนั้นอีกต่อไป แต่บางรายก็ตัดบทเสียแต่ในชั้นต้น กล่าวคือ ไม่ต้องการเก็บอัฐิเสียเลย เมื่อไม่ต้องการเก็บ เจ้าหน้าที่ก็จะเผาศพนั้นให้หมดไปตลอดจนถึงกระดูกคงเหลืออยู่ก็เพียงเถ้า ซึ่งเป็นเศษของกระดูกเท่านั้น ถ้ารายใดไม่ต้องการเก็บอัฐิ ก็ต้องบอกเจ้าหน้าที่ให้ทราบในขณะที่เผานั้นด้วย

การบรรจุอัฐินั้น เมื่อตกลงจะทำการบรรจุไว้ที่ใด เจ้าภาพก็ต้องเตรียมไปจัดการ ณ ที่นั้น เมื่อเวลาบรรจุเจ้าภาพก็จุดธูปเทียนเคารพอัฐิ และบอกว่าจะบรรจุอัฐิไว้ในที่นั้นเมื่อมีโอกาสว่างก็จะจัดการบำเพ็ญกุศลให้ และพร้อมกันนั้นก็นิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป มาบังสุกุลให้แก่อัฐิ โดยมีของถวายพร้อมด้วยใบปวารณาตามสมควร เมื่อได้บังสุกุลเสร็จแล้ว ก็ใช้น้ำอบหรือน้ำหอมพรมที่ห่ออัฐินั้น แล้วจึงนำเข้าในที่บรรจุ

การบรรจุอัฐิ บางท่านที่เชื่อถือในโชคลางก็จัดการหาฤกษ์หายามเสียก่อนโดยไปหานักโหราศาสตร์ (หมอดู) ขอให้ตรวจดูว่าจะทำการบรรจุอัฐิวันใด เวลาใด จึงจะเป็นมงคลแก่ผู้บรรจุและไม่เป็นโทษ เมื่อมีผู้คำนวณให้ฤกษ์ให้ยามมาแล้วว่าวันนั้นเวลานั้นเป็นฤกษ์ดียามดีก็ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางวัด เพื่อจัดการบรรจุอัฐิตามที่ตนปรารถนา

การทำบุญบ้าน

การทำบุญบ้าน ได้แก่การบำเพ็ญกุศลเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลแก่บ้านเรือนที่อาศัย ตลอดทั้งบุคคลที่อยู่ในบ้านเรือนนั้นได้อยู่เย็นเป็น

สุข การทำบุญบ้านจะจัดทำเมื่อใดก็ได้ เท่าที่มีผู้กระทำกันอยู่ก็ได้แก่การทำบุญประจำในวันขึ้นปีใหม่ หรือวันตรุษสงกรานต์ ซึ่งถือกันว่าเมื่อถึงขวบปีก็จัดการทำบุญเสียครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดร่มเย็นเป็นสุขแก่ครอบครัว ที่อยู่อาศัยในบ้านเรือนนั้น และเมื่อบ้านเรือนใดได้มีการตายเกิดขึ้น ซึ่งเจ้าภาพได้จัดการฌาปนกิจศพเป็นที่เรียบร้อยแล้วบ้านเรือนนั้นก็ต้องจัดให้มีการทำบุญขึ้น ซึ่งเรียกว่าทำบุญบ้านโดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และฉันภัตตาหาร

การทำบุญบ้านตามที่กล่าวมานี้ ก่อนที่จะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ เจ้าภาพจะต้องคำนึงถึงบ้านพักของตนเองก่อนว่า จะใช้ส่วนใดหรือห้องใดของบ้านเรือนนั้นจัดเป็นที่สำหรับพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์และรับภัตตาหาร โดยพิจารณาว่าส่วนของเรือนตอนนั้นจะจัดให้พระสงฆ์นั่งได้ง่าย การกะที่นั่งเช่นนี้จะต้องกะที่สำหรับตั้งพระพุทธรูปตลอดทั้งเครื่องบูชาด้วย การกะที่นั่งหากไม่กะให้พอเหมาะพอดี โดยคิดว่าพอนั่งได้ แต่พอพระสงฆ์นั่งเข้าที่ตามที่จัดไว้เกิดนั่งไม่ได้เพราะต้องเบียดกันเกินไป หรือนั่งได้ก็เป็นการทรมานเช่นนี้ จะกลายเป็นโทษ เพื่อไม่ให้เป็นเช่นนั้น เจ้าภาพจึงควรพิจารณาให้ดี ถ้าบ้านเรือนคับแคบก็นิมนต์พระสงฆ์แต่เพียง ๕ รูป แต่ถ้าบ้านเรือนใดอยู่ในขนาดปานกลางพอจะนิมนต์พระสงฆ์ได้สัก ๗ รูป ก็นิมนต์ ๗ รูป แต่ถ้าบ้านเรือนใดไม่คับแคบพอที่จะนิมนต์พระได้มาก ก็นิมนต์พระสงฆ์ ๙ รูป หรือ ๑๑ รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ และฉันภัตตาหาร

การนิมนต์พระ

การนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ที่บ้าน ตามปกติก็นิมนต์ ๕ รูป เป็นอย่างต่ำ ๗ รูป ถึง ๙ รูป เป็นอย่างสูง ไม่นิยมการนิมนต์เป็นจำนวนคู่ เว้นแต่งานมงคลสมรสเท่านั้นที่นิยมการนิมนต์พระสงฆ์เป็นจำนวนคู่ เช่น ๖ รูป ๘ รูป หรือ ๑๐ รูป ทั้งนี้เข้าใจว่าเพื่อหวังเป็นเคล็ดในอันที่ให้คู่สมรสได้อยู่เป็นคู่ครองกันตลอดไป หรือมิฉะนั้นก็เป็นการเปิดโอกาสให้คู่สมรสต่างเลือกนิมนต์พระฝ่ายละเท่าๆ กันก็เป็นได้ จึงได้มีการนิมนต์พระสงฆ์เป็นจำนวนคู่

อนึ่ง การนิมนต์พระมาฉันภัตตาหารที่บ้าน บางคนถือเอาความคุ้นเคยสนิทสนมกับพระ บอกนิมนต์โดยบอกชื่อโภชนาหารที่นิมนต์ไปฉันนั้นด้วย เช่นนี้ พระท่านว่าเป็นการไม่ชอบด้วยพระวินัย เพราะพระสงฆ์ที่รับนิมนต์ไปฉันอาหารที่ออกชื่อโภชนาหาร อาจจะเกิดอาบัติเป็นโทษแก่พระผู้ที่รับนิมนต์ จึงควรนิมนต์โดยกล่าวว่านิมนต์ไปฉันเช้าหรือฉันเพลเท่านั้น

การทำบุญเลี้ยงพระนี้ แต่ก่อนนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็น รุ่งขึ้นเช้าก็นิมนต์มาฉันภัตตาหาร การนิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตตาหารในตอนเช้า เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมอาหารใส่ปิ่นโตถวายพระแต่ละองค์ เพื่อพระสงฆ์เหล่านั้นจะนำกลับไปฉันเพลที่วัดด้วย โดยแจ้งให้เด็กวัดนำปิ่นโตสำหรับพระสงฆ์องค์ละ ๒ เถา มายังบ้านที่เลี้ยงพระ ขณะนี้ตามชนบทต่าง ๆ ก็ยังนิยมทำกันเช่นนั้น แต่ส่วนในจังหวัดพระนครโดยทั่วไป ได้เปลี่ยนจากการเจริญ

พุทธมนต์เย็นฉันเช้ามาเป็นเจริญพุทธมนต์ตอน ๑๐.๐๐ น. (๔ โมงเช้า) แล้วเลี้ยงเพลเป็นการเสร็จไปในวันเดียว ซึ่งนับว่าเป็นการสะดวกดี

การตกแต่งสถานที่

การทำบุญบ้าน จะต้องตกแต่งสถานที่ให้สะอาดเรียบร้อย เช่น ต้องเคลื่อนย้าย หรือจัดเก็บสิ่งของใช้บางสิ่งบางอย่างที่จะแลดูไม่งามตาหรือกีดขวางเกะกะไปไว้เสียที่อื่นชั่วคราว จัดการปัดกวาดหยักไย่ หรือใยแมงมุมที่ห้อยอยู่ตามเพดาน เช็ดฝุ่นละอองที่ฝาและพื้นบ้าน ทำความสะอาดบ้านเรือนให้เรียบร้อย และขึงผ้าม่าน เพื่อให้สวยงามเจริญตาและปิดบังสิ่งที่ไม่น่าดู แต่ถ้าข้างฝาสะอาดเรียบร้อยและไม่มีสิ่งใดที่จะต้องปิดบัง จะไม่ต้องขึงผ้าม่านก็ได้ เพราะการขึงผ้าม่านนั้น อาจปิดบังช่องลม ทำให้ร้อนอบอ้าว หากจำเป็นต้องขึงผ้าม่านก็จัดการแต่พอสมควร

จัดอาสนะสำหรับพระสงฆ์

การจัดที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ ถ้าเป็นงานใหญ่ หรือในวังหลวงเขาใช้ม้าวางต่อกันให้กว้างและยาวตามที่ต้องการ ทางด้านหลังมีพนักพิง สำหรับวางหมอนอิง การจัดอาสนะสงฆ์ชนิดนี้ เจ้าภาพและแขกที่มาในงาน จะต้องมีเก้าอี้นั่งด้วย แต่ถ้าเป็นงานธรรมดาก็ใช้พื้นของห้องใดห้องหนึ่งซึ่งเห็นว่าเหมาะสมที่พอจะจัดขึ้นได้ ใช้เสื่อหรือพรม

ผืนใหญ่ปูลงกับพื้น แล้วใช้พรมเล็ก ๆ ปูทับลงเป็นผืน ๆ เท่าจำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์ไว้ ถ้าทางด้านหลังที่จัดให้พระนั่งมีฝาเรือนหรือฝาห้องกั้นอยู่ก็ใช้หมอนสำหรับอิงวางเรียงไปตามฝาให้ได้ระยะห่างพอสมควร แต่ถ้าทางด้านหลังไม่มีฝากั้น ก็ต้องใช้ไม้กั้นเป็นพนักสำหรับวางหมอนอิงนั้นด้วย หากจะไม่ใช้พรมผืนเล็ก ๆ ปูจะใช้ผ้าขาวปูลาดไปบนเสื่อหรือพรมผืนใหญ่นั้นก็ได้ แต่การวางหมอนอิง จะต้องวางให้ห่างกันเป็นระยะ ๆ พอให้พระนั่งได้สะดวก

จัดที่ตั้งพระพุทธรูปและเครื่องบูชา

การจัดที่สำหรับตั้งพระพุทธรูป จำเป็นจะต้องจัดตั้งเครื่องสักการบูชาควบคู่กันไปด้วย โดยใช้โต๊ะหมู่สำหรับตั้งพระพุทธรูป และเครื่องสักการบูชา ถ้าโต๊ะที่จะใช้ไม่สะอาด หรือไม่น่าดู ก็ควรใช้ผ้าขาวปูโต๊ะนั้นก่อน การใช้โต๊ะหมู่จะใช้แต่เพียง ๓ ตัว หรือ ๕ ตัว ก็สุดแต่สถานที่นั้นจะอำนวยให้จัดได้เพียงใด ก็จัดไปตามความเหมาะสม การตั้งพระพุทธรูป กับเครื่องสักการบูชานั้น จะต้องตั้งให้อยู่ทางขวามือของพระสงฆ์ โดยถือเอาพระพุทธรูปเป็นต้นแถวของพระสงฆ์นั่งหันหน้าออกตามพระพุทธรูป ไม่ควรตั้งพระพุทธรูปไว้ทางด้านซ้ายของพระสงฆ์ และจะต้องตั้งพระพุทธรูปให้พระพักตร์หันไปทางทิศตะวันออก ซึ่งถือกันว่าเป็นทิศชัยมงคล แต่ถ้าจะหันพระพักตร์ไปเช่นนั้นไม่ได้ โดยสถานที่ไม่อำนวย ซึ่งจำเป็นต้องตั้งไปทางทิศอื่นก็ถือว่าเป็นการตั้งชั่วคราว แต่ถ้าเป็นการตั้งประจำ ควรตั้งให้พระ

พักตร์หันไปทางทิศตะวันออก หรือทิศเหนือ ห้ามตั้งพระพุทธรูปให้พระพักตร์หันไปทางทิศตะวันตก เพราะถือว่าไม่เป็นมงคล

เครื่องสักการบูชาสำหรับพระพุทธรูปตามปกติก็มี แจกัน ๑ คู่ เชิงเทียน ๑ คู่ กระถางธูป ๑ ใบ พร้อมด้วยธูปเทียนและดอกไม้ แต่ถ้าโต๊ะที่ตั้งเครื่องสักการะมีหลายตัว ก็ควรจัดแจกันปักดอกไม้เพิ่มขึ้นให้พอเหมาะพอดีกับโต๊ะที่ตั้งไว้ การจัดดอกไม้ใส่แจกันก็ต้องจัดให้ประณีตสวยงาม และมีขนาดเท่าเทียมกันด้วย

การจัดตั้งเครื่องสักการบูชา ควรตั้งกระถางธูปไว้บนโต๊ะที่อยู่ต่ำลงไป โดยตั้งให้อยู่ระหว่างกลางหน้าพระพุทธรูป ส่วนเชิงเทียนตั้งไว้ทางด้านขวาและซ้ายของกระถางธูป ให้มีระยะห่างเท่า ๆ กัน และตั้งแจกันดอกไม้ไว้ข้างพระพุทธรูปทั้งสองข้างวางให้ได้ระยะเช่นเดียวกัน การตั้งแจกันจะให้อยู่ระดับเดียวกับพระพุทธรูป หรือตั้งลดหลั่นลงไปได้ ต้องพิจารณาถึงองค์พระพุทธรูปที่อัญเชิญมานั้นเป็นพระขนาดใหญ่หรือสูง ก็ตั้งแจกันไว้ระดับเดียวพระพุทธรูป แต่ถ้าเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก เอาแจกันไปตั้งชั้นเดียวกับพระพุทธรูป ก็จะทำให้ดอกไม้ในแจกันนั้นข่มพระพุทธรูป ทำให้แลดูเล็กลงไปอีก จะไม่น่าดู เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ต้องลดแจกันดอกไม้ให้ต่ำลง

ตั้งบาตรน้ำมนต์

การทำบุญบ้าน จะต้องตั้งบาตรหรือขันน้ำมนต์ด้วย เพราะถือกันว่าน้ำพุทธมนต์ เป็นของศักดิ์สิทธิ์อาจขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้

หลุดพ้นไปได้ การตั้งบาตรหรือขันน้ำมนต์นั้น ถ้าใช้บาตรก็ขอยืมจากวัดพร้อมด้วยเชิงบาตร ถ้าใช้ขันก็ควรเป็นขันสำริด ขันลงหิน หรือขันทองเหลือง ซึ่งเป็นขันที่สะอาด ไม่ใช่ขันที่ใช้ทั่ว ๆ ไป ไม่ควรใช้ขันเงิน หรือขันทอง เพราะพระท่านจับต้องของเช่นนั้นไม่ได้ เมื่อจับเข้าก็จะเป็นอาบัติแก่ท่าน ขันหรือบาตรน้ำมนต์ ต้องตั้งไว้ใกล้ๆ กับพระเถระ มีน้ำใส่ไว้พอสมควร มีเครื่องใส่ในบาตรน้ำมนต์ครบถ้วน ตั้งไว้ทางด้านขวามือของท่าน ซึ่งอยู่ติดต่อกับที่ตั้งเครื่องสักการบูชาเป็นพื้นเดียวกับที่พระสงฆ์นั่ง ท่านจะได้ทำพิธีหยดเทียนทำน้ำมนต์ได้สะดวก

เทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ควรใช้เทียนที่ทำด้วยขี้ผึ้งแท้ เป็นขี้ผึ้งสีขาวหนัก ๑ บาท ถ้าหาเทียนขี้ผึ้งแท้ไม่ได้ จะใช้เทียนที่ขายกันตามธรรมดาก็ได้ แต่ต้องให้ได้หนัก ๑ บาท และมีไส้ใหญ่พอสมควร เมื่อจุดแล้วจะไม่ดับง่าย ถ้าจุดแล้วดับถือว่าไม่เป็นมงคล และต้องไม่ใช้เทียนไขเพราะเทียนไขไม่ใช้เป็นเทียนทำน้ำมนต์

เทียนที่ใช้ทำน้ำมนต์นี้ เมื่อพระท่านทำพิธีดับในเวลาที่ทำน้ำมนต์เสร็จแล้วห้ามไม่ให้นำมาจุดใช้ต่อไปอีก เพราะเวลาพระท่านทำพิธีดับนั้น เป็นการดับทุกข์ดับโศก ดับโรคภัย ดับเสนียดจัญไรทั้งปวง จึงห้ามไม่ให้นำมาจุดอีก

เครื่องที่ใช้ใส่บาตรน้ำมนต์

ตามปกตินิยมใช้ ใบเงิน ใบทอง และใบนาก อย่างละ ๓ ใบ หรือ ๕ ใบ โดยถือนิมิตว่า ใบไม้เหล่านี้เป็นสิริวัฒนะ เป็นสิ่งที่ทำให้

เจริญศรี แต่ถ้าเป็นงานมงคลเกี่ยวด้วยการทำบุญวันเกิด ก็ใช้ดอกไม้ต่าง ๆ ประกอบลงไปด้วย ได้แก่ ดอกบัวหลวง ๕ ดอก ถือนิมิตว่าเป็นดอกไม้แทนพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ดอกกุหลาบถือนิมิตว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เจริญยศ ดอกมะลิเป็นสิ่งทำให้เจริญทรัพย์ ดอกบานไม่รู้โรย ถือเป็นนิมิตว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เจริญอายุ ดอกไม้เหล่านี้จะใช้อย่างละ ๓ ดอก หรือ ๕ ดอกก็ได้ และใบมะตูมเด็ดยอดละ ๓ ใบ ๓ ยอด ถือนิมิตว่า เป็นตรีศูรของพระอิศวร เป็นสิ่งทำให้เจริญเดช แต่ถ้าเป็นการเสดาะเคราะห์ ก็ใช้ผักส้มป่อย และผิวมะกรูดอย่างละ ๓ หรือ ๕ ชิ้น ใส่ลงในบาตรน้ำมนต์นั้นด้วย เวลาอาบน้ำพระพุทธมนต์ใช้ผิวมะกรูดกับใบส้มป่อยสระศีรษะ ถือว่าเป็นการขัดเสนียดจัญไร สิ่งที่กล่าวมานี้สุดแต่จะหาได้ แต่ถ้าหาได้ครบทุกอย่างยิ่งดี

เครื่องสำหรับประน้ำพุทธมนต์ ตามปกติทั่วไปมักใช้กิ่งมะยม ๕ กิ่ง หรือ ๗ กิ่ง ใช้กิ่งที่แก่และสั้น เลือกให้ปลายกิ่งยาวเท่า ๆ กัน ใช้ด้ายสายสิญจน์ หรือเชือกผูกที่ตรงมือจับ ๓ เปลาะ สำหรับเป็นเครื่องจุ่มน้ำพระพุทธมนต์ประพรมให้แก่เจ้าภาพ และบรรดาแขกที่ไปในงานตลอดทั้งประพรมในเคหสถานบ้านเรือนของเจ้าภาพด้วย แต่ถ้าหาหญ้าคาได้ก็ใช้หญ้าคาแทนใบมะยม เพราะหญ้าคา เป็นหญ้าซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ใช้รองประทับนั่งเมื่อก่อนได้ตรัสรู้ ถือว่า เป็นหญ้ามงคล ใช้หญ้าคากำให้โตพอสมควร ตัดรากและปลายออกให้เหลือความยาวไม่เกิน ๑ ศอก ใช้ด้ายสายสิญจน์หรือเชือกผูกตรงที่มือจับ ๓ เปลาะ เพื่อใช้เป็นเครื่องพรมน้ำพระพุทธมนต์

การวงด้ายสายสิญจน์

ด้ายสายสิญจน์เป็นสิ่งหนึ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการทำบุญบ้าน ถึงแม้ว่าบ้านใดไม่มีอาณาเขตหรือบริเวณที่จะต้องใช้ด้ายสายสิญจน์วงบ้านเรือน อย่างน้อยก็ต้องใช้วงที่พระพุทธรูป บาตรน้ำมนต์ และให้พระถือในเวลาเจริญพระพุทธมนต์ด้วย

การจับด้ายสายสิญจน์ เมื่อจะจับต้องมีวิธีบริกรรม กล่าวคือ เวลาจับรอบแรก ๓ เส้น ท่านให้บริกรรม หรือตั้งใจภาวนาว่า อิ สวา สุ ซึ่งเรียกว่าหัวใจพระรัตนตรัยให้บริกรรมตลอดไปจนกว่าจะจับพอตามที่ต้องการ เมื่อจับรอบสอง ๙ เส้น ให้บริกรรมว่า อะสัง วิ สุ โล ปุ สะ พุ ภะ ซึ่งเรียกว่า หัวใจนวหรคุณ หากจับให้เป็น ๙ เส้นได้จะดีมาก

วิธีวงด้ายสายสิญจน์ จะต้องเริ่มตั้งต้นจากฐานของพระพุทธรูปวกไปทางขวามือ (เช่นเดียวกับเข็มนาฬิกาที่เดินบอกเวลา) โดยชักด้ายสายสิญจน์ให้สูงขึ้นไปตามอะเสบน หรือตามขอบช่องลมของตัวบ้าน วงไปให้รอบตัวบ้าน หรือจะวงไปให้ถึงรั้วบ้านด้วยก็ได้ และต้องวงให้ติดต่อกันไปอย่าให้ขาดเป็นช่อง วงมาบรรจบกันตรงฐานของพระพุทธรูป (อย่าเอาด้ายสายสิญจน์วงที่องค์พระ) แล้วโยงไปวงที่เชิงบาตรน้ำมนต์ และให้วงไปทางขวาเช่นเดียวกัน เสร็จแล้วนำกลุ่มด้ายสายสิญจน์ใส่พานวางไว้ข้างที่บูชา ใกล้กับบาตรน้ำมนต์ พร้อมด้วยเทียนขี้ผึ้งแท้สำหรับใช้ทำน้ำมนต์ ๑ เล่ม

ขณะที่วงด้ายสายสิญจน์ให้พยายามสำรวมจิต รำลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์ ขอให้ป้องกันขัดเป่าสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตราย ขอให้เกิดแต่ความสุขสวัสดี ห้ามเหยียบหรือข้ามด้ายสายสิญจน์เป็นอันขาด

จัดของถวายพระ

การทำบุญบ้าน จะต้องจัดเตรียมของไว้ถวายพระ ได้แก่ของสำหรับพระฉัน เช่น หมากพลู บุหรี่ น้ำร้อน น้ำอัดลม และน้ำเย็น พร้อมด้วยเครื่องไทยธรรมสำหรับถวาย เมื่อพระฉันภัตตาหารเสร็จแล้วสิ่งของที่จัดถวายพระนั้น ไม่ควรใส่ภาชนะที่ทำด้วยเงินหรือทอง ควรใช้ภาชนะอย่างอื่น เช่น พานสำหรับใส่หมากพลู บุหรี่ ควรใช้พานแก้ว หรือพานอย่างอื่นที่ไม่ได้ทำด้วยเงินหรือทอง พานหมากที่จัดถวายนี้ จะใช้เท่าจำนวนพระสงฆ์ หรือจะใช้กึ่งหนึ่งของจำนวนพระสงฆ์ก็ได้ (สององค์ต่อ ๑ ที่) แต่ของอย่างอื่นจะต้องจัดให้มีครบถ้วนตามจำนวน เช่น ถ้วยแก้วน้ำเย็น หรือถ้วยน้ำชา เป็นต้น เว้นแต่กระโถน จะจัดเท่าจำนวนพานหมากพลู บุหรี่ ก็ได้ เครื่องไทยธรรมที่จัดถวายพระนั้น ตามปกติก็ใช้ดอกไม้ ๑ กำ เทียน ๑ เล่ม ธูปหอม ๑ ซอง พร้อมด้วยใบปวารณาใส่ซอง นอกจากนี้จะจัดให้มีของอย่างอื่นก็ได้ เช่น บุหรี่ ไม้ขีดไฟ และใบชา หรือจะให้มีมากกว่านั้น เช่น นมข้น น้ำตาลทราย และ โกโก้ หรือโอวัลติน แต่ของจำพวกหลังจะประเคนพระในเวลาวิกาล คือหลังจากเวลาเที่ยงวันไปแล้วไม่ได้

ต้องมอบให้เด็กรับไป จะประเคนถวายได้ก็แต่เฉพาะดอกไม้ธูปเทียน บุหรี่ ไม้ขีดไฟ และใบชา เท่านั้น

ต้อนรับพระ

เมื่อถึงกำหนดเวลานิมนต์ไว้ เจ้าภาพก็ควรจะออกไปต้อนรับด้วยตนเอง แต่ถ้ามีความจำเป็นก็ควรมอบหมายให้ผู้อื่นคอยต้อนรับแทน เมื่อพระมาถึงบ้านก็นิมนต์และนำท่านเข้าไปในบ้าน

หากเป็นท้องถิ่นที่พระสงฆ์จะต้องเดินมา และเท้าของท่านต้องเปรอะเปื้อนในขณะที่เดินทาง เมื่อเป็นเช่นนี้ ก่อนที่จะนิมนต์ท่านขึ้นบ้านเรือน ผู้ต้อนรับก็จะต้องจัดการล้างเท้าให้ท่าน เมื่อล้างเสร็จแล้วก็ควรเช็ดเท้าให้ท่านด้วย หากจะวางผ้าหรือเครื่องเช็ดเท้าให้ท่านด้วย หากจะวางผ้าหรือเครื่องเช็ดเท้าไว้ให้ท่านเช็ดเองก็ได้ เมื่อได้นิมนต์พระเข้านั่งยังอาสนะที่จัดไว้แล้ว ผู้ต้อนรับก็ต้องประเคนของที่จัดไว้ซึ่งได้แก่ หมากพลู บุหรี่ น้ำชา หรือน้ำอัดลม ต่อจากนั้นเจ้าภาพควรนั่งอยู่เบื้องหน้าของพระ และสนทนาปราศรัยตามสมควร ไม่ควรปล่อยให้พระนั่งอยู่โดยไม่มีใครเอาใจใส่

จุดธูปบูชาพระ

ธูปและเทียนที่จะจุดบูชาพระนั้น ในงานทำบุญบ้าน หรืองานมงคลต่าง ๆ ควรจัดให้มีเทียนไว้สำหรับจุดอีกเล่มหนึ่ง เรียกว่า เทียนชนวน เพื่อใช้จุดธูปและเทียนที่ปักไว้ จะได้ไม่ต้องถอนธูปขึ้นมาจุด

และ ควรใช้สำลี ชุบน้ำมันก๊าด เพียงเล็กน้อยพันไว้ ที่ปลายธูป และที่ไส้เทียน เพื่อให้จุดได้สะดวกรวดเร็วขึ้น

การจุดธูปเทียนบูชาพระ เป็นหน้าที่ของเจ้าภาพจะต้องจุดด้วยตนเอง เพราะเจ้าภาพเป็นเจ้าของในงานพิธีนั้น พิธีจุดให้ใช้เทียนชนวนจุด โดยจุดเทียนเล่มที่อยู่ข้างขวาก่อน (ขวามือของพระพุทธรูป) แล้วจึงจุดเล่มข้างซ้าย เสร็จแล้วจึงใช้เทียนชนวนนั้น จุดธูปที่ปักไว้

การจุดธูปบูชาพระ ตามธรรมดาก็จุดแต่เพียง ๓ ดอก ธูป ๓ ดอกนั้น เป็นการบูชาพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะดอกที่ ๑ บูชาพระปัญญาคุณ ดอกที่ ๒ บูชาพระบริสุทธิคุณ ดอกที่ ๓ บูชาพระกรุณาธิคุณ ส่วนพระธรรมนั้นบูชาด้วยเทียน ๒ เล่ม เล่มหนึ่งบูชาธรรม อีกเล่มหนึ่งบูชาวินัย ซึ่งรวมเรียกว่าพระธรรมวินัย การจุดเทียน ๓ เล่มนั้น เป็นการบูชาคุณพระธรรม สำหรับคุณพระสงฆ์นั้น ใช้บูชาด้วยดอกไม้ รวมกันเข้าแล้ว เรียกว่าเป็นการบูชาพระรัตนตรัยทั้ง ๓ ประการ

เมื่อจุดธูปเทียนเสร็จแล้ว ก่อนจะบูชาพระให้กราบพระพุทธรูป ๓ ครั้งก่อน การกราบพระนั้น โดยปกตินิยมใช้กราบด้วยท่าเทพประนมหรือเรียกว่ากราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ กล่าวคือ เข่าทั้งสองตั้งอยู่ที่พื้นให้ห่างกันพอประมาณ ยกมือทั้งสองประณมเสมออกแล้วยกขึ้นเสมอหน้าผาก ก้มตัวพร้อมกับวางฝ่ามือทั้งสองข้างกราบลงกับพื้น ก้มศีรษะลง ให้หน้าผากจรดกับพื้น กระทำเช่นนี้ ๓ ครั้ง

เมื่อก้มลงกราบครั้งที่ ๑ กล่าวคำว่า พุทธังวันทามิ ครั้งที่ ๒ ว่า ธัมมังวันทามิ ครั้งที่ ๓ ว่า สังฆังวันทามิ แล้วกล่าวคำบูชา เมื่อบูชาพระเสร็จแล้ว อธิษฐานขอความสวัสดิมงคลให้เกิดมีแก่ตนและครอบครัว แล้วกราบอีก ๓ ครั้ง

คำบูชาพระพุทธเจ้านั้น จะบูชาด้วยบทใด ๆ ก็ตาม จะต้องตั้ง นะโม ฯลฯ ๓ จบก่อน นะโม ฯลฯ นั้น ตรงกับพระคุณ ๓ ประการ แปลว่า นะโม ขอนอบน้อม ตัสสะ ต่อพระพุทธเจ้า ภะคะวะโต ผู้มีพระกรุณาคุณ คือ เสด็จเที่ยวสั่งสอน อะระหะโต ผู้มีบริสุทธิคุณ คือมีพระหฤทัยผ่องใสปราศจากกิเลสทั้งมวล สัมมาสัมพุทธัสสะ ผู้มีปัญญาคุณ คือ ตรัสรู้ อริยสัจจธรรม นะโม ฯลฯ เป็นคำนมัสการ เป็นคำบูชาพระคุณ ๓ ประการบริบูรณ์ เมื่อจะว่านะโม ฯลฯ คราวใด จงตั้งใจนึกให้เกิดความรู้สึกในพระคุณ ๓ ประการนี้จงทุกคราวไป

คำบูชาพระมีอยู่บทหนึ่ง ซึ่งเป็นบทสั้น ๆ และได้ความดี กล่าวเป็นภาษาบาลีว่า พุทธบูชา ธัมมบูชา สังฆบูชา ปฏิบัติบูชา สาธุการบูชาด้วยบทนี้ จะกล่าวบูชาในงานพิธีใด ๆ ใช้ได้ทั้งสิ้น และควรใช้บทนี้ต่อจากบท นะโม ฯลฯ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

มีคำบูชาพระอีกบทหนึ่งว่า พุทธะบูชา มหาเตโช ธัมมะบูชา มหาปัญโญ สังฆะบูชามหาโภคะวะโห ติโลกะเสฏฐัง อภิปูชะยามิ จะใช้บทหนึ่งบทใด หรือใช้ต่อกันไปก็ได้

การจุดธูปบูชาพระนั้น บางท่านเข้าใจว่า จะต้องจุดถึง ๕ ดอก โดยกล่าวว่าเป็นบูชาพระพุทธรูป ๕ องค์ ซึ่งถือว่าดีกว่าจุดเพียง ๓ ดอก

ความจริงการจุดธูป ๓ ดอกนั้น เป็นการจุดบูชาพระที่บ้านเป็นประจำวัน เมื่อเวลาจะเข้านอน เมื่อจุดธูป ๕ ดอก ก็เจริญพระพุทธคุณ (อิติปิโส ฯลฯ) ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า แล้วกราบลง ๑ ครั้ง ต่อจากนั้นก็เจริญพระธรรมคุณ (สวากขาโต ฯลฯ) ระลึกถึงคุณพระธรรมแล้วกราบลงเป็นคำรพสอง ต่อจากนั้นก็เจริญพระสังฆคุณ (สุปฏิปัน-โน) แล้วกราบลงเป็นคำรพสาม ต่อจากนั้นก็ระลึกถึงคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิดแก่ตนแล้วกราบลงเป็นคำรพสี่ ต่อจากนั้นก็ระลึกถึงคุณครูอาจารย์ และท่านผู้มีอุปการคุณแก่ตน แล้วกราบลงเป็นคำรบห้าเรียกว่าไหว้ ๕ ครั้ง หรือกราบ ๕ ครั้ง จึงจุดธูป ๕ ดอก ดังนี้ แต่ความจริงการบูชาพระในพิธีการ เช่น การทำบุญบ้าน หรือการทำบุญอย่างอื่น ๆ จะต้องบูชาเฉพาะคุณพระรัตนตรัยเท่านั้น จึงควรจุดธูปแต่เพียง ๓ ดอก และการปักธูปนั้น ควรปักให้เรียงกันเป็นแถว เพื่อเป็นความหมายดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

การอาราธนาศีลและรับศีล

เมื่อได้กราบและบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ก็กล่าวคำอาราธนาศีล การอาราธนาศีลนั้น ตามแบบฉบับ จะต้องขึ้นต้นด้วยคำว่า อุกาสะ ซึ่งแปลว่า ขอประทานโทษ หรือขออภัย (เข้าใจว่าคงเริ่มใช้มาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล) เมื่อได้กล่าวเช่นนั้น เป็นบทนำแล้ว จึงจะว่า มะยัง-ภันเต ฯลฯ แต่ในสมัยนี้ ผู้อาราธนาส่วนมากไม่ได้ใช้คำว่า อุกาสะ คงขึ้นต้นด้วยคำว่า มะยัง ภันเต ฯลฯ ถึงแม้ในงานพระราชพิธีในวังหลวง ก็เช่นเดียวกัน

การอาราธนาศีลนั้น ถ้าหากเจ้าภาพจะอาราธนาด้วยตนเองไม่ได้ก็ให้คนอื่นเป็นผู้อาราธนาแทน ผู้อาราธนาควรคุกเข่าในท่าเทพประ-ณมหรือจะนั่งราบลงกับพื้นก็ได้ แต่หันหน้ามายังพระสงฆ์ผู้เป็นประธานแล้วจึงกล่าวคำอาราธนา การอาราธนาศีลในการทำบุญบ้าน หรืองานมงคลต่าง ๆ ก็ใช้แต่เพียงศีล ๕ ซึ่งเรียกว่านิจศีล และการอาราธนาศีลนั้น ใช้อาราธนากันอยู่ ๒ อย่าง กล่าวคือ อย่างหนึ่งมีผู้กล่าวอาราธนาว่า มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะสะหะ ฯลฯ แต่อีกอย่างหนึ่งผู้กล่าวอาราธนาได้ตัดคำว่า วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ออกเสีย โดยกล่าวว่า มะยัง ภันเต ติสะระเณนะสะหะ ฯลฯ คำอาราธนาทั้ง ๒ อย่างนี้ ต่างก็ใช้ได้เหมือนกัน หากแต่มีผลแตกต่างกันกล่าวคือ การอาราธนาว่า วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะนั้น หมายความว่าเป็นการขอศีลเพื่อถือปฏิบัติเป็นแต่ละอย่าง ๆ เมื่อศีลอย่างหนึ่งอย่างใดเสียไป อย่างอื่น ๆ ก็ยังดีอยู่ เพราะได้ขอเพื่อถือปฏิบัติเป็นอย่าง ๆ ส่วนคำอาราธนาที่ตัด วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ออกนั้น เป็นการขอรับศีลกับไตรสรณาคมเฉย ๆ โดยไม่ได้บอกขอรับเพื่อปฏิบัติเป็นแต่ละอย่าง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ หากศีลข้อใดข้อหนึ่งเสีย ก็เสียไปด้วยกันทั้งหมด แต่ก็เป็นความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้อาราธนาเช่นนั้น ต้องการจะรักษาศีลห้าให้บริบูรณ์ทั้งห้าข้อ โดยจะไม่ยอมให้ศีลทั้งห้าข้อนั้นต้องเสียไปแม้แต่ข้อเดียว

การขอรับศีลนั้น จะขอรับอย่างใดก็ตาม เมื่อพระจะให้ศีลท่านจะตั้งต้นด้วย นะโม ตัสสะ ฯลฯ ก่อน เสร็จแล้วจึงให้รับไตรสรณาคม

ได้แก่ พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ ทุติ ฯลฯ เมื่อผู้รับได้กล่าวตามจนจบแล้ว พอถึงตอนจบไตรสรณาคม พระท่านจะกล่าวเป็นภาษาบาลีว่า ติสะระณะคะสะนัง นิฎฐิตัง แปลว่า ไตรสรณาคม ได้จบลงแล้ว เป็นการเตือนให้รู้ว่าต่อไปนี้จะให้ศีล ฝ่ายผู้รับก็มีหน้าที่ต้องตอบเป็นภาษาบาลีว่า อามะ ภันเต แปลว่า ครับ หรือขอรับ เป็นการแสดงตอบว่าทราบแล้ว เมื่อผู้รับได้กล่าวตอบเช่นนั้นแล้ว พระท่านก็ให้ศีล โดยเริ่มแต่ ปาณาติปาตาเวระมณี ฯลฯ ต่อไปจนจบศีลทั้ง ๕ ข้อ ดังนี้

การให้ศีลที่มีการกล่าวเมื่อจบไตรสรณาคมว่า ติสะระณะคะมะนัง นิฎฐิตังนั้น เป็นการกล่าวตอบแบบฉบับดั้งเดิม ต่อมาในสมัยนี้ หรือพระที่อยู่ในกรุงเทพฯ เป็นส่วนมากได้งดเว้น ไม่กล่าวคำว่า ติสะระมะคะมะนัง นิฎฐินัง เมื่อท่านไม่กล่าวเช่นนั้น ผู้รับก็ไม่ต้องกล่าวคำว่า อามะภันเต เท่าที่นำมาเล่าไว้ในที่นี้ ก็เพราะปรากฏว่ามีพระภิกษุบางองค์ที่ท่านยังถือตามแบบฉบับเดิม ท่านยังคงใช้คำกล่าวเช่นว่านั้นอยู่ ผู้รับศีลบางคนไม่ทราบ ไม่รู้ว่าจะกล่าวตอบต่อท่านประการใด เพื่อให้ทราบ จึงได้นำมาเขียนไว้ เมื่อผู้ใดประสบเข้าก็จะกล่าวคำรับได้ถูกต้อง

เมื่อการรับศีลได้ผ่านไปแล้ว ก็อาราธนาพระปริตร เมื่ออาราธนาจบลงแล้ว พระสงฆ์ก็จะเริ่มเจริญพุทธมนต์ต่อไป ในระหว่างพระเจริญพุทธมนต์ เจ้าภาพจะต้องฟังพุทธมนต์ด้วยความเคารพ เมื่อได้เวลาทำน้ำพระพุทธมนต์ พระสงฆ์ผู้เป็นประธานท่านก็จะบอกให้เจ้าภาพจุดเทียนสำหรับทำน้ำมนต์ประเคนถวายแก่ท่าน ๆ จะรับเทียน

นั้นไปติดไว้ที่ปากบาตรหรือขันสำหรับทำน้ำพระพุทธมนต์ เมื่อทำน้ำพุทธมนต์เสร็จ และพระได้เจริญพุทธมนต์เสร็จลงแล้ว เจ้าภาพก็เตรียมจัดที่สำหรับพระฉันจัดอาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ ถวายพระพุทธ และพระภูมิด้วย

จัดอาหารถวายพระพุทธและพระภูมิ

ก่อนจะถวายอาหารแก่พระสงฆ์ เจ้าภาพจะต้องจัดอาหารสำหรับถวายพระพุทธและพระภูมิ อาหารที่จัดถวาย มิใช่จัดใส่ถ้วยตะไลเล็ก ๆ อย่างเครื่องเซ่นศพ ที่ถูกควรจัดให้ดีกว่านั้น ผู้ที่ทำงานมงคลเขาใช้จัดเป็นสำรับคาวและหวาน เช่นเดียวกับที่จัดถวายพระสงฆ์ ผู้ที่หวังความสวัสดิมงคล จึงควรจัดถวายให้เหมาะสม ไม่ควรจัดอย่างที่เขาใช้เซ่นศพ

อาหารสำหรับถวายพระพุทธและพระภูมินั้น จะต้องใช้ผ้าขาวปูรองรับภาชนะที่ใส่อาหารนั้นด้วย การถวายอาหารแด่พระพุทธรูป และพระภูมิจะต้องกล่าวคำถวายและกล่าวคำขอ (ลา) ตามระเบียบ โดยเฉพาะสำหรับพระภูมิ เรียกโดยทั่วไปว่า พระชัยมงคลภูมิ การนำอาหารไปถวายพระภูมิ เจ้าภาพควรนำไปถวายด้วยตนเอง จุดธูปเทียนบอกเชิญให้พระภูมิรับเครื่องสังเวย เพื่อขอให้ตนและครอบครัวได้รับความสุขความเจริญต่อไป

บูชาข้าวพระพุทธ กล่าวเป็นภาษาบาลีว่า อิมัง สูปะพยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัญจะ วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ

ถวายเครื่องสังเวยพระภูมิ ว่าดังนี้ นะโม เม พระภูมมะ เทวานัง ทีปะ ธูปะ ปูบผานัง สักการะวันทะนัง สูปะพยัญชะนะ สัมปันนัง โภชะนานัง สาลีนังสปริวารัง อุทะกัง ระรัง อาคัจฉันตุ ปริภุญชันตุ สัพพะชาติ หิตายะ สุขายะ สันติ อุ เทวานัง เตปี ตุมเหอนุรักขันตุ

หรือจะใช้คำสั้น ๆ ดังนี้ก็ได้ อิมัง สูปะพยัญชนะ สัมปันนัง โภชะนัง สะอุทะกัง วะรัง ชัยมัง คะละ กุมมัสสะ เทมิ

คาถาลาข้าวพระพุทธ และพระภูมิว่าเหมือนกันดังนี้ เสสัง มะคะลัง ยาจามิ (หลายคนว่ายาจามะ)

คาถาลาข้าวพระนี้ทั่ว ๆ ไป เขาใช้กันเช่นนั้น แต่ทางภาคอีสานใช้ อิมัง เพิ่มไว้ข้างหน้าด้วย เช่น อิมัง เสสัง มังคะลัง ยาจามิ ซึ่งตามปกติการถวายทั่วไป จะถวายข้าวพระพุทธ ก็ขึ้นต้นด้วย อิมัง ฉะนั้นตอนลาข้าวพระจะว่า อิมัง ด้วยก็ดีเหมือนกัน

จัดที่สำหรับพระฉันภัตตาหาร

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จวนจะจบเจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งของสำหรับพระไว้ให้พร้อม เช่น ช้อนซ่อมคาว — หวาน ช้อนกลาง ชามแบ่ง ผ้าเช็ดมือ หรือกระดาษเช็ดมือ น้ำเย็น กระโถน และไม้จิ้มฟัน การเลี้ยงพระในสมัยนี้ส่วนมากนิยมจัดเลี้ยงรวมกันเป็นวง ๆ เมื่อจัดเป็นวงก็ต้องใช้ผ้าปูโต๊ะ ปูลงตรงพื้นที่จะเลี้ยงพระ ซึ่งโดยมากใช้ผ้าพลาสติกสีขาว (จะใช้ผ้าขาวตามธรรมดาก็ได้) หากมี

โต๊ะอาหารซึ่งมีขนาดกว้างยาว พอกับจำนวนพระสงฆ์ที่จะนั่งฉันภัตตาหารได้ ก็ใช้โต๊ะเป็นที่สำหรับพระฉัน โดยใช้ผ้าปูโต๊ะเช่นเดียวกัน

การจัดที่สำหรับพระฉันภัตตาหาร จะจัดที่พื้นหรือโต๊ะก็ตาม เมื่อจัดเสร็จแล้ว ก็นิมนต์พระเข้านั่งประจำที่ พระเข้านั่งเรียบร้อยแล้วจึงค่อยประเคน การประเคนนั้น เจ้าภาพควรประเคนด้วยตนเอง โดยประเคนน้ำเย็น ข้าว – และของคาว ตามลำดับ

การประเคนของถวายพระซึ่งเจ้าภาพจะต้องประเคนด้วยตนเองนั้น บางแห่งผู้ที่ไปช่วยงาน (บางคน) มักจะจัดการประเคนเสียเอง ซึ่งเป็นการไม่สมควร สิ่งที่ควรก็คือช่วยยกหรือส่งของที่จะประเคนให้เจ้าภาพเป็นผู้ประเคน เมื่อเจ้าภาพประเคนแล้ว และบอกให้ช่วยประเคนแทน ผู้ที่ช่วยเหลือจึงค่อยประเคนต่อไป

การประเคนของถวายพระนั้น จะเป็นผู้ใดประเคนก็ตาม ผู้ประเคนจะต้องเข้าให้ใกล้พระสงฆ์ในระยะ ๒ คืบ ซึ่งเรียกว่า ได้หัสถบาส เวลาประเคนใช้มือทั้งสองยกของที่ถวายให้พ้นจากพื้นพอสมควรยื่นถวายต่อท่านด้วยความนอบน้อม มีบางคนประเคนของไม่เป็น โดยตัวของผู้ประเคนไม่ขยับเข้าไปใกล้ให้ได้ระยะหัสถบาส ใช้มือที่ถือของยื่นส่งให้พระ การประเคนด้วยกิริยาเช่นนี้ เป็นการไม่ถูกระเบียบและไม่น่าดู ฉะนั้น ผู้จะประเคนของแด่พระ จึงควรระมัดระวังในเรื่องนี้ได้ด้วย

การปฏิบัติพระในเวลาฉันภัตตาหาร

ในระหว่างที่พระฉันภัตตาหาร ถ้าเป็นงานพระราชพิธีในวังหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ จะเข้าประจำที่ตรงหน้าที่พระฉัน โดยในหลวงจะทรงประทับตรงหน้าสมเด็จพระสังฆราช ส่วนเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็นั่งเรียงกันไปตามลำดับ ตรงหน้าพระแต่ละรูป พระท่านก็ฉันไปพลางสนทนาไปพลางจนกว่าจะฉันเสร็จ สำหรับงานพิธีของเอกชน เจ้าภาพก็ควรสนทนากับพระในเวลาฉัน เช่นเดียวกัน และคอยเอาใจใส่ดูแล คอยตักเติมอาหารตลอดจนน้ำเย็นที่ยกพร่องถวายเพิ่มเติมจนกว่าท่านจะฉันเสร็จ ในระหว่างฉันภัตตาหาร ควรเปิดน้ำโซดาถวายพระด้วย เมื่อเสร็จจากการฉันอาหารคาวแล้ว ก็ให้ผู้ช่วยเหลือจัดการลำเลียงของคาวออก และลำเลียงของหวานเข้าประเคนต่อไป ตอนที่พระฉันของหวานนอกจากจะมีน้ำแข็งถวายแล้ว ก็จัดน้ำชา (ชาจีน) ถวายด้วย

ถวายเครื่องไทยธรรม

เมื่อพระฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ก็จัดการถวายเครื่องไทยธรรม แต่ก่อนจะถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ ถ้าการทำบุญบ้านนั้นเกี่ยวแก่อัฐิของผู้ตาย ซึ่งเจ้าภาพได้เก็บอัฐิมาจัดการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย หรือในบ้านนั้นมีอัฐิอยู่ก่อนแล้ว และได้นำออกมาตั้งเพื่อนิมนต์พระให้สวดบังสุกุล การบังสุกุลอัฐิจะต้องใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกหรือพันเข้ากับโกศหรือภาชนะที่ใส่อัฐินั้น โดยปลดด้าย

สายสิญจน์ออกจากฐานพระพุทธรูป และเอาออกจากบาตรน้ำมนต์ก่อน แล้วจึงนำกลุ่มด้ายสายสิญจน์ประเคนถวายแก่พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน เมื่อพระท่านชักด้ายสายสิญจน์ไปจนถึงรูปสุดท้ายแล้ว เจ้าภาพก็นำผ้าสะบง หรือผ้าอาบที่จัดไว้ (เท่าจำนวนพระสงฆ์) วางลงบนด้ายสายสิญจน์ หรือผ้าภูษาโยงตรงหน้าพระสงฆ์แต่ละรูป แต่ถ้าไม่ได้จัดผ้าไว้ ก็ใช้ใบปวารณาที่ใส่ซองวางแทนผ้า เมื่อได้วางเสร็จแล้ว พระท่านก็สวดบังสุกุล และชักเอาผ้าหรือซองที่บรรจุใบปวารณานั้นไว้ ต่อจากนั้นเจ้าภาพก็ประเคนเครื่องไทยธรรมที่จัดเตรียมไว้ถวายแด่ท่านทั่วถึงกันทุก ๆ รูป

เครื่องไทยธรรมนั้น ถ้าเป็นงานมงคลทำบุญอายุ โบราณท่านนิยมถวายให้ครบปัจจัย ๔ ซึ่งได้แก่ ผ้า อาหาร เสนาสนะ และยารักษาโรค คำว่าเสนาสนะนั้น ได้แก่ผ้าปูนั่ง เสื่อ หมอน มุ้ง ร่ม และรองเท้า ถ้วยแก้วและคนโทน้ำ ทั้งนี้ ก็เพื่ออานิสงส์ที่จะให้ถึงพร้อมด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทั้งชาตินี้และชาติหน้า เพราะอานิสงส์ของการถวายปัจจัย ๔ คือ ยารักษาโรค ได้แก่อายุยืน ผ้าเครื่องนุ่งห่มให้เกิดวรรณะ เสนาสนะให้เกิดความสุข อาหารให้เกิดมีพลังอันแข็งแรง

เมื่อได้จัดการถวายเครื่องไทยธรรมเสร็จแล้ว เจ้าภาพก็เตรียมจัดการกรวดน้ำต่อไป

การกรวดน้ำ

เมื่อพระสงฆ์เริ่มบทนำว่า ยถา วาริวหา ฯลฯ เจ้าภาพก็เริ่มลงมือกรวดน้ำ โดยรินน้ำให้ไหลลงในภาชนะที่รองรับ ตั้งใจแผ่ส่วนกุศลที่ได้บำเพ็ญมานั้นให้แก่ผู้ล่วงลับไป ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ และท่านผู้มีอุปการคุณแก่ตน กับบรรดาญาติมิตรทั้งหลาย เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลาย ตลอดจนสรรพสัตว์ทั่วไป ขอให้ได้รับส่วนกุศลที่ได้บำเพ็ญมาแล้วนี้โดยทั่วกัน นอกจากนั้นก็ตั้งความปรารถนาให้แก่ตนเองตามแต่จะประสงค์

การกรวดน้ำนั้น ในชั้นต้นจะต้องรวบรัดเอาแต่เฉพาะส่วนที่เป็นสาระสำคัญ เพราะจะต้องกรวดน้ำให้จบลงเพียงแค่เวลาที่พระท่านว่าบท ยถา วาริวหา ฯลฯ จบลงเท่านั้น จะต้องรินน้ำให้หมดลงพร้อมกันด้วยการรินน้ำต้องรินให้ไหลติดต่อกัน ใช้นิ้วชี้ของมือซ้ายรองรับน้ำที่รินจากถ้วยแก้วลงสู่ภาชนะที่รองรับ แต่ถ้ามีเครื่องกรวดที่ทำเป็นกาน้ำ มีพวยสำหรับรินน้ำออก ก็ไม่ต้องใช้นิ้วชี้รองรับน้ำ เพียงแต่รินน้ำลงสู่ภาชนะที่รองรับ พร้อมกับอธิษฐานไปด้วยเท่านั้น การรินน้ำอย่าให้ขาดจากกันเป็นหยด ๆ พอพระท่านว่า สัพพี ฯลฯ ประนมมือรับพรจากพระจนกว่าจะสวดจบ

การกรวดน้ำจะว่าเป็นภาษาบาลี ซึ่งมีข้อความสั้น ๆ ดังนี้ก็ได้

อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโย แปลว่า กุศลผลบุญนี้ จงบังเกิดมีแก่ญาติ จงสุขกาย สุขใจ เป็นนิตย์เถิด เมื่อกรวดน้ำเสร็จแล้ว ก็พนมมือคอยรับพรจากพระในตอนที่ท่านจะสวด

สัพพี ฯลฯ เป็นการประสาทพรให้แก่เจ้าภาพ จึงจำเป็นที่เจ้าภาพจะต้องจบการกรวดน้ำแต่โดยย่อ เมื่อเสร็จจากการกรวดน้ำในขั้นต้นนี้แล้วยังประสงค์จะกรวดน้ำเพิ่มเติม หรือจะปรารถนาอย่างใดให้แก่ตนเองก็จัดการกรวดน้ำต่อไปในตอนหลัง แต่ก็ควรจัดการในวันเดียวกันนั้น อย่าให้ข้ามไปวันอื่น น้ำที่กรวดเสร็จแล้วต้องนำไปเทลงบนพื้นดินที่กลางแจ้ง ห้ามไม่ให้เทไว้ในที่ปิดบัง

การประพรมน้ำพุทธมนต์

เมื่อเสร็จจากการกรวดน้ำตามวิธีที่ว่านั้นแล้ว ก็นิมนต์พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน ขอให้ท่านประพรมน้ำพระพุทธมนต์ โดยเจ้าภาพและบุคคลในครอบครัว และผู้ที่มาช่วยเลี้ยงพระเข้ามานั่งชุมนุมกัน พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน ก็ประพรมน้ำพุทธมนต์ให้ และพระสงฆ์ทั้งนั้นก็จะเจริญชัยมงคลคาถา ให้เกิดสุขสวัสดิแก่ผู้ที่ได้รับน้ำพระพุทธมนต์ ต่อจากนั้นก็นิมนต์ให้ประพรมบ้านเรือนที่อยู่อาศัย โดยยกบาตรน้ำพระพุทธมนต์โดยทั่วกันนำท่านไปในที่ต่าง ๆ ของบ้านเรือนนั้น ได้แก่ห้องนอน ห้องรับแขกตลอดจนห้องครัว และโรงรถของบ้าน เพื่อท่านจะได้ประพรมน้ำพุทธมนต์ให้ด้วย

ส่งพระกลับวัด

การนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ และฉันภัตตาหารที่บ้านหากวัดอยู่ห่างไกล เจ้าภาพควรจะจัดรถไปรับท่าน เมื่อเสร็จพิธีแล้วเจ้าภาพก็ควรจัดรถไปส่งท่านให้ถึงวัด ก่อนที่พระจะขึ้นรถกลับ

เจ้าภาพควรออกไปส่งที่รถด้วยตนเอง เพื่อเป็นการแสดงความคารวะต่อท่านตามสมควร

ต่อจากนี้ก็จะนำคำบูชาพระ คำอาราธนา ฯ คำบูชาข้าวพระ คำถวายสังฆทาน ฯ คำปวราณา และคำกรวดน้ำ ซึ่งกล่าวเป็นภาษาบาลี พร้อมด้วยคำแปลเสนอต่อท่าน ดังต่อไปนี้

คำบูชาพระรัตนตรัย

นโม ตัสสะ ภควะโต อรหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ พุทธะบูชา ธัมมะบูชา สังฆะบูชา ปฏิบัติบูชา สาธุ

คำแปล

ขอนอบน้อม ต่อพระพุทธเจ้า ผู้มีพระกรุณาคุณ คือเสด็จเที่ยวสั่งสอน ผู้มีบริสุทธิคุณ คือ มีพระจิตรผ่องใสปราศจากกิเลสทั้งมวล ผู้มีปัญญาคุณ คือ ตรัสรู้อริยสัจจธรรม

การบูชาพระพุทธเจ้า การบูชาพระธัมมะเจ้า การบูชาพระสงฆะเจ้า ด้วยการปฏิบัติ ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์และความสุข

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ฯลฯ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ฯลฯ

(ถ้าเฉพาะตัวคนเดียว ใช้คำขึ้นต้นว่า อะหัง ภันเต และใช้คำลงท้ายว่า ยาจามิ)

คำแปล

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอศีล ๕ กับทั้งไตรสรณาคม เพื่อประโยชน์แก่การรักษาแต่ละอย่าง ฯลฯ

แม้ครั้งที่สอง ฯลฯ

แม้ครั้งที่สาม ฯลฯ

คำอาราธนาพระปริตร

วิปัตติ ปฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะทุกขะวินาสายะ ปริตัง พรู ถะ มังคะลัง
วิปัตติ ปฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะภะยะวินาสายะ ปริตตัง พรู ถะ มังคะลัง
วิปัตติ ปฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะโรคะวินาสายะ ปริตตัง พรู ถะ มังคะลัง

คำแปล

ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จงสวดพระปริตร อันเป็นมงคล เพื่อป้องกันความวิบัติ เพื่อยังสมบัติทั้งปวงให้สำเร็จ เพื่อให้พ้นทุกข์ ภัย และโรคทั้งปวง พินาศไป

คำอาราธนาพระธรรม

พรหมา จะ โลกาธิปะตี สะหัมปะติ
กัตอัญชะลี อันธิวะรัง อะยาจะถะ
สันตีธะ สัตตาป ปะระชักขะชาติกา
เทเสตุ ธัมมัง อนุกัมปิมัง ปะชัง

คำแปล

ท้าวสหัมบดีพรหม ผู้เป็นอธิบดีของโลก ได้ประณมหัตถ์นมัสการกราบทูลวิงวอนสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐว่า สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลี คือ กิเลสในดวงตาเบาบางยังมีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์จงทรงแสดงพระธรรมทรงอนุเคราะห์หมู่สัตว์นี้เถิด

คำบูชาข้าวพระพุทธ

อิมัง สูปพยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทกัญจะ วะ รัง พุทธัสสะ ปูเชมิ

คำแปล

ข้าพเจ้าขอบูชา เครื่องบริโภค แห่งข้าวสาลี อันถึงพร้อมด้วยแกง และกับและน้ำอันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้าฯ

ลาข้าวพระพุทธ

อิมัง เสสัง มังคะลัง ยาจามิ หลายคนว่า ยาจามะ)

คำแปล

ขอส่วนที่เหลือนี้ เพื่อเป็นมงคลแก่ข้าพเจ้า

คำถวายสังฆทาน

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามิ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุ ปุตตะ อาทีนัง ญาตะกานัญจะ ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำแปล

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายซึ่งภัตตาหารกับทั้งของที่เป็นบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับซึ่งภัตตาหาร กับทั้งของที่เป็นบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาบิดา และบุตรเป็นต้นด้วย สิ้นกาลนานเทอญฯ

คำกรวดน้ำ ยังกิญจิ

ยังกิญจิ กุสละกัมมัง
กัตตัพพัง กิริยัง มมะ
กาเยนะ วาจา มนะสา ติทเส
สุคะตัง กะตัง
เย สัตตา สัญญิโน อัตถิ
เย จะ สัตตา อสัญญิโน
กะตัง ปุญญผลัง มัยหัง
สัพเพ ภาคี ภวันตุ เต
เย ตัง กะตัง สุวิทิตัง
ทินนัง ปุญญะผลัง มะยา
เย จะ ตัตถะ นะ ชานันติ
เทวา คันตะวา นิเวทะยุง
สัพเพ โลกัมหิ เย สัตตา
ชีวันตา หาระเหตุกา
มนุญญัง โภชนัง สัพเพ
ละภันตุ มมะ เจตะสา

คำแปล ยังกิญจิ

กุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นกิริยาอันจะพึงทำทางกาย วาจา และใจ ซึ่งเป็นเหตุให้ถึงสุคติในเทพชั้นไตรทศ ข้าพเจ้าได้กระทำแล้ว

สัตว์เหล่าใด มีสัญญา มีอยู่ และสัตว์เหล่าใด ไม่มีสัญญามีอยู่ ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมด จงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลบุญที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วเถิด ฯ

บุญที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วนั้น อันสัตว์เหล่าใดรู้ชัดแล้ว ขอสัตว์เหล่านั้นจงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลบุญที่ข้าพเจ้าให้แล้ว อนึ่ง บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดไม่รู้ ขอทวยเทพยดาพึงไปประกาศแก่สัตว์เหล่านั้นเถิด ฯ

สัตว์เหล่าใดทั้งหมดในโลก ที่มีอาหารเป็นเหตุเป็นอยู่ ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงได้โภชนะที่ชอบใจตามความคิดของข้าพเจ้าเถิด ฯ

คำกรวดน้ำอิมินา

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ อุปัชฌายา คุณุตตะรา
อาจะริยู ปะการา จะ มาตาปิตา จะ ญาตะกา
สุริโย จันทิมา ราชา คุณะวันตา นะราปิ จะ
พรหมมารา จะ อินทา จะ โลกะปาลา จะ เทวะตา
ยะโม มิตตา มนุสสา จะ มัชฌัตตา เวริกาปิ จะ ฯ
สัพเพ สัตตา สุขี โหนตุ ปุญญานิ ปกะตานิ เม
สุขัญ จะ ติวิธัง เทนตุ ขิปปัง ปาเปถะ โวมะตัง ฯ
อิมินา ปุญญะกัมเมนะ อิมินา อุทิสเสนะ จะ

ขิปปาหัง สุละเภ เจวะ ตัณหุ ปาทานะเฉทะนัง ฯ
เย สันตา เน หินา ธัมมา ยาวะ นิพพานะ โต มะมัง
นัสสันตุ สัพพะทาเยวะ ยัตถะ ชาโต ภะเว ภะเว
อุ ชุ จิตทัง สติ ปัญญา ลัลเลโข วิริยัมหินา
มารา ละภันตุ โนกาสัง กาตุญจะ วิริเยสุ เม ฯ
พุทธา ธิปะวะโร นาโถ ธัมโม นาโถ วรุตตะโม
นาโถ ปัจเจกะพุทโธ จะ สังโฆ นา โถตตะโร มะมัง
เต โสตตะมานุภาเวนะ มา โรกาสัง ละภันตุ มา ฯ

คำแปล

ด้วยบุญกรรมนี้ ขอพระอุปัชฌาย์ผู้มีคุณอันยิ่ง พระอาจารย์ผู้มีอุปการะมารดาบิดา และญาติที่รักของข้าพเจ้า พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราชา นรชนผู้มีคุณ พระพรหมมาร พระอินทร์ ท้าวโลกบาลทั้ง ๔ เทวดา พระยายม มนุษย์ผู้เป็นมิตร ผู้เป็นกลาง ๆ ผู้มีเวร และสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงเป็นผู้มีความสุขเถิด บุญอันข้าพเจ้ากระทำแล้ว จงให้ความสุข ๓ ประการ อนึ่ง ขอท่านทั้งหลายจงยังตนให้ถึงพระอมตะมหานิพานโดยพลันเถิด ฯ

ด้วยบุญกรรมนี้ ด้วยการอุทิศอันนี้ ขอข้าพเจ้าพึงได้โดยง่ายโดยพลันซึ่งธรรมอันเป็นเครื่องตัดตัณหาและอุปาทาน ธรรมทั้งหลายอันเลวทรามเหล่าใด มีอยู่ในสันดานของข้าพเจ้า ขอธรรมทั้งหลายเหล่านั้น จงพินาศไปจากสันดานของข้าพเจ้า ในกาลทุกเมื่อจนกว่าจะถึงพระนิพพาน ข้าพเจ้าเกิดในภพใด ๆ ขอข้าพเจ้าจงมีจิตซื่อตรงมีสติ

ปัญญา มีธรรมเป็นเครื่องขัดเกลากิเลส และมีความเพียรในทางที่ชอบ อนึ่ง มารทั้งหลายอันต่ำช้า จงอย่าได้โอกาส เพื่อจะทำอันตรายในความเพียรของข้าพเจ้าเลย พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งอันประเสริฐอย่างยิ่ง พระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งอันอุดม พระสงฆ์เจ้าเป็นที่พึ่งอันสูงสุดของข้าพเจ้า ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธ-เจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้าอันอุดมเหล่านั้น ขอมารทั้งหลายจงอย่าได้โอกาสเพื่อทำอันตรายแก่ข้าพเจ้าเลย ฯ

คำปวารณา

เขียนข้อความว่าดังนี้

ข้าพเจ้าขอถวายจตุปัจจัย แด่พระคุณเจ้าเป็นมูลค่า.....บาท ได้มอบไว้กับ กัปปิยการก ของพระคุณเจ้านั้นแล้ว เมื่อพระคุณเจ้าจะต้องประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใด อันควรแก่สมณะบริโภค ขอได้โปรดเรียกจากกัปปิยการกของพระคุณเจ้านั้นเทอญ,

(แบบนี้ควรใช้ในงานทำบุญบ้าน ซึ่งมีเด็กมากับพระด้วย)

อีกแบบหนึ่ง เขียนว่าดังนี้

ข้าพเจ้าขอถวายจตุปัจจัย แด่พระคุณเจ้าเป็นมูลค่า.....บาท ได้มอบไว้กับไวยาวัจกร ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติพระคุณเจ้านั้นแล้ว เมื่อพระคุณเจ้าจะต้องประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใด อันควรแก่สมณะบริโภค ขอได้โปรดเรียกจากไวยาวัจกรซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติพระคุณเจ้านั้นเทอญ.

(แบบนี้ควรใช้กับงานทำบุญต่าง ๆ ที่มีไวยาวัจกรเป็นผู้จัดการ)